

“Hiçbir şey ya da kimse mükemmel değildir. Bu Güney Doğu Avrupa medyası için de geçerli. Bugüne kadar SEEMO, gerek toplumda gerekse siyasi çevrelerde gazetecilere ve basın kuruluşlarına sergilenen tutum ve onların şahsi güvenliği ile ilgili endişesini pek çok kez dile getirdi. Bunu yapmak, Avrupa’da ifade özgürlüğünü garantiye almak adına ortak bir sorumluluk aynı zamanda.”

Erhard Busek, Viyana merkezli Danube Bölgesi ve Merkez Avrupa Enstitüsü Başkanı
Güneydoğu Avrupa İşbirliği Girişimi Koordinatörü (SECI)

“Bu vesileyle uluslararası bir sivil toplum kuruluşu olan ve senelerdir Güney ve Doğu Avrupa’dan editörleri, yayıncıları ve önde gelen gazetecileri bünyesine katan SEEMO’nun çalışmalarını desteklediğimi belirtmek isterim. Nitekim başkanlık dönemimde, bölgedeki ülkeleri birbirleriyle barıştırmak, birçok alanda işbirliği tesis etmek ve devletlerimiz arasında da dostane ilişkileri geliştirmek gibi önceliklerim olduğu için, bu anlamda benzer amaçlar taşıdığımızı söyleyebilirim.”

Ivo Josipović, eski Hırvatistan cumhurbaşkanı

“SEEMO’nun temel görevleri daima basın özgürlüğü için savaşmak, yolsuzlukla mücadele etmek ve bölgedeki medya temsilcileri ile uluslararası kurumlar arasında bir ağ örmek olmuştur. SEEMO günümüzde medya şirketleri, medya sahipleri, gazeteciler ve siyasi temsilciler ile uluslararası kuruluşlar dahil olmak üzere, toplumda önde gelen diğer önemli aktörler tarafından da saygı görmektedir.”

Dr. Michael Spindelegger, Avusturya eski Şansölye Yardımcısı ve eski Dışişleri Bakanı

“SEEMO, Güney, Doğu ve Merkez Avrupa’daki gazetecileri korumak, yönlendirmek ve onlara destek olmak adına olmazsa olmaz bir rol üstleniyor.”

Marina Constantinoiu, Bükreş’te yayınlanan Rumen *Jurnalul National* gazetesinin genel yayın yönetmeni

“SEEMO’nun verdiği tepkiler ve sağladığı destek benim için çok önemliydi. Moral boyutundan öte, bu tepkiler devlet kurumlarının daha çabuk cevap vermelerini de sağladı. Hırvat yetkililerine yönelik bu tarz baskılar son derece önemli, zira onlara meselenin Hırvatistan’ın dışında da takip edildiğini gösteriyor.”

Drago Hedl, Zagreb ve Osijek’te yayınlanan Hırvat *Jutarnji list* muhabiri ve yazar

“SEEMO, dönemin Sırbistan Başbakanı Vojislav Koštunica ve İçişleri Bakanı Dragan Jočić’e mektup göndererek bana daha ilk andan itibaren desteğini esirgemedi. Saldırlara uğradığım dönemde SEEMO benim için ihtiyaç duyduğum desteği, yardımı ve teselliyi sağladı. SEEMO’ya ve oradaki tüm meslektaşları çok teşekkür ediyorum.”

Vladimir Mitrić, Loznica’da yayınlanan Sırp *Večernje novosti* gazetesini muhabiri

“SEEMO’nun bana gösterdiği desteğin önemiyle ilgili ne dersen yetersiz kalır. Benim içinde bulunduğum vaka için ulusal ve uluslararası görünürlük çok önemliydi.”

Anuška Delić, Ljubljana’ya yayınlanan Sloven *Delo* gazetesinde araştırmacı gazeteci

“SEEMO’nun hayatımda, mesleki gelişimimi pekiştirmemi sağlayan bir kuruluş olarak çok önemli bir yeri var. SEEMO sayesinde kendimi çok sayıda önemli konuda kendimi geliştirmekle kalmadım, onun vasıtasıyla ayrıca bölgede çok sayıda meslektaşım ile iletişim kurdum, diğerleriyle nice bilgi ve tecrübe paylaştım, hastalandığımda çok ihtiyacım duyduğum yardımlarda aldım. Seemo aynı zamanda, çevremdeki baskının ve yalnızlığımın en çok arttığı ve en tehlikeli olduğu dönemde de çalışmak için gerekli alanı muhafaza etmemi sağladı.”

Esad Hećimović, Saraybosna merkezli Boşnak *OBN TV* kanalı editörü

SEEMO

Güvenlik Ağı Kılavuzu

Olağanüstü ve Acil Durumlar İçin Gazetecilik Yönergeleri

Saša Leković, Jorgos Papadakis ve Slađana Matejević

Editör: Radomir Ličina

S.E.E.M.O

INTERNATIONAL ACADEMY
International Media Center

Osservatorio
balcani e caucaso

SECEPRO
South East and Central Europe PR Organisation

Safety net for European Journalists
A Transnational Support Network
For Media Freedom in Italy and South-east Europe

Viyana 2015

SEEMO

Güvenlik Ağı Kılavuzu

Olağanüstü ve Acil Durumlar İçin Gazetecilik Yönergeleri

Saša Leković, Jorgos Papadakis ve Slađana Matejević

Editör: Radomir Ličina

S · E · E · M · O

INTERNATIONAL ACADEMY
International Media Center

Osservatorio
balcani e caucaso

SECEPRO
South East and Central Europe PR Organisation

Safety Net Manual – Güneydoğu Avrupa Medya Örgütü, SEEMO-SECIMO,
SEEMO – IPI, Uluslararası Akademi – Uluslararası Medya Merkezi ve Güneydoğu
Orta Avrupa Halkla İlişkiler Örgütü (SECEPRO)

Viyana 2015

Safety net for European Journalists
A Transnational Support Network
For Media Freedom in Italy and South-east Europe

S E E M O

Güvenlik Ağı Kılavuzu
Olağanüstü ve Acil Durumlar İçin Gazetecilik Yönergeleri
Saša Leković, Jorgos Papadakis ve Slađana Matejević

Yayıncı

Güneydoğu Avrupa Medya Örgütü, SEEMO–IPI, SEEMO-SECEMO, Uluslararası Akademi –
Uluslararası Medya Merkezi ve Güneydoğu ve Orta Avrupa Halkla İlişkiler Örgütü (SECE-
PRO), Viyana

Yayıncı Temsilcisi

Oliver Vujovic

Editör

Radomir Ličina

Düzeltilme / Çeviri / Dil Editörleri / Çeviri Asistanları

Bojan Kavčič, Mitja Meršol, Saša Leković, Radomir Ličina, Jorgos Papadakis, Kristina Stevančević, Sio-
bhan Hagan, Marina Constantinoiu, Lyudmila Handzhyska, Ida Černe, Slađana Matejević, Anja Antić,
Özgün Özçer, Irene Dioli, Dragan Sekulovski, Istvan Deak, Vojislav Stambolija, Željko Bistricki

Baskı hazırlık

Rastko Ličina

Baskı adedi

6,000 (tüm diller toplamı)

Basıldığı yer

Digitprime, Belgrad, (Standard 2, Belgrad, ile işbirliği içinde)

Bu yayının tüm içeriği Creative Commons lisansı altındadır. Kitabın tamamını veya bir parçasını web
sitenizde, blogunuzda, sosyal kanallarda veya başka bir yerde yayınlamak isterseniz, şu ifadeyi kullanarak
bunu yapabilirsiniz: “Bu metnin orijinali Güneydoğu Avrupa Medya Örgütü, SEEMO–IPI, SEEMO-
SECEMO, Uluslararası Akademi – Uluslararası Medya Merkezi ve Güneydoğu ve Orta Avrupa Halkla
İlişkiler Örgütü (SECEPRO) tarafından yayınlanmıştır. 2015 / Oliver Vujovic”

„Avrupalı Gazeteciler İçin Güvenlik Ağı. İtalya ve Güneydoğu Avrupa’da
Medya Özgürlüğü İçin Uluslararası Bir Destek Şebekesi’ projesi Avrupa Birliği
tarafından finanse edilmiştir. Bu yayın, Avrupa Birliği’nin yardımıyla
üretilmiştir. Yayının içeriğinin tüm sorumluluğu SEEMO’ya aittir ve hiçbir
şekilde Avrupa Birliği’nin görüşlerini yansıtmamaktadır.

İçerik:

Editörün Önsözü	7
Giriş	9
1. Bölüm: Olağanüstü durumlarda haber yapmak	11
Genel kurallar	11
A. Savaş bölgelerinde habercilik	11
- Nedir?	11
- Nasıl haber yapmalı?	13
- Örnekler/Geçmiş tecrübeler	19
B. Gösteri, toplumsal çalkantı ve diğer şiddet içeren durumlarda haber yapmak	33
- Nedir?	33
- Nasıl haber yapmalı?	34
- Örnekler/Geçmiş tecrübeler	35
C. Afet ve insan kaynaklı felaketlerde habercilik	37
- Nedir?	38
- Nasıl haber yapmalı?	39
- Örnekler/Geçmiş tecrübeler	40
2. Bölüm: Baskı altında habercilik	43
Genel kurallar	43
A. Kurum içi baskı (meslektaşlar, şefler, işverenler, medya patronları):	43
- Nedir?	43
- Nasıl haber yapmalı?	44
- Örnekler/Geçmiş tecrübeler	45

B. Dış baskı (siyasetçiler, şirketler, reklamcılar, dini gruplar)	46
- Nedir?	46
- Nasıl haber yapmalı?	46
- Örnekler/Geçmiş tecrübeler	47
C. Doğrudan tehditler altında ve davalara maruz kalarak habercilik	48
- Nedir?	48
- Nasıl haber yapmalı?	49
- Örnekler/Geçmiş tecrübeler	49
3. Bölüm: Etik ve objektif gazeteciliğin temel ilkeleri	57
A. Yolsuzluk	58
- Nedir?	58
- Nasıl haber yapmalı?	59
- Örnekler/Geçmiş tecrübeler	60
B: Hataları önleme ve düzeltme	60
- Nedir?	60
- Nasıl haber yapmalı?	61
- Örnekler/Geçmiş tecrübeler	61
C: Bir etnik grubun, dilin mensubu, siyasi hareketin üyesi ya da spor takımının taraftarı olmanın etkisiyle haber yapmak	63
- Nedir?	63
- Nasıl haber yapmalı?	64
- Örnekler / Geçmiş tecrübeler	65
4. Bölüm: Yeni teknolojilerden doğan zorluklar	67
5. Bölüm: Genel tavsiyeler	73
6. Bölüm: Metinler	79
7. Bölüm: Devletlerle ilgili tavsiye ve acil durumda aranacak numaralar	81
Yazarlarla ilgili not	85

Editörün Önsözü

Her ne kadar, SEEMO'nun kapsadığı Güney, Orta ve Doğu Avrupa'da 10 ülke AB üyesi, diğerleri ise ya üye olmak için müzakere sürecinde olsalar veya AB'ye katılmayı arzulasalar da, gerek genel anlamda gerekse bireyler açısından bölgede basın bulduğu koşullar tatmin edici olmaktan bir hayli uzak. Basın kuruluşları ve gazeteciler çoğu zaman çeşitli çıkar grupları, derin şebekelere mensup şahsiyetler yahut “demokratik” olarak seçilen liderlerin başında olduğu siyasi teşkilatların tehdit, baskı, kısıtlama hatta doğrudan saldırı hedefi haline geliyor.

Bu iç karartıcı tablo, tabiri caizse “normal ve istikrarlı” diye değerlendirilen koşullarda bile göze çarpıyor ve neredeyse bölgedeki toplumların tümü için geçerli. Ancak bu durum, bazı Güneydoğu Avrupa ülkelerinde sıkça yaşandığı gibi istikrarın kaybolduğu çalkantılı süreçlerde çok daha sıkıntılı hale geliyor. Olması gerekenden çok daha fazla sayıda kişi ve gazeteci bir dizi siyasi, maddi ve fiziksel tehlike, risk ya da saldırıya maruz kalıyor. Sayısız meslektaşımız halen sürekli polis gözetiminde ve koruması altında “yaşamak” ve çalışmak durumunda; habercileri hedef olan bir o kadar şiddetli saldırı veya cinayet ise, failleri güvenli bir cezasızlık ortamından yararlanırken, yıllardır aydınlatılmayı hatta soruşturulmayı bekliyor.

Güneydoğu Avrupa Medya Örgütü'nün (SEEMO) kuruluş dönemi olan 2000'de ve daha sonraki yıllarda, ciddi sorunlarla boğuşan bazı meslektaşlarımıza bir çeşit koruma sağlamak mümkün oldu. Ama maalesef, bu çabalar gazetecileri korumak yerine ilgili ülkelerin yetkililerine gönderilen yazılı protestolar şeklini almak zorunda kalınca bir daha o günleri göremedik. Bu çağrı ve taleplerin çoğunun olumlu sonuçları oldu, fakat meslektaşlarımızın bazı belirli ve olağanüstü durumdaki çalışma şartlarının düzeldiği söylenemez.

SEEMO baskı ve saldırıya uğrayan gazetecileri desteklemek konusunda son derece aktif bir rol üstleniyor. Örgütün temel gayesi, basın özgürlüğünü Güney Doğu Avrupa'daki gazetecileri ve basın kuruluşlarına yardımcı olarak korumak. SEEMO'nun bugüne kadar hükümet ve diğer yetkililere gönderdiği basın duyurularını ve mektuplarını, yüzde 65'in üzerinde bir oranda olumlu sonuçlar doğurdu. SEEMO'nun tepki bildirilerinin her biri önde gelen yerel ve uluslararası basın kuruluşları, ulusal ve küresel sivil toplum örgütleri, siyasetçiler ve kamusal kişi ve kurumlara dağıtılmaktadır. Bununla birlikte, SEEMO'nun

basın özgürlüğü ile ilgili özel internet sayfaları bulunmaktadır. Basın özgürlüğünü korumaya yönelik faaliyetleri arasında Basın Özgürlüğü Misyona ve Denetleme Ziyaretleri de yer almaktadır. Geçmişte SEEMO gazetecilere teknik ekipman ve buna benzer yardımlar sağlayarak doğrudan destek olmuştur. Kuruluş ölüm tehdidi alan gazetecilere de gerekli yardımları yapmıştır.

BBC'nin gazetecilik ilkeleri ve standartları ile ilgili bir kılavuzunda, her şeyin mükemmel olduğu bir dünyada, editöryal kuralların tek bir cümleyle özetlenebileceği belirtiliyor: Size en doğru gelen kararları alın. Ancak yaşadığımız dünya mükemmel olmaktan bir hayli uzak, özellikle de Güney ve Doğu Avrupa'da.

İşte bu nedenle SEEMO gazetecilere, kendilerine pratik, ya da en azından pragmatik bir kılavuz sağlayarak yardım etmeye çalışmaya karar verdi. Kılavuz, olağanüstü durumlarda nasıl davranılabileceğine ve bunlara ne şekilde tepki verilebileceğine dair somut örnekler ve tavsiyeler içeriyor. Bunun yanında, mesleğimizi yapmamız için şart olan, profesyonel ve önyargıdan yoksun bir tutum için temel kurallar da bulunuyor. Kılavuzda bir dizi tehdit, baskı ve buna benzer zorluklarla karşılaşan meslektaşların yaşadığı deneyimlerden de bazı kesitler sunulmakta. Bu noktada kılavuzun İngilizce yayınlandığını, fakat ayrıca Bulgaristan, Hırvatistan, Yunanistan, İtalya, Makedonya, Karadağ, Sırbistan, Slovenya, Romanya ve Türkiye'de de bu ülkelerin dillerinde basıldığının altını çizmek gerekiyor.

Burada sunulan tavsiyelerin ve genel çizginin, sizlerden bazıları benzer durumlarla karşılaştıkları zaman faydalı olmasını umuyoruz.

Bu kılavuz AB fonlarıyla desteklenen "Avrupalı Gazeteciler için Güvenlik Ağı" projesi kapsamında yayınlandı. İtalyan düşünce kuruluşu Osservatorio Balcani e Caucaso'nun (Balkanlar ve Kafkaslar Gözleme Merkezi – OBC) koordinasyonunu üstlendiği projede Avrupa'nın birçok ülkesinden partner kuruluşlar 2014 yılı boyunca İtalya, Güney Doğu Avrupa ve Türkiye'deki basın özgürlüğünün durumunu mercek altına aldı. Yürütülen çok sayıda faaliyet arasında, bu partner kuruluşlar parçalanmış bir basın özgürlüğü topluluğu ile bilgi paylaşımını pekiştirdi; 11 ülkedeki basın özgürlüğü ihlallerini gözlemleyerek bilgi topladı ve belgeledi; Avrupa'nın dört bir yanında yüzlerce basın özgürlüğü ihlalleriyle ilgili crowdsourcing (kitle kaynak) çalışmaları yaparak haritasını çıkardı; tehdit alan muhabirler ve basın emekçilerine somut destekler sundu; ve Batı ve Doğu'nun ortak bir sorunu olan bir konuda kamuoyu farkındalığını arttırdı.

Radomir Ličina, editör

Giriş

Bu kılavuzda sunulan güvenlik ilkeleri, bölgedeki basın çalışanlarının günlük iş hayatlarında bir yandan mesleklerini profesyonel ve sorumlu bir şekilde ifa ederken, daha güvende ve koruma altında olmalarını sağlamayı amaçlayan daha geniş bir inisiyatifin bir parçası olarak hazırlandı. Hala bölgedeki birçok ülkede gazeteciler ve basın, yozlaşmış politikacılar, güç ya da para yüzünden sersemleşen kodaman işadamları ya da yeraltı dünyasının en karanlık isimleri olsun, halkın gözünden korkanlar tarafından kasıtlı ya da sinsice saldırıya uğradığı olması gerekenden çok daha fazla vaka var. Siyasi, yasal ve iktisadi çevreler basına karşı giderek daha düşmanca bir tavır tutunuyorlar – ve bu AB ülkeleri dahi için geçerli!

Bunun üzerine Güneydoğu Avrupa Medya Örgütü (SEEMO) birkaç kuruluş ile beraber - SEEMO-SECAMO, Uluslararası Akademi, Uluslararası Medya Merkezi, Viyana merkezli Güney Doğu ve Merkez Avrupa Halkla İlişkiler Örgütü (SECEPRO) ile İtalya'nın Rovereto kentinde bulunan, Türkiye ve altı AB ülkesi dahil Güney Doğu Avrupa ve Kafkasya'da 26 ülkeyi izleyen Balkanlar ve Kafkaslar Gözleme Merkezi (OBC) – en temel görevlerini yaparken bile bu zor durumda kalabilecek gazeteciler için pratik rehber ve sunumu hazırlamaya karar verdi.

Bu ortaklığın bir ürünü olarak hazırlanan bu kılavuz tanımlar, tavsiyeler ve bazı olağanüstü durumlar karşısında basın çalışanları ve kurumlarının gösterdikleri tepkilerle ilgili pratik örnekler içeriyor. Kılavuzda savaş, gösteriler ve toplumsal çalkantılar, doğal afetler ya da diğer türde felaketler gibi durumlarda ya da iç ve dış baskılar, tehditler veya davaların hedefi olduğunda nasıl gazetecilik yapılacağına dair örnekler bulunuyor. Bunun yanı sıra yolsuzluk ve yeni teknoloji çağının dayattığı yeni koşulların ışığında etik gazetecilikle ilgili temel ilkeler de sunuluyor. Kitapta savaş meydanında gazetecilik gibi bazı belirli konulara diğerlerine nazaran daha fazla yer verildi, zira kılavuza en çok katkı yapan yazarlardan Saša Leković'in bu alandaki önemli saha deneyiminden, bu bilgi ve tavsiyelerin bir bölümünün başka benzer durumlar için de örnek gösterilebileceği ve uygulanabileceği düşüncesiyle yararlanılmak istendi.

Kılavuzun yayıncıları ve yazarları olarak hazırladıkları ürünün, kusursuz olmasa da, amacına ve niyetine hizmet edeceğini düşünüyoruz. Bununla beraber, kılavuzun, gazetecilerin topladıkları şiddetli tepkiler ve basın ile kamuoyunun genelindeki olumsuz görüşlerle daha iyi başa çıkmalarını sağlayacağını, bu anlamda da bazın ile ifade özgürlüğünü en temel hürriyet ilkesi olarak savunmaya katkıda bulunacağını umuyoruz.

Bölüm 1:

Olağanüstü durumlarda haber yapmak

A. Savaş bölgelerinde habercilik

Savaş bölgelerinde habercilik, muhabirlerin karşılaşacağı olası tehlikeli en aza indirmek için son derece kapsamlı ve detaylı bir hazırlıkla, alanda bir dizi kurallara uymayı gerektiriyor. Savaş muhabirlerinin hazırlığıyla ilgili vereceğimiz tavsiyelerin büyük bölümü, bunun dışında kalan olağanüstü durumlar, şiddet içeren protestolar, seller, yangınlar ve buna benzer tehlikeli durumlar için de geçerli olabilir. Kılavuza savaş muhabirliğiyle başlamayı biraz da bu nedenle istedik. Aynı sebepten dolayı, bu bölüm diğerlerine nazaran daha titiz ve detaylı bir şekilde hazırlandı.

Aşağıdaki alt başlıklarda savaş muhabirliği ile ilgili, diğer olağanüstü koşullar için de uygulanabilecek temel tavsiyeleri tekrarlanmayacaktır. Bunun yerine, belirli olaylar üzerinden yola çıkarak bazı konuları ele alınacaktır. Öte yandan, kılavuzun yazarları mümkün olabildiğince kendi tecrübelerinden yararlanmışlardır. Kendilerine ait tecrübeleri olmadığı konularda ise, çoğunlukla Güney Doğu Avrupa'dan ancak kimi zaman dünyanın başka yerlerinden diğer gazetecilerin deneyimlerine de başvurulmuştur. Dileğimiz, savaş muhabirliği için gerekli vasıf ve uzmanlıkları kullanmaya asla ihtiyaç duymamanız, ancak bunlara hâkim olmak yine de fayda sağlayacaktır. Zira bu vasıflar barış zamanlarında da bazen bir hayli işe yarayabiliyor.

Nedir?

Savaş muhabirliği cepheden veya savaşa doğrudan ya da dolaylı olarak maruz kalan bir bölgeden haber yapmak anlamına gelebilir. Savaş alanından haber yapmak, her zaman kullanılan mesleki davranış kurallarının geçerli olmaması nedeniyle potansiyel riskler bakımından herhalde bir muhabirin bulunabileceği en tehlikeli durumdur – alandaki durumlar, muhabir bir bölgede ne kadar kalacağına ya da ne zaman güvenli bir şekilde ayrılabilceğine bağımsız olarak karar vermeden çok hızlı bir şekilde değişebilir. Peki, en önemli zorluklar hangileridir?

Muhabirler, savaş bölgelerinde bulunup bilgi toplarken yaralanma ya da öldürülme riskiyle karşı karşıyadırlar ve en büyük tehlikenin ne zaman ve kimden geleceğini bilemezler. Dünyada hangi cephe veya savaş bölgesi olursa olsun, muhabirler her an bir top mermisi, mayın ya da merminin kurbanı olabilir.

Yanıbaşlarında savaşçılar olduğu takdirde (ki savaş bölgelerinde, özellikle de cephede sık sık yaşanan bir durumdur), muhabirler onlara düşman tarafın savaşçılarının saldırısına uğrama tehlikesi altındadırlar. Muhabirler silahlı değildir ve savaş eğitimi almamıştır. Nihayetinde muhabirin mesleği savaşmak değil, haber yapmaktır.

Muhabirler, büyük stres yaratan koşullar nedeniyle (örneğin, bir bölük üyesinin ölümü) yanıbaşlarında bulunan savaşçıların da tehdidi altındadır – bu savaşçılar intikamını muhabirden almak isteyebilir ya da sadece orda olduğu, onlardan biri olmadığı için onu suçlu ilan edebilir.

Savaş bölgelerindeki muhabirlerin sorunları bilgi toplamakla bitmiyor. Toplanan bilgilerin yayımlanması da ayrı zorluklara neden oluyor – özellikle de eğer söz konusu muhabir bölgede uzun zaman dilimleri geçiriyor ya da oraya sık sık geri dönüyorsa. Savaşçılar ve tabii bir bölgenin yerel halkı kendileriyle ya da buldukları yerle ilgili yapılan haberlere genellikle duygusal tepki verebiliyor. Bu haberlerden hoşnut olmadıkları zaman ise (asıl haberleri görmediklerini ya da duymadıklarını, ancak üçüncü bir kişi tarafından bilgi aldıklarını söyledikleri durumlarda bile) zaman zaman sert tepki gösterebiliyorlar. Bu nedenle muhabirlerin buldukları bölgedeki hareket kabiliyetleri yaptıkları haberler sonucunda kısıtlanabilir; bu yüzden muhabirler buradan sürülebilirler, şiddete maruz kalabilirler hatta öldürülebilirler.

Editörleri tarafından savaş bölgelerine gönderilen muhabirler ve bağımsız olarak alandan haber yapmak isteyen serbest gazetecilerin yanı sıra üçüncü bir savaş muhabiri kategorisi daha bulunuyor. Bu kişiler savaş bölgelerine seyahat etmiyor, aksine orada yaşıyorlar. Bölgeyi yerel halk, hatta savaşçılar kadar iyi tanıyorlar. Ancak bu durum her zaman onların leyine işlemiyor. Başka bir şehirden, ülkeden hatta kıtadan savaş bölgesine gelen muhabirlerin aksine, yerel muhabirler yerel ve savaşçılar tarafından tanınıyor. Gergin savaş koşullarında da bu durum, eski yanlış anlaşılmaların, önyargıların ya da ortak geçmişlerine dayanan çatışmaların yeniden alevlenmesine ya da bir muhabire yönelik saldırıya varacak kadar tırmanmasına yol açabilir. Yerel muhabirler, yerel halk ve savaşçılar yaptıkları haberi beğenmediği takdirde diğer gazetecilere nazaran daha da baskı altında olurlar. Savaş zamanında, yerel muhabirlerin çevreleri çoğu zaman ondan mesleğinin üst standartlarına bağlı kalmamasını bekliyor. Aksine, muhabir “bizim” ve “onların” tarafı arasında seçim yapmakla, yani objektif habercilik yerine propaganda yaymakla karşı karşıya kalabiliyor. Yerel muhabir savaştan mustarip bölgede ailesiyle birlikte yaşıyorsa, üzerindeki baskı daha da artıyor.

Bazen muhabirler askerlerle, polisle ya da istihbarat servisleriyle işbirliği yapmak zorunda kalabiliyor, özellikle de güvenliğin yeterli olmadığı bölgelerde seyahat ettiği zaman. Öte yandan, bu durumlarda muhabirlerin verdiği bilgilerin istihbarat ya da diğer güvenlik teşkilatlarıyla işbirliği yapan başka muhabirler, hatta kendilerini muhabir olarak tanıtan istihbaratçılar tarafından kötüye kullanılabilme tehlikesi doğuyor. Buna benzer olaylara savaş bölgelerinde sık sık şahit olabiliyoruz.

Son olarak altı çizilmesi gereken, muhabirlerin casus olarak suçlanabilme tehlikesi, özellikle de savaşçılar ya da yerel halk arasında çok sayıda zayıyatın olduğu durumlarda son derece yüksektir.

Nasıl haber yapılır?

Her gazetecilik çalışması gibi, savaş bölgelerinde haber yapmak da son derece titiz bir hazırlık gerektiriyor. Bu yalnızca gazetecilik araç ve metotlara vakıf olmak değil, haber yapılması amaçlanan bölgeyle ilgili coğrafi, tarihi ve diğer önemli bilgilere de hâkim olmayı gerektiriyor. Her ne kadar bölgeyi ve halkını dünyanın başka bir yerinden gelen gazetecilerden daha iyi tanısalar da, böylesine bir hazırlık yerel muhabirler için de son derece gerekli.

Herhangi bir savaş bölgesinde, sadece kimin kime karşı ve neden savaştığını bilmek yeterli değil, bölgedeki siyasi durum, savaşan tarafların liderlerinin kim olduğu ve yerel yetkilileri de tanımak şart. Savaş zamanında genellikle sivil hükümete bağlı kurumlar gündelik görevlerini yerine getiremiyor, özellikle de çatışmaların yoğun olduğu bölgelerde. Bu kurumlar yerini çeşitli kriz merkezleri alıyor. Zaman zaman ordu ve bir ihtimalle polis dışında hiçbir teşkilat bulunmayabiliyor. Bazen bir bölgede yalnızca sadece paramiliter birlikler olabiliyor. Özellikle bu durumlar muhabirler için son derece tehlikeli.

Savaş bölgeleri için yola çıkmadan önce, bölgeye daha önce giden muhabirlerden bilgi toplayın ve gideceğiniz yerden ayrılmak üzere olan muhabirlerle de iletişime geçin. Eğer onları kişisel olarak tanımıyorsanız, gazetecilik ağlarından yararlanabilirsiniz. Öte yandan, yola çıkmadan önce ordu, polis ve çeşitli sivil kurumlara mensup yetkililerin isimlerinin ve iletişim bilgilerinin listesini hazırlayın. Bu kişileri kimlerin iyi tanıdığını araştırın ve savaş bölgesinde size yardım olabilecek insanların da listesini çıkarın. Bunu yanı sıra, bir listeye de sakınmanız gereken kişileri not edin.

Kimlere güvenebileceğinizi ve ihtiyaç duyduğunuzda yardım isteyebileceğinizi mutlaka araştırın. Eğer o bölgede daha önce hiç bulunmadıysanız, güven ve iletişimi, sizi ve olası irtibat kişisini iyi tanıyan bir aracı vasıtasıyla sağlamaya çalışın. Burada elbette aracılık yapan kişiyi son derece iyi tanımanız ve ona tamamen güvenmeniz önem taşıyor.

Haber yapmayı amaçladığımız savaş bölgesi için yola çıktığımızda, yaptığımız planlara rağmen orada ne kadar kalabileceğinizi ve alandaki hayat ile çalışma şartlarını asla tamamıyla kestiremeyeceğinizi aklınızda bulundurun. Beklediğinizden çok daha uzun süre kalmaya ve daha kötü koşullarda yaşamaya ve çalışmaya kendinizi hazır tutun. Aşağıda seyahatinizle ilgili ve yanınıza almanız gereken ya da bulundurmanızı önereceğimiz eşyalara dair bir dizi tavsiye bulabilirsiniz.

Taşıt aracı

Genel anlamda savaş bölgelerinizle şahsi aracınızla gitmemeniz tavsiye edilir. Zira bölgede herhangi bir zorlukla karşılaşmadan seyahat edip etmeyeceğinizden emin olamazsınız ve, eğer ki bu mümkün olursa, çok dikkat çekersiniz. Başka bir yerden haber yaparken aracınızı arkanızda bırakmanız gerekirse, çalınması, hasar görmesi ya da tamamen tahrip edilmesi ihtimali bir hayli yüksek. Öte yandan, aracınıza polis ya da asker tarafından el konulması da riskler arasında. Bu olasılıklardan hiç biri yaşanmasa da, en basit arıza dahi savaş bölgesinde aracınızı arkanızda bırakmanız anlamına gelecektir.

Bu nedenle, en iyi çözüm, işlediği müddetçe ve imkânınız olduğunca toplu taşıma araçlarını kullanmak, olmadığı zaman ise yerel halkın sunduğu hizmetlerden yararlanmak. Bunu yaparken son derece dikkatli olunmalı ve eğer mümkünse daha önceden hazırlığı yapılmalı. Dolayısıyla, seyahate hazırlık aşamasında araçlarıyla birlikte şoför olarak tutabileceğiniz kişilerin bulunup bulunamayacağını araştırın. Bu kişiler savaş bölgelerinin ayrı uçlarında yaşayabileceği için, zaman zaman bir yöne doğru giderken bir araç ve bir şoför, diğer yöne doğru ise ayrı bir şoför ile ayrı bir araç kullanmak durumunda kalabilirsiniz. Size yardım eden ya da hizmetlerini kullandığınız kişilerin de güvenliğini düşünmeniz gerekiyor – ki hem mesleki etik hem de kendi güvenliğinizi bunu gerektiriyor.

Yanınıza alacağınız eşyalarınız (sırt çantası, giysiler, ayakkabılar, para, belgeler)

Hızlı ve kolay hareket edebilmek ve zorlukları en aza indirmek için en doğru çözüm yanınıza olabildiğince az eşya almak. Eşyalarınızın bir kısmı güvenli bir yerde bırakılabilir ya da ihtiyaç duyulduğunda kolay bir şekilde erişebileceğiniz bir kişiye emanet edilebilir. Ne kadar az eşya alırsanız, o kadar iyi.

Eğer mümkünse, iki su geçirmeyen ve ateş almaz sırt çantasını hep yanınızda bulundurun. Sırt çantalarından birini önünüzde, diğerini ise arkanızda taşıyabilir ve böylece elleriniz serbest bir şekilde hareket edebilirsiniz. Sırtınızda taşıyacağınız çantanın anatomik bir şekilde tasarlanmış bir minderi olması, her iki çantanın da olabildiğince çok cebi ve ayarlanabilir kayışları bulunması tavsiye edilir. Bu şekilde sırt çantanızı daha kolay taşıyabilir ve ihtiyaç duyduğunuz cihazları (örneğin telefon, fotoğraf makinesi, fener, belge ya da lastik bant) çantanızı çıkarmak durumunda kalmadan el altında

bulundurabilirsiniz. Aynı zamanda, aniden koşmak ya da sığınmak durumunda kaldığımızda, sırt çantanızdaki eşyaları kaybetme ya da kırma riskini azaltmış olursunuz. Böylece yaralanma şansını da düşürsünüz.

Yanınızda taşıdığımız ve belgeler para için özel koruyucu kılıflar (torbalar, koruyucu film ya da cüzdan). Paranız ve basın kartı dışındaki kişisel belgelerinizi giysilerinizin altına yerleştireceğiniz koruyucu bir torbanın içinde bulundurmanız tavsiye edilir. Basın kartı ise her zaman görülebilecek, ancak gerektiği zaman da kolayca gizleyebileceğiniz bir yerde tutulmalı. Bazen dışarıdan görünen bir basın kartı savaş bölgesinde hayatınızı kurtarabilir, ama bazı zamanlarda ise tam tersine basın kartını saklamak aynı işe yarayabilir. Eğer uluslararası basın kartınız yoksa (Uluslararası Gazeteciler Cemiyeti tarafından dağıtılan basın kartı), bunu mutlaka edinmeye çalışın. Sahadaki duruma göre bazen uluslararası basın kartınızı görünür tutmak ve çalıştığınız basın kuruluşununki saklamak gerekebilir, bazen de bunun tam tersi geçerlidir.

Mevsim ya da hava durumu ne olursa olsun, yanınıza sağlam, rahat ve sıcak tutan ayakkabılar alın. Sağlam ayakkabılar sahadaki koşullara dayanıklıdır ve sizi korur. Daha önce hiç giymediğiniz yeni ayakkabılardan sakının. Eğer ayakkabılarınız daha önce giyilmemişse ayağınıza vurabilir ve nasırlara yol açabilir, bu da yürümenizi zorlaştırarak güvenliğinizi tehlikeye sokar.

Üzerinize birden fazla katman giysi giyinin. Kıyafetlerinizin çok sayıda cebi olmalı ve bakımı kolay sağlam kumaşlardan üretilmiş olmalı. Bu sayede elinizin altında bulundurmanız gereken eşyalar için yeriniz olur ve üzerinizdeki katmanları gerektiğinde çoğaltıp gerektiğinde de azaltabilirsiniz. Titizlikle seçilen kumaşlar ise yıkama ve kurutma işlemlerinin daha kolay yapılmasını sağlıyor ve giysiler daha uzun ömürlü olabiliyor. Böylece çok fazla giysi taşımak durumunda kalmıyorsunuz, ki bu özellikle savaş bölgelerinde uzun bir zaman dilimi geçirmeniz halinde önem taşıyabilir. Az eşya taşımak bölgede daha kolay seyahat etmenizi sağlıyor ve aynı zamanda güvenliğinizi de artırıyor.

Yiyecek

Her ne kadar yanınızda bir savaş bölgesinde geçirmeniz gereken sürenin tamamı için yetecek kadar yiyecek taşıyamayacak olsanız da, her an sizinle birlikte yiyeceğiniz olması gerekiyor, zira ne zaman ve ne kadar yemek bulabileceğinizi önceden kestirmeniz mümkün olmayacak. Bu nedenle yanınıza raf ömrü uzun olan konserve yiyecekleri almanız tavsiye edilir. Bu şekilde yiyecek bulduğunuz zaman, konserve kutularını daha sonraya saklayabilir ve açık bir kutudaki yiyeceği bir kerede bitiremezseniz heba etmemiş olursunuz.

Eğer mümkünse yanınıza vitamin tabletleri ve tatlı yiyecekler de alın. En iyi çikolata yemek yapmakta kullanılanlardır. Tatlı olmanın yanında, diğer çikolata tabletlerine

nazaran daha zor erir. Su için yanınızda bir matara bulundurun. Sağlam ve üst kısmında çay, kahve ya da başka içecekler taşıyabileceğiniz termoslardan almanız tavsiye edilir.

Yanınızda taşıyacağınız konserve kutularını açmak ve yiyecekleri kesebilmek için yanınızda mutlaka bir İsviçre çakısı bulundurun. Böylece şişe açıcı, makas gibi fonksiyonlarını başka durumlarda da kullanabilirsiniz – tırnaklarınızı kesmek gibi. Bazen savaş bölgesinde bu denli sıradan ihtiyaçları bile başka şekilde karşılamak mümkün olmuyor. Çakılar kilitleri açmak ve ipleri kesmek gibi birçok işlev görebilir. Bu da yalnızca hayatınızı kolaylaştırmakla kalmaz, güvenliğinizi de artırır. Kendinizi savunmanız gerektiğiniz olağanüstü durumlarda da işinize yarayabilir.

Ekipman, elektronik cihazlar ve iletişimin güvenliğini sağlamak

Günümüzün koşulları geçmişe bakıldığında bir hayli farklı: Dizüstü bilgisayarlar, dijital hatta minyatür ancak yüksek kaliteyle çekim yapan kameralar, akıllı telefonlar, sofistike teknoloji ve wireless İnternet hattı muhabirlere cephe çizgisinden ya da çatışma alanından anında yazı, fotoğraf ve video kayıtları göndermelerini sağlıyor. Bu teknolojiler günümüzün savaş muhabirleri ve genel olarak habercilik için 20 yıl öncesine nazaran için olağanüstü bir avantaj.

Ancak, he yeni teknoloji için olduğu gibi, bunun bir olumsuz tarafı da var. Bu teknolojilerle, gazetecilerin ve elbette savaş muhabirlerinin faaliyetlerini takip etmek çok daha kolay. Hareket ettiklerinde onları kontrol etmek, kimlerle iletişime geçtiklerini ve bilgisayarlarında ya da telefonlarında hangi bilgileri sakladıklarını öğrenmek çok daha kolay. Bunun sonucu olarak, gereken ekipmanlara sahip – ki bunlar çoğunlukla pahalı ya da kullanışı zor cihazlar değil – güvenlik birimleri, istihbarat servisleri ve ilgili herhangi kişi ya da kurum bir muhabiri tehlikeye sokabilir yahut onu tehdit edebilir.

Bu nedenle savaş bölgesine götüreceğiniz dizüstü bilgisayar ya da akıllı telefonun olabildiğince az özel bilgi içermesi gerekiyor. Zira bu tür bilgiler kötü emelleri olan birinin eline geçmesi halinde size, işinize ya da başka insanlara zarar verebilir. İşiniz için gerekli tüm isimler, telefon numaraları ve diğer önemli bilgilerin eğer ezberlemekte güçlük çekiyorsanız mutlaka bir kağıt parçasına yazılması gerekiyor (ve mümkünse kendinizin bulunduğu bir kodla). Bu kağıt parçası sırt çantanızda, giysinizde ya da ayakkabınızda gizli bir bölmede durmalı. Kullanacağınız kod basit olabilir, ancak bunu tanımlayan kişi olmanız son derece önemli.

Mesela rakamları şu şekilde yazabilirsiniz: 0 rakamı, 1 için bir kod olabilir, 9 ise 2 için, vs. İsimler ise lakaplarla, hatta belirli insanları hatırlamanızı sağlayan ancak başkalarının önemsiz bulacağı kavramlarla yazılabilir. Örneğin “bingo” ismini bahis oynamayı ya da para ödüllü yarışmalara katılmayı seven birinin adı için kullanılabilir,

ya da “köşe” köşede oturan biri için, vs. Bu şekilde davranmak hem sizin, hem de irtibat kurduğunuz kişilerin daha güvende olmasını sağlar. Bu yöntem ilk bakışta biraz ilkel gibi görünse de, çok fayda sağlar.

Ne olursa olsun, savaş bölgesindeki iletişim aygıtlarınızda olabildiğince az veri bulundurmaya özen gösterin. Önemli ve gizli bilgiler ya da haber gönderdiğiniz zaman ve karşı taraftan alındığına dair bir teyit geçilmişse, bu bilgileri cihazınızdan silin. Ancak, cihazlarınızda bir miktar bilgi bırakın – ancak içinde elinizdeki malzemeleri göstermeniz gerektiğinde şüphe uyandırabilecek fotoğraf, video kaydı ya da belge bulundurmayın. Bunun yanı sıra, cihazınızın belleğini, içeriğin bir bölümü herkes tarafından görülebilirken diğer kısmına ise sadece özel bir şifreyle girilebilecek şekilde— ikiye bölme seçeneği de mevcut.

Şifreli iletişim yöntemleri (posta kutunuzun ve telefon görüşmelerinizin içeriklerini de şifrelemek mümkün) kullanmanız halinde gerek iletişiminiz gerekse cihazlarınızda kayıtlı bilgilerin güvenliği önemli derecede artabilir. Alternatif iletişim kanallarına da başvurabilirsiniz (mesela cihazınızda iz bırakmayan e-posta hizmetleri gibi. Cihazınıza, hep aynı yerde bulunsanız da konumunuzu – mesela bir Kanada’da, bir İrlanda’da ve bir Nijerya’da – sürekli değişken gösteren “gezici” bir IP adresi yüklenebilir). Bazı elektronik koruma sistemleri diğerlerine göre daha kullanışlı olabilir, ama bunların bir kısmı ise yüksek düzeyde teknik bilgi ve sofistike araçlar gerektirebiliyor. Savaş bölgesine gitmeden, yeterli güvenlik sisteminin bilgisayarınızda kayıtlı olduğundan ve bunları kullanmak için gerekli bilgiye sahip olduğunuzdan güvenilir bir uzmana başvurarak gözden geçirin.

Sahada bilgi toplayın, bilgiyi etrafta yaymayın

Sahadayken olabildiğince çok bilgi toplamak için orada olduğunuzu asla unutmayın ve topladığınızı bilgileri tanıştığınız insanlarla paylaşmayın: Özellikle de ne yaptığınızı, neler bulduğunuz, nereye ve kimlerle seyahat etmeyi planladığınızı ve kimlerle görüşeceğiniz gibi konularda. Kim olduğunuz, neler yaptığınızdan ve yapmayı planladığınızdan yalnızca gerektiği kadar bahsedin. Bunlara değinirken de muhatap olduğunuz kişilere önemsiz bilgiler verin, güvenlik konusuna dair (ordunun faaliyetlerine dair değerlendirmeler, siyasi düşünceler ve muhataplarınızla ayrı fikirlere düşmek) tüm tehlikeli sohbetlerden kaçının. Bazı belirli ve çok somut konuları konuşmaktan kaçının ama asla yalan söylemeyin. Zira eğer yalan söylediğinizi yakalarlarsa, her ne kadar küçük bir yalan da olsa, muhatabınız size karşı güvenini yitirebilir ve bu hayatınıza dahi mal olabilir.

Savaş bölgesine seyahat etmeden önce, çalıştığımız basın kuruluşundan birkaç editörün sizin kimliğinizi ve sahaya gönderilmiş bir gazeteci olduğunuzu doğrulayabilmek için her an ulaşılabilir olmasını sağlayın. Ayrıca, sizinle ya da savaş bölgesinde neler yaptıklarınızla ilgili

birilerinin onlara sorular yöneltmesi halinde de sizi “koruyacaklarından” emin olun. Bu editörlerin isim ile irtibat numaraları iletişim cihazlarında görünen yerlerde olmalı. Bu kişilerden muhataplarınızla olabildiğince serbestçe söz edin ve sizin iyi olduğunuzu teyit etmek için sürekli irtibat halinde bulunduğunuzu söyleyin. Böyle yapmak hayatınızı kurtarabilir. Editörlerin yanı sıra, uluslararası kuruluşların çalışanlarıyla da irtibatı koparmayın ki ihtiyaç duyduğunuzda onlarla irtibata geçebilirsiniz. Savaş bölgesindeki diğer insanların da bunu bilmesine izin verin. Bunu bilmeleri önem akse ediyor, zira çoğu zaman bu kişiler, hele hele sizi ya da diğer muhabirlere zarar verebilecek ya da tutuklayabilecek kişiler uluslararası kuruluşların temsilcilerini editörlerden daha fazla yetkiye sahip insanlar olarak görürler.

Televizyon yayıncılığın başından bu yana gazeteciler savaş bölgelerine ekip olarak gönderildi (en az bir muhabir, bir kameraman ve bir şoför). Gazeteciler mümkün mertebe gazetecileri ve fotomuhabirleri savaş bölgesine beraber göndermeye çalışırlar, tek kişinin savaş bölgesinde yalnız bulunması ise daha nadirdir. Bu kişiler ise çoğunlukla serbest gazeteci ya da fotoğrafçılardır. Ancak günümüzde tek bir kişi hem muhabirlik, hem kameramanlık, hem fotoğrafçılık hem de şoförlük yapabilir. Ancak yine de savaş bölgesine başka biriyle seyahat etmek mümkün ve böylesi hem işiniz için hem de tehlikeli durumlarda son derece yararlı olabilir. Birçok savaş muhabiri saha çalışmalarını ve başka gazetecilerle bilgi paylaşmayı sever. Ancak titiz bir iş yapmak ve hayatta kalmak, haber atlatıp ölmekten çok daha önemlidir.

Askeri ya da paramiliter birliklere bağıymış gibi görülmekten ya da öyle davranılmaktan kaçının. Bu birlikler bazı yerlere daha kolay ulaşabilmenizi ya da başka türlü gidemeyeceğiniz yerlere gidebilmenizi sağlayabilir, ancak sizin bağımsızlığınızı da kaybetmenize yol açar. Bunun sonucu olarak, doğru habercilik yapmaya çalışan bir gazeteci yerine, genellikle, “bizim” tarafımızın düşündüklerine kılıf bulmak, “karşı” tarafını eleştirmek ve “bizim davamızı” savunmak için orda olan biri gibi algılanabilirsiniz. Bu rolü kabul ederseniz, dürüstlüğünüzü kaybedersiniz. Eğer doğru habercilik yaparsanız bile, tarafların biri sizi koruma pahasına kontrol ederse, bu çok kolay bir biçimde hayatınıza mal olabilir.

Her ne olursa olsun, eğer bundan sakınabiliyorsanız asla bir savaşın cephesine gitmeyin. Çünkü önceden ne kadar iyi hazırlık yaparsanız yapın, kimse can güvenliğinizi garanti edemez.

Savaş bölgesinde hayatta kaldınız. Topladığınız bilgileri nasıl haberleştireceksiniz?

Bir savaş bölgesi için seyahatiniz hazırladıysanız, bilgi topladıysanız ve tüm güvenlik tuzaklarından kaçınabiliyorsanız, geriye kalan, yani haberinizi hazırlatıp yayınlamak, işin en kolayını gibidir. Tıpkı her gazetecinin yayınladığı haberler gibi, sizin haberiniz de doğru, berrak ve ilginç olmalı. Asla, asker ya da sivil olsun, haberiniz yüzünden cephenin

her iki tarafındaki insanları daha fazla tehlikeye sokmayın. Haberinizi savaş bölgesinde bulunmayan ancak orada yaşayanlara yakın insanlara da zarar vermeyecek şekilde işlemeye özen gösterin.

Doğal olarak, herkes arasındaki bağlantıları tam olarak bilmeniz mümkün değil; ancak, her şeye rağmen haberinizde birisine önemsiz ama birisine zarar verebilecek türde bilgiler yer almaması önem taşıyor. İsim, yer ve önemli olmayan herhangi bir bilgi yayınlamayın. Böyle davranmak her gazetecilik çalışmasında bir kural olmalı ancak bu savaş muhabirliğinde çok daha önemli hale geliyor. Tüm bu kurallara uyulduğu takdirde, günün sonunda gördüğünüz ya da duyduğunuz hiçbir şeyi yazamayacak durumda kalmak büyük bir risk ve çok fazla angarya gelebilir. Fakat eğer ciddi ve profesyonel bir gazeteciyseniz, bu kurallara bağlı kalırsınız. Tabii her zaman ikinci bir seçenek mevcuttur. Ancak burada savaş bölgesine gitmeye hazırlanan ve orada bulunmanın riskini göğüsleyecek herkese en üst düzey mesleki standartlara uymalarını ıçtenlikle tavsiye ediyoruz – kariyeriniz düşünmeyin!

Örnekler/Geçmiş tecrübeler

Hırvatistan’da savaşın başlangıcında, eski Yugoslavya kan gölünde parçalandığında, Saša Leković 12 yıl deneyime sahip bir gazeteci idi. Ancak daha önce hiç savaş muhabirliği yapmamış ve buna ihtiyaç duymamıştı, ne de ona tavsiyelerde bulunabilecek kişisel olarak tek bir savaş muhabiri tanıyordu. Savaşın kaçınılmaz olduğunun farkına varınca, yaşadığı kentte, bedeli ne olursa olsun propaganda yaymayan bir gazeteci olarak durmaya karar verdi. Ancak savaş patlak verdiğinde, daha öncede öngörülemeyen olaylar meydana gelebiliyor. Leković’in savaş muhabiri deneyiminin bir bölümünü aşağıda bulacaksınız. Leković bize kendi yaşadıklarından da örnekler sunarak, bu kılavuzun başında saydığımız tavsiyeleri neden faydalı bulduğunu anlatmaya çalıştı.

Yazı İşleri sizi yüzüstü bıraktığında, bunu avantaja dönüştürmenin yolları

“Hırvatistan’da savaş başlamadan önce 12 yıldır ülkenin kuzeybatısında küçük bir kent olan Daruvar’daki yerel bir radyoda ve ulusal bir gazete olan *Vjesnik*’in yerel temsilcisi olarak çalışıyordum. Aynı zamanda yedi yıldır *Večernji list* adında bir başka ulusal gazete için yazılar kaleme alıyordum. Her iki gazetenin editörlerin de bana duydukları güven tamdı. Zagreb’deki redaksiyonlarından benim yerimi alması için muhabir göndermek yerine, Cumhurbaşkanı’nın ziyaretinin haberini yapmamız gerektiği zaman dahi bu görevi ben üstlendim. Ancak 1991 yılının ilkbaharında Daruvar’ın 29 kilometre doğusunda küçük bir kasaba olan Pakrac’da bir hafta sonu bir olay meydana geldi ki bu olay aynı zamanda savaşın başlangıcı anlamına da geliyordu. Yerel bir karakolda Sırp kökenli polis görevlileri Hırvat meslektaşlarının silahlarına el koyarak onları rehin aldılar ve bu olay hükümete karşı silahlı isyanı da tetikledi.

“Devlet bu olayın üzerine Pakrac ve çevresine girişi, İçişleri Bakanlığı’ndan özel izine sahip olmayan herkese yasakladı. Uzun yıllardır beraber çalıştığım fotomuhabirim Toni Hnojčik ve ben bu izni alamadık. Bunun üzerine gazetemin Yazı İşleri neredeyse bizden ümidi kesti. O dönem kamuya ait bir gazete olan *Vjesnik*’in içeriğinin kontrolü ise İçişleri Bakanı Yardımcısı’na geçti. Gazete bize herhangi bir bilgi vermeden yavaş yavaş bir savaş bölgesi haline gelen sahaya, İçişleri Bakanlığı tarafından Pakrac ve çevresine girebilme izni verilen başka bir gazeteci ve fotomuhabir gönderdi. Ve bu kişilerden hükümetin işine geldiği gibi haber yapılması bekleniyordu.

“Daruvar’daki yerel radyo Zagreb’deki *Vjesnik* bürosu ile Pakrac’daki yasaklanmış bölge arasındaki son durak haline gelince, *Vjesnik*’de çalışan meslektaşlar yardım için buraya geldi. Şoförlerinin Zagreb’e dönmesi gerektiği için kendilerini Pakrac ve çevresine götürebilecek ve bölgeyi iyi tanıyan yerel bir rehber arıyorlardı. Meslektaşım Toni Hnojčik ile birlikte onlarla 10 yılı aşkın süredir çalıştığım için ikimiz de kendimizi teklif ettik. Toni’ye şoför olmasını önerdik, çünkü bölgedeki herkes onu ve arabasını tanıyordu. *Vjesnik*’ten gazeteciler de bu teklifi kabul etti.

“Toni sırt çantasında her zaman bir fotoğraf makinesi taşırdı. Kimse onu aramaz ya da ona bir şey sormazdı. *Vjesnik*’ten meslektaşlarımızı Pakrac’a götürüp onları nerede beklediğimizi kararlaştırdıktan sonra, onlar da polisin ve yerel yetkililerin açıklamalarını toplamaya gitti. Toni ise etrafta fotoğraf çekmeye başladı. Ardından daha önce kararlaştırılan saat ve yerde diğer gazetecilerle tekrar buluştu ve Daruvar’a geri döndü. Bu süre zarfında da ne üstü arandı ne de ona bir sual soruldu.

“Fakat *Vjesnik*’ten meslektaşlarımız Zagreb’den gelecek şoförlerini beklerken *Večernji list* gazetesinden bir şoför ise, Pakrac’a gidecek olmamız üzerine benim editörlerle ayarlanmış olduğum gibi, Toni’nin çektiği fotoğrafları almaya geldi. O dönemlerde bu fotoğrafları merkeze ulaştırmanın tek yolu. *Vjesnik*’ten meslektaşlarımız ise gazetenin Zagreb’deki redaksiyonuna vardıklarında, ertesi günkü gazete baskıdaydı. Savaş bölgesinden bir tek onların haber yaptığını düşünerek evlerine döndüler. Ertesi sabah *Večernji list* gazetesini açtıklarında birinci sayfayı ve göbekteki geniş fotoğraflı haberi görünce meslektaşlarımızın ve editörlerinin neler hissettiğini asla öğrenemedim.

“Bu olay Toni ve benim için olumlu sonuçlandı, ancak kendi bölgenizde bile olsanız böyle bir davranışı kesinlikle tavsiye etmem. Eğer bir bölgede ordu ya da polis tarafından izinsiz yakalanırsanız, özellikle de fotoğraf veya kamerayla çekim yaparken ya da askerlerle, polislerle ve yerel yetkililerle konuşurken, tutuklanma ve darp edilme riskine maruz kalır, casuslukla suçlanabilir hatta öldürülebilirsiniz.”

Gazeteci öncelikle insandır ve daha sonra gazetecidir: Hastane tahliyesi; korku içinde bir meslektaş

“Bu ilk savaş koşullarında habercilik yapma deneyimin ardından, Hırvatistan’da yine Pakrac ile hemen yakınlarında bulunan ve savaştan en çok tahrip olan bölgelerden biri olan Lipik’te birçok olaya tanık oldum. Tüm bu olaylarda hayati tehlike mevcuttu çünkü bu bölgeler savaşın bir nevi cephesi haline gelmişti. Bir gün, *Vjesnik*’ten başka bir meslektaş Daruvar’a gelerek, o dönemde tamamıyla Sırp milis güçleri tarafından abluka altına alınmış olan Pakrac’a ulaşmasında yardımcı olmamı istedi. Tek geçiş yolunun nereden olduğunu biliyordum, ancak yola çıktığımızda ise bölgedeki son durumun değiştiğini fark ettim. Ama o noktada artık geri dönmek de mümkün değildi. Yerel Hırvat güçleriyle karşılaştık ve orman yollarından gıda sevkiyatı yapan bir kamyonete binmeyi kabul ettik.

“O anda her ikimiz için de karar almak durumunda olduğumu anladım. Meslektaşım bu tür durumlarda deneyimsizdi ve korkuyordu, kaldı ki korkmasa bile kriz anlarında düşünmek ve koordine olmak için çok fazla zamanınız olmuyor. Birisinin sorumluluğu ele alması gerekiyor, hem onun hem de diğerleri için. Varmak istediğimiz yer olan Pakrac’ı kuşbakışı gören bir tepeye ulaşınca, garip bir şey olduğunu gördüm. Herkes tamamen sessizdi. Bize bir askerî harekât hazırlığı olduğunu ve artık geri dönemeyeceğimiz söylediler. Savaş meydanında birisi size gidemeyeceğinizi söylerse, gereksiz sorular sormazsınız.

“Bize söylenen şeydu: Olduğunuz yerde bekleyen ve hiç sual sormayın. Aradan saatler geçtikten sonra askerler arasında yerel halktan tanıdığım birini gördüm. Bana Pakrac’taki hastanede bulunan zihinsel engelli hastaların tahliyesinin hazırlandığını, birkaç doktoru ve onlarca hastası olan birimle tüm ulaşım hatlarının koptuğunu anlattı. Tahliye için karşı tarafla bir ateşkes yapılmak durumunda kalınmış. Ancak, hastanenin civardaki tüm tepelerde görünüyor olması ve bu nedenle ateşkese rağmen kimsenin düşman askerler görünce ateş açmayacağını garanti edemeyeceği için karanlığı bekliyorlardı.

“Hava kararınca tanıdığım asker bana meslektaşımın birlikte tahliyeye katılmayı isteyip istemediğini sordu. Meslektaşım korkudan titriyordu ancak ben her ikimiz adına da kabul ettim. Eğer bir savaş bölgesinde yanınızda korkan birisi varsa ve olaylara nasıl tepkiler vereceğini önceden kestiremiyorsanız, mutlaka sürekli yakınında olun. Otobüsler ışıkları sönmük bir biçimde hastanenin karşısından akan derenin öbür tarafına doğru yokuş aşağı indiler. Hastaların ve hastane çalışanların dereye geçmesine dahi yardım ettik (nitekim bazıları yürüyemediği için taşımak zorundaydık), onları otobüslerin içine yerleştirdik ve güvenli bir yere götürdük. Daha sonra bu olayla ilgili meslektaşımın birlikte birkaç haber yayınladık. Bu olay savaş boyunca olaylara yalnızca gazeteci-gözlemci olarak katılmadığım tek andı. Bunun nedeni ise askerî bir operasyon değil, daha

ziyade insanî yardım amaçlı olmasıydı. Gazeteciler her şeyden önce insandır ve bana kaşırsa savaşlar da buna istisna değildir.

“Haber yaparken bunu akılda tutmak önemli. Çünkü hiçbir haber kimsenin hayatına zarar vermeye değmez. En zor koşullarda bile bir gazeteci en üstün mesleki standartlara riayet etmelidir.”

Yüksek ihtimalle kimse kirli çamaşırınıza bakmayacaktır, bu yüzden kirli çamaşırlarınızın arası mükemmel bir saklama yeri

“Bir keresinde bir muhabirin zekâsını kullanarak yasak bölgeye girmesinin ardından (Toni de şoförümüz), Toni ile beraber kendimizi savaş operasyonlarından önce yasak çıkmadan bulunduğumuz bir durumda buluverdik. Yasağın ardından savaş bölgesine gitmek isteyen herkes son derece titiz bir şekilde kontrol ediliyor ve dönmeden önce tüm notları ve kayıtları ellerinden alınıyordu. Bu anlattığım olay ise 1995 ilkbaharında gerçekleşti ki o dönemde artık dört senelik bir savaş muhabirliği deneyimimiz olmuştu ve bu tarz durumlar için bir hayli hazırlıklıydık.

“Bu bölgeye, birliklerin savaştığı alanın yakınından geçmeden ve büyük bir risk almadan arabayla ulaşmak imkânsızdı, ancak biz tam da bunu taptık. Savaş bölgesinden ayrılmak yasakken, ayrılmaya karar verdik. Toni çekim yapmak için kaldı, bense filmleri yanımızda sırf bu nedenle taşıdığımız kirli çamaşırımızın arasında sakladım. Askerle ve polisler bölgeden ayrıldığım vakit beni aradıklarında, üzerimde hiçbir çekim ekipmanı bulamazdı. Sırt çantamın en dibindeki kirli çamaşırımın bulunduğu torbaya baksalar bile, kirli ve kokan pantolonlarımın ya da gömleklerimin cebindeki filmleri aramaları çok küçük bir ihtimaldi.

Bazen hayatta kalabilmek yalan söylemek ve insanları aldatmak zorunda olursunuz; ancak gerek olmadığı zaman bunu asla yapmayın

“Yerel bir savaş muhabiri olarak bazen bölgede hiç muhabiri bulunmayan ajanslar için de haber yaptım. Bunlardan biri de Zagreb merkezli popüler radyo istasyonu *Radio 101*'di. Bir keresinde bana Zagreb'den bir meslektaşımın sahaya geleceğini söyleyerek onu cephe yakınlarında bulunan bir kasabaya götürüp götürmeyeceğimi sordular. Burası çok tartışmalara yol açan gönüllü bir bölüğün konuşlandığı ilginç bir yerdi. Hükümete sadık halkın büyük bir bölümü bu savaşçıları kahraman olarak görüyordu. Ancak diğer taraftan sivillere yönelik savaş suçları işlediklerine dair de şüpheler vardı.

“Fotomuhabirimim o gün başka bir işi olduğu için kasabaya kadın meslektaşımınla yalnız gittim. Ona güvenlik için alınması gereken önlemleri kısaca anlattım, ancak kendisini çok fazla strese de sokmak istemedim. İlk olarak uzun bir sohbet için birliği ziyaret etmek

istiyordum. Arabama bindikten sonra, meslektaşına söyleyeceklerimi kayda almasını istedim. Şaşırды. Çok uzun sürmedi. Söylediğim tek şey karargâhını ziyaret edeceğimiz birliktekilerin kahraman askerler ve anavatanını savunan takdire şayan insanlar olduğu ve özellikle de sivillere yönelik suç işledikleri iddiaların yalandan ibaret olduğuydu.

“Bunu kaydı hani ne olur ne olmaz diye hazırladım. Fakat kasabaya varır varmaz, kaydın aslında hayatımı dahi kurtarabileceğini anlayıverdim. Bizi karargâha götürdüler ve burada daha önce hiç görmediğim sorumlu biri vardı. Son derece bariz bir şekilde uyuşturucu etkisi altındaydı ve sarhoştı, fakat herkes onun her dediğini yapıyordu. Hatta diğerleri ondan korkuyor gibi bir hava vardı. Bizi sorguya çekmeye başladı. Gazeteci olduğumuzu söyleyince, editörlerimizin ismini ve telefon numaralarını istedi. Bu bilgileri ona verdik ama tatmin olmadı. Casus olduğumu sandı ve öldürülmem gerektiğine kanaat getirdi. İki askerinden, meslektaşımın konuşacağı süre boyunca, beni dışarı götürüp silahlı bir şekilde yanımda durmalarını istedi.

“Nasıl fikrini değiştireceğini asla kesin bir şekilde öğrenemeyeceğim. Belki meslektaşımın bir kadın olduğu, ya da başkentten geldiği ya da ilk kez oraya gittiği içindi. Ya da o esnada öfkesi başka bir nedenden dolayı dindi. Her neyse, neticede meslektaşım birliklerine övgüler yağdırdığım kaydı dinletti ve bu beni öldürmekten vazgeçmesini sağlayan bir etken oldu. O sefer insanları aldatmak ve kasıtlı olarak yalan söylemek hayatımı kurtardı, ama eğer gerekli değilse asla yalan söylememeyi ve kimseyi kandırmaya çalışmamın. Özellikle de bilgi toplarken ve tabii yayınladığımız haberlerde.”

Askerler önce ateş açıp daha sonra soru soruyor: Gazetecilere ateş etmelerini nasıl önleyebilirsiniz?

“Savaş bölgesinde infaz edilmekle karşı karşıyayken iyi hazırlık yapmış olmamın hayatımı kurtardığı bir durum daha yaşadım. Ve tabii biraz da şans sayesinde. Savaşlarda maalesef talih olmadan en iyi hazırlık bile yetmeyebiliyor. Ancak en iyi şekilde hazırlanmadan, savaş bölgesine daha girmeden ipiniz çekilir. Bir gün, başka basın kuruluşlarında çalışan iki meslektaşımı nerdeyse tamamen tahrip olmuş ve kimsenin olmadığı bir yere götürdüm. Bölgeye yönelik bir saldırı olasılığı bulunduğu için orada asker ve polis dışında sadece birkaç yaşlı vatandaş vardı ve onların da tahliyeleri yapılmaktaydı.

“Oraya vardığımızda polis komiserinden haberini yapacağımız tahliye süresince bize eşlik edebilecek bir koruma istedik. Komiser de bizimle gelmesi için iki polis görevlendirdi. Meslektaşlarımız polislerden birinin eşliğinde yaşlı bir kadının tahliye edildiği bir eve girdi. Kadın tahliye edilmeye direndiği için, daha önce içeri giren polis dışarıda benimle bekleyen görevliyi yardıma çağırırdı. Dışarıda yalnız kalmamdan otuz saniye geçmemişti ki aniden yanımda bir grup silahlı asker belirdi ve etrafımı sarıp casus olduğumu iddia ederek beni vuracaklarını söyledi.

“Gazeteci olduğumu kanıtlamaya dair söylediklerimin hiçbir tesiri olmamıştı, bunun üzerine, evin içine giren polisleri olabildiğince yüksek sesle isimleriyle çağırmaya başladım. Bu askerlerin kafalarını biraz karıştırdı ve birkaç el ateş etmelerinin ardından polisler geldi. Gazeteci olduğumu doğruladılar ve kendilerine beni tehlikeye sokacak herkese ateş açabilme emri verildiğini söylediler. Bunun üzerine askerler beni öldürmekten vazgeçerek, onlara casus olduğu söylenen bir kişinin tanımının bana yuğugunu anlattılar.

Fazla saf olmayın, savaşta durum asla gazetecilerin kontrolünde değildir

“Hırvatistan’da bir yıllık savaş muhabirliği tecrübesi edindikten sonra Bosna-Hersek’ten haber yapma fırsatım oldu. İlk görevim tamamen çılginca bir şeydi. Fotomuhabir (maalesef kaybettiğimiz) Goran Suljić ile Saraybosna’daki yetkililerin emirlerine uymayan, Bosna’daki Sırp güçler ve Hırvatistan’daki Hırvat güçler ile – yani birbirleriyle savaşan iki orduyla – işbirliği yapan Boşnak/Müslüman güçlerin kontrolündeki Batı Bosna’ya gizlice girmeye karar verdik. O dönem haftalık bir dergi olan *Arena* için çalışıyorduk.

“Bu aslında iyi bir şeydi çünkü *Arena* eski Yugoslavya’nın tüm bölgelerinde daha savaş patlak vermeden popülerleşen ve tarafları rahatsız edebilecek herhangi bir siyasi eğilime sahip olmayan haftalık bir aile gazetesiydi. Fakat tam olarak kimin kiminle kime karşı savaştığını asla bilemediğiniz şizofrenik durumlar, bir savaş bölgesinde gizli bir habercilik macerası planlamak için pek de ideal sayılmaz. Zira sürekli olarak bir tarafın kontrolündeki bir bölgeden düşmanları tarafından kontrol ettiği başka bir bölgeye geçmek durumunda kalıyorsunuz ve günün sonunda kendinizi diğer taraflarla ilişkileri gün be gün değişen başka bir tarafın kontrolündeki bir bölgede bulabiliyorsunuz.

“Dolayısıyla varmak istediğimiz yere gitmenin imkânsız olacağına kanaat getirdik. Sonunda bölgede oturan ancak yurtdışında çeşitli ülkelerde yaşayan ve Batı Bosna’ya ateşkesten yararlanarak ailelerini görmeye giden gruba dahil olmaya karar verdik. Ancak onları fazla bir kontrole tabi tutulmadan Batı Bosna’nın merkezi Velika Kladuša’ya götürüp birkaç gün içinde Hırvatistan’a geri getirecek otobüslerde yer bulmanın imkânı yoktu. Goran ile otobüse binmemizin tek yolu organizatörden bir iyilik istemektir.

“Organizatör ise, savaştan sonra savaş suçu işlediği hükmüyle hapis cezasına mahkûm olan dönemin Batı Bosna lideri Fikret Abdić’in kardeşiydi. Goran ile Fikret Abdić’in eşinin de yolculuk ettiği otobüse bindirildik. Belli ki bu otobüs farklı bir muamele görecekti. Kimse bize kontrol noktalarında hiçbir şey sormadı. Yolculuk ve Batı Bosna’da geçirdiğimiz günler boyunca herkesin, savaştaki taraf ordular dahil herkesle her şeyi alıp sattığını (benzin, yiyecek, silah) görecektik.

“Geri döndüğümüzde ise kiminle ilgili olursa olsun somut kanıtlarla destekleyebildiğimiz her şeyi yayınladık. Yardımlarının karşılığı olsun diye Abdiç’in yönetiminin yaptıkları konusunda sessiz kalmadık. Kimse zaten bizden böyle bir şey istemedi, isteselerdi de biz kabul etmezdik. Olayın üzerinden 20 yıl geçmesine rağmen o dönüş yolculuğundan, ilk kez orada karşılaştığım bir kişinin yüzünün anlamlı bir görüntüsü hâlâ aklımdadır. Sırpların bir kontrol noktasında, otobüse genç bir asker bindi. Otobüsün ön tarafına ilerledi ve çıkmadan önce bana doğru eğilerek fısıldadı: ‘Sen delisin. Ben cesaret edemezdim.’ Goran ile beni yalnız bırakmaları için Abdiç’in diğer çok sayıdaki ordunun komutanlarını nasıl yumuşattığını ya da onlara ne tür bir şantaj yaptığını bilmiyorum, ancak herkesin kim olduğumuzu bildiğini ilk kez o an anladım. Kendimizi bir tabutun içinde bulmamız ile aramızda sadece sual sormadan her şeye ateş açan gergin bir askerın namlusu vardı.

Deneyimli istihbarat görevlileri + deneyimsiz gazeteciler + bayat bir durum

“Bosna Hersek’teki savaş sırasında Suljić ile beraber daha geniş bir gazeteci grubuyla birlikte Bjeli’ye Hırvatistan’dan gönderilen insani yardımı taşıyan bir konvoyda yer alma fırsatı buldum. Bosna’nın merkez bölgelerinde Boşnakların ablukası altında yaşayan Hırvatlar aylardır yardım bekliyordu. Bu halkanın göbeğinde ise, Vitez adındaki küçük bir şehrin tarihi kısımlarında, Boşnaklar Hırvatların ablukası altındaydı. Normal şartlarda Bosna’nın bu bölgelerine gitmek iki-üç gün sürerdi. Kışın ve savaşın ortasında tam 15 gün sürdü.

“Konvoyların geçişine izin vermek için taraflar ateşkes imzalamıştı. İnsani yardım taşıyan her kamyonda, gazeteciler, doktoralar ve sağlık personelinin yanı sıra, asıl şoförle birlikte yedek bir şoför de bulunuyordu. Binecekleri kamyonların seçimi dahi çoğu gazetecinin son derece hazırlıksız olduğunu gösterir nitelikteydi. Ancak bu hayli anlaşılabilirli keza editörler (çoğu bu tür deneyime sahip olmayan) onları sanki bir okul seyahatine gönderirmiş gibi bölgeye yolluyordu. Konvoydaki bazı gazeteciler o güne kadar sadece kentle ilgili köşe yazıları yazmıştı.

“Şoförleri keyifli olduğu için, ya da müzik zevklerine uygun olan ve bunun gibi saçma mantıklarla kamyonlarını seçenler daha sonra pişman olacaklardı. Kamyonlara ilk bindirildiğimiz anda olmasa da, bunu dağların tepesindeki Hırvatistan ile Bosna Hersek sınırında Boşnak askerler tarafından durdurulduğumuz ve bazı kamyonlardaki benzinin dahi donduğu buz gibi bir ısıda birkaç gece bekletildiğimiz kontrol noktasında pişman olduklar.

“Goran ile ben, kabini geniş olan ve alternatif bir ısıtma sistemine sahip sağlam ve yeni bir kamyon seçtik. Şoför ve ona eşlik eden kişinin aksi olmalarına ve beraberinde gazeteci taşımaktan rahatsız duymalarına aldırmış etmedik. Belki dünyanın en güvenli yerinde değildik, ama en azından o konvoyun en güvenli yerlerinden birindeydik. Orada

beklediğimiz sürenin sonunda üstümüzdekiler o kadar kirliydi ki biz, savaş tecrübesi olan muhabirler bile onları ters-düz ederek giymek zorunda kaldı. Bu sadece basit bir hijyen meselesi değil, bu tarz durumlarda son derece meşru bir sağlık meselesi ve güvenlik sorunu haline gelebiliyor.

“Dağın tepesinde geçirdiğimiz birkaç gün boyunca Boşnak askerler konvoyumuzu gizli silahlar ya da insani yardım olarak değerlendirilemeyecek herhangi bir şey için aradı. Mühim bir şey bulunmadı, fakat Boşnakları bulduğumuz cepheden çok uzak yerden yazdığı haberlerde adeta şeytan gibi gösteren bir gazeteci meslektaşımız yüzünden başımız belaya girebilirdi. Haberlerde Boşnakların durdukları bir insani konvoyda yer alan kişilere kötü muamelede buldukları da deniyordu. Bu kişiler bizdik. Oysa, doğru, dağın tepesinde birkaç gün geçirmek zorunda kaldı ve evet bizi burada gözaltında tutanlar Boşnak askerlerdi, ama kötü muamele görmedik. Bu haberleri biz nasıl dinlediyseniz onlar da dinledi ve kimse askerlerin sınırlarını kaybedeceklerinin garantisini veremezdi. O meslektaş ve editörler gazetecilerin asla yapmaması gereken bir iş yapmıştı.

“Konvoydaki daha tecrübeli muhabirler yedek şoförlerin çoğunun istihbarat görevlisi olduğunun farkındaydı. Bunu onların yolculuk boyunca sergiledikleri davranışlarından çıkarmak mümkündü – keza çoğunlukla ya sessizlerdi ya da kendi aralarında konuşurlardı. Konvoyun durdurulduğu süre boyunca, bir aşağı bir yukarı volta atıp neler olup bittiğini dinleyip gözlemlerdi. Çatışma zamanlarında istihbarat görevlilerin bana açık bir şekilde yaklaşarak benden bilgi istedikleri daha önce başıma gelmişti. Onlarla asla daha önce yayınlanmamış hiçbir şey paylaşmadım. Ancak bu kez böyle bir şey de yapmıyorlardı. Büyük olasılıkla vardıktan sonra uymaları gereken ayrıntılı bir görev planları oldukları için, onların o andaki görevi yolda olup biten her şeyi gözlemlemektir. Gazeteciler istihbarat görevlileri için dönüş yolunda Bosna’da nelere tanık olduklarıyla ilgili sohbetlerde ilginç bir bilgi kaynağı olabilirdi. Ancak yolculuğun bu ilk bölümünde, gazeteciler istihbarat görevlileri için sadece potansiyel bir güvenlik tehdidi olarak önem taşıyordu (Boşnak askerlere konvoyu yeniden aratacak ya da şiddet kullanmaya sevk edecek bir şey yapmaları ya da söylemeleri bakımından). Her koşulda bilmelisiniz ki düşman hatlarının diğer tarafına geçildiği organize grupların yolculuklarında daima istihbarat görevlilerinin de bulunduğunu mutlaka bilmeniz gerekir. Tıpkı gazeteciler gibi, onlar da bilgi toplamak peşindedirler; ancak, bu kişiler bilgi paylaşımı yapabileceğiniz meslektaşlar gibi görülmemelidir.

“Dönüş yolunda ise konvoy saldırıya uğradı, şoförlerden biri hayatını kaybetti, birkaç kişi yaralandı ve, kısa süreliğine de olsa, Hırvatistan Televizyonu’nun ekibi durdurularak tartaklandı. Bu olayın perde arkasındaki sebebi bilmek zor ancak televizyon ekibi büyük kameraları ve herkesin ekranlardan aşına olduğu HRT [Hırvatistan Radyo Televizyon Kurumu] muhabiri nedeniyle kolayca tanınabiliyordu.

O dönem düşmanın televizyonu olarak algılanan bir kanalda çalıştıkları için saldırıya uğramış olmaları mümkün. Bu yüzden bu tür durumlarda bu kadar kolay tanınmayacak gazetecileri savaş bölgesine gönderme her zaman daha doğru. Ancak her ne olursa olsun, gazeteciler bir grubun içinde kendini ele vermemeli – ne görünüşüyle ne de sergilediği davranışlarla. Eğer alınan tüm önlemlere rağmen bir meslektaşınız saldırıya uğrarsa ona elinizden gelen her türlü korumayı sağlayın. Saldırganla kavga etmeyin. Komutanıyla görüşmeyi talep edin. Saldırgana adını bildiğinizi, gazeteciye yaptıklarıyla ve kimliğiyle ilgili bilgi içeren bir mesajı gönderdiğinizi söyleyin. Gerekirse blöf yapın. Yalan söyleyin. Karşınızdakinin güvenini sarsmak son derece önemli. Elbette, belki yaptığınız hiçbir şeyin tesiri olmayabilir. Ancak teslim olursanız, hem kendinizi hem de meslektaşınızı daha güç durumda bırakabilirsiniz. Mümkün olduğu müddetçe de çatışma durumlarından kaçının, bu her zaman en iyi çözümdür.

Savaş bölgesi dışında savaş koşullarında habercilik

“Her ne kadar Hırvatistan ile Sırbistan arasında resmen savaş ilan edilmemiş olsa da, gerek Sırp hükümeti gerekse nüfusun büyük bir bölümü Hırvatistan’daki Sırp isyancıları destekledi. Bu milisler Sırbistan’daki gönüllü askerlerden de yardım gördü. Hırvatistan ile Sırbistan arasında uzun süre boyunca insan trafiği hatta telefon bağlantısı bile olmadı. Öyle bir atmosfer vardı ki Sırbistan’daki Hırvat gazeteciler ve tabii Hırvatistan’daki Sırp gazeteciler çoğunlukla düşman olarak görülüyordu. 1993’ün ilkbaharında haftalık Hırvat dergisi *Globus* için çalışırken Sırbistan’a gitmeye karar verdiğimde bu bir nevi savaş bölgesine gitmekten farksızdı.

“Sırbistan’a bir Hırvat gazeteci olarak giriş yapabilmem için iyi bir sebebim olması lazımdı, bununla beraber oraya gittikten sonra kendimi korumak için elimden gelen her şeyi yapmam gerekiyordu. İlk işim Macaristan’da Sırbistan sınırına en yakın yerleşim yerine giderek, telefon kabini arayıp Sırbistan’daki en önemli siyasetçileri arayarak bazılarıyla röportaj ayarlamak oldu. Görüşmelerimi de kayıt altına aldım. Ardından, zaman zaman beraber çalıştığım *Associated Press*’in (*AP*) Zagreb’deki bürosundan *AP*’nin Budapeşte’deki bürosuna Sırbistan’a ne zaman gideceğime ve kimlerle röportaj yapacağıma dair bir faks gönderdim. Bu faks da oradan *AP*’nin Belgrad’daki bürosuna iletilti. Aldığım ilk önlem buydu.

“Sırbistan’a giriş yapmak için önce Macaristan’a giden bir otobüse bindim, Macaristan-Sırbistan sınırında ise Belgrad’a giden başka bir otobüse geçtim. Gümrüğün Sırbistan tarafında bir istihbarat görevlisi beni nerdeyse iki saat boyunca sorguya çekti. Ona çekmiş olduğum faksı gösterdim ve *Globus*’ün bürosunda çalışan meslektaşlarımın dışında üç *AP* bürosunun da seyahatim ile ilgili bilgi sahibi olduğunu söyledim. Ona ayrıca, Sırbistan’daki amatör radyocularla iletişimde olan Hırvatistan’daki amatör

radycocularla ağılarındaki amatör radyoculardan biriyle düzenli irtibatla olmak için ve zamanında onlara dönemediğim takdirde alarm geçmeleri için anlaştığımı anlattım. Bu gerçekten de böyleydi. En sonunda istihbarat görevlisi seyahatime devam etmeme izin verdi, tabii ses kayıt cihazımı kendisinin vereceği başka bir tanesiyle değiştirmeyi teklif edip bunu reddettikten sonra. Hatta cevabımın ne olacağı belli olduğu için bu önerisini gülerek yaptı. Asla birisinden, eğer o kişiyi iyi tanıımıyorsanız, bir şey almayı kabul etmeyin. Aldığınız eşyada neyin gizli olduğunu bilmeyeceğiniz için bu çok pahalıya mal olabilir. Mesela olasılıklardan biri içine uyuşturucu saklı olmasıdır. Ve bu gözaltına alınmanıza, sorgulanmanıza, şantaja uğramanıza ve, işbirliği yapmadığımız takdirde de, tutuklanmanıza sebep olabilir.

“Röportaj ayarladığım siyasetçilerin nerdeyse tümü sonunda bunu iptal etti. Benim tahminim, kabul ettiklerinde gerçekten de gelip onlara röportaj yapacağıma inanmamışlardı. Beni önlerinde görünce, çoğu anlaşmamızı iptal etmeye karar vardı. Ama zaten röportajları Sırbistan’a girebilmek ve sorun yaşamadan kalabilmek için bir bahane olarak kullanmışım. Asıl beni ilgilendiren sıradan insanların hayatlarıyla ilgili hikâyelerdi. Çünkü herkes siyasete odaklandığı için çok az Hırvat buna dair bir bilgi sahibiydi.

“AP”deki meslektaşlarım vasıtasıyla aşırı milliyetçi Sırbistan Radikal Partisi’nin (SRP) lideri Vojislav Šešelj (Lahey’deki Uluslararası Ceza Mahkemesi’nde savaş suçları şüphesiyle yargılandı ve ciddi bir hastalık geçirmesi nedeniyle 2014’te geçici dense de büyük ihtimalle nihai bir şekilde serbest bırakıldı) ile röportaj yapma fırsatı buldum. O günlerde gazetecilerden para karşılığı röportaj talep ettiği için çoğu gazeteci onu boykot ediyordu. Aslında ben de ona para vermek istemiyordum fakat, boykot nedeniyle, o mutlaka bir röportaj vermek istedi, özellikle de Hırvat bir gazeteciye. Böyle bir röportajın dikkat çekeceğini biliyordu. Bu yüzden ücret talep etmeden röportaj vermeyi kabul etti, ancak bir şartı vardı. *Globus* dergisinin daha önceki bir sayısında yayınlanan röportajımı getirmemi istedi. Bu röportajı daha önce hiç okumadığını öne sürüyordu ama yalan söylediğini biliyordum.

“Röportajın başlığında ve spotunda ondan bir faşist ve savaş suçlusunu olarak söz edilmişti. Açık bir şekilde amacı benimle oyun oynamak, bana şantaj yapmak ve gözdağı vermektir. Ancak Belgrad-Budapeşte-Zagreb hattındaki AP bağlantım yine işe yaradı. *Globus*’teki meslektaşlar bana röportajı nötr ifadelerin kullanıldığı değiştirilmiş bir mizanpajla geri gönderdi. Bu tek “özel” baskıyla birlikte röportaj için yola çıktım. Durdurduğum ilk beş taksi şoförü beni SRP’nin genel merkezine götürmeyi reddetti ve nihayet altıncısı kabul etti. Hepsine önce kendimi tanıttım, nereye gitmek istediğimi söyledim ardından da kartımı gösterdim. Beni, neye benzediğimi ve nereye gittiğimi olabildiğince fazla kişinin hatırlaması önemliydi zira Šešelj’in oynanmış röportajı görünce nasıl bir tepki vereceğini bilmiyordum.

“Vardığımda Şeşelj önce kahve ikram etti ve ardından imalı bir şekilde gülümseyerek zehirlenmediğime dikkat çekti. Zalim ve muhtemel deli olsa da kesinlikle aptal değildi. Ve tabii biraz zeki olan hiç kimse neredeyse kendi evlerine gelen ve nerede, kiminle ve neden görüştüğünün herkes tarafından bilindiğinden emin olan – ki bunu ona söyledim – kimseyi tutup da zehirlemez. Getirdiğim röportaja kısa bir müddet baktı. Bunun oynanmış bir versiyon olduğunu biliyordu, bende onun bunu fark ettiğini biliyordum. Hiç yorum yapmadı. Röportaj bittiğinde ise şov Şeşelj’in partisinden bir kadın yetkilinin ona bir Hırvat cezaevinde işkence edip tecavüz ettiğimi iddia etmesiyle son buldu. Her ne kadar bunun bana gözdağı vermek amacıyla verilmiş bir çaba olduğunu bilsem de o anda kendimi pek de rahat hissettiğimi söyleyemem, özellikle birkaç öfkeli erkeğin bana yaklaşması nedeniyle. Ben de yalnızca bugüne kadar ne bir toplama kampı ne de bir gözaltı merkezine gittiğimi ve kimseye işkence veya tecavüz etmediğimi nazikçe tekrarladım. Bu onları biraz sakinleştirdi. Sonuç, ‘kurdun inine’ gidecek kadar çılgınsanız eğer, en azından bunu herkesin bildiğinden emin olun. Ve kurdun da bunu herkesin bildiğini bilmesini sağlayın.”

Savaş bölgesinden başka somut örnekler

Afganistan: Bir haber sonrası hayatta kalmanın kişisel bedeli

Asif Kardahan’ın en önemli medya kuruluşlarından biri için çalışıyordu. Genç ve kendini adanmış bir gazeteci olarak, haberlerinde hem Taliban’ı hem Afgan hükümetini eleştiriyordu. Yazdıklarının hem kendisi hem de ailesi için sorunlara yol açabileceğinin farkındaydı, ancak dikkatini sadece işine vererek bu çizgide çalışmayı sürdürme sorumluluğu hissediyordu.

Taliban ve Afgan istihbaratından haber yapmaya son vermesi aylar boyunca recm dahil çeşitli tehdit aldıktan sonra, istihbarat teşkilatı Asif dışarıdayken çalıştığı yere geldi. Daha sonra evine de uğrayarak eşini tehdit etti. Tehditlerin artması üzerine Asif’in şefi, Kabil’de IMS tarafından kurulan Afgan Gazeteciler Güvenlik Komitesi’nin koordinatörünü aradı.

Güvenlik Komitesi, olayı araştırıp Asif’i hedef alan tehditleri yerel temsilciler, hükümet yetkilileri, aşiret reisleri ve diğer kaynaklardan oluşan ağı sayesinde doğruladıktan sonra, bulunduğu tehlike seviyesini 1’den 5’e kadar bir skalada 5 olarak değerlendirdi. Bu durum Asif’in ve eşinin derhal buldukları yerden tahliye ederek koruma altına alınmasını gerektiriyordu.

Asif ile eşi Gizli bir yerde bir koruma evine sığınırken, Güvenlik Komitesi ve IMS kendisinin ülke dışına çıkarılması için gereken detayları ayarladı. Her ikisine de yeni

pasaportlar verildi. Ancak aileleri ve yakınlarının da intikam saldırılarına hedef olmalarından endişe duyan çift, gitmek ile kalmak arasında ikilemde kaldı.

Çok zor bir düşünme döneminin ardından kaçmakta karar kıldılar. Çift şimdi Avrupa’da yaşıyor, ancak bu deneyimin travmasını hissediyorlar. Kaçtıkları günden bu yana bazı akrabaları Taliban tarafından düzenlenen intikam eylemlerinde öldürüldü.

IMS Afganistan güvenlik mekanizması

Afgan Gazeteciler Güvenlik Komitesi ülke çapında bir güvenlik mekanizması yürütüyor. Bu mekanizmalar arasında Afgan gazetecilere yönelik ihlalleri belgeleyen bir İfade Özgürlüğü izleme birimi, eyaletlere konuşlanmış yerel güvenlik ekipleri, 24 saat açık acil durum telefon hattı, koruma evleri, acil durum desteği için bir güvenlik fonu, travmatik durumlar için bir danışmanlık hizmeti ile çatışma durumları için gazetecilik eğitimi bulunuyor.

(Kaynak: Uluslararası Medya Desteği (International Media Support - IMS): Gazetecileri korumak için harekete geçmek.

Slovyansk’da üç hafta rehine

Serhiy Lefter, Polonya merkezli bir STK için çalışan Ukraynalı gazeteci, nerdeyse kendini bağımsız ilan eden Donetsk Halk Cumhuriyeti’ndeki Slovyansk kentinde bulunan Rusya yanlısı militanlar tarafından üç hafta boyunca rehin tutuldu. Serbest bırakılmasından kısa bir süre sonra, 6 Mayıs’ta Lefter RFE/RL’nin Rusya servisi temsilcisi Dimitri Volchek ile taahhütlüleri hakkında bir röportaj yaptı.

“Önce benden gerçekten şüphelendiler. Hepimizden milliyetçi Sağ Sektör siyasi hareketine mensup ya da ‘Banderovtsy’ [İkinci Dünya Savaşı döneminin Ukraynalı milliyetçi lideri Stepan Bandera’ya atfen] olmamızdan şüpheleniyorlardı, özellikle de birisi Dnepr ırmağının karşı kıyısından. Herkesten şüpheleniyorlardı, özellikle de bölgenin yerlisi değilseniz. O zaman da kimliğinizi sorgulamaya başlıyorlardı. İnsanları sorguya çektiler. Belgelerimizi incelediler, son derece dikkatli bir şekilde. Beni ise casus olduğum şüphesiyle tutukladılar. Çalıştığım Açık Diyalog Vakfı’ndaki koordinatörüme Donetsk’teki son durum ile ilgili bilgi veriyordum. Sorgu sırasında ise sordukları sorulardan gazeteci olduğumu bildikleri belliydi, fakat eses Sağ Sektör ile irtibatım olup olmadığını öğrenmeye çalışıyorlardı. Gazeteci olduğumu bilseler bile, sosyal medyadan araştırırken Maidan’da [Avrupa yanlılarının gösterilerin merkezi haline gelen Kiev’deki meydan] bulunduğumu gördüler ve bu onların açısından son derece kötü bir şeydi.”

Amerikalı fotoğrafçı, kendisini CIA için çalışmakla suçlayan ve yedi ay boyunca karanlık bir hücreye hapseden Suriyeli cihatçılar tarafından nasıl yakalandığını, kamçıldığını ve darp edildiğini anlatıyor

New York eyaletine bağlı Syosset kenti doğumlu Matthew Schrier, 35, 2013'ün Aralık ayında seyahat ettiği Suriye'de El Kaide bağlantılı cihatçı bir örgüt olan Nusra Cephesi tarafından yakalandı. Bu onun savaş bölgesine yaptığı ilk yolculuktu. Halep yakınlarında bir komplekse götürülerek burada, halen tutsak durumda olabilecek başka bir kişiyle beraber bir hücreye hapsedildi. Anlattığına göre Schrier 29 Temmuz'da bodrum penceresinde bir açıklıktan kaçmış.

Kaçmadan evvel Schrier metal bir kabloyla falakaya yatırılmış ve elektroşoka maruz kalmış. Örgüt militanları tüm banka hesaplarını da temizlemiş, hatta ailesine onun adına e-mailler göndererek iyi olduğunu yazmış.

Gazete ailesinin talebi doğrultusunda diğer Amerikalı tutsağın adını vermemeyi tercih etti.

Schrier'in kaçırılmasının haberi daha önce yapılmasa da, isyancıların kontrolündeki bölgede bulunan birkaç Batılıdan biri olduğu biliniyordu. Schrier, herhangi bir gazeteye bağlı olmadan seyahat ettiğini ve 31 Aralık'tan Halep'ten taksiyle ayrılmaya çalıştığını anlattı. Ancak aracı durdurularak militanlar tarafından rehin alındı.

(Kaynak: New York Times)

IŞİD'den kurtulmak hakkında Alman Gazeteci

Alman gazeteci Jurgen Todenhofer, 74, Irak Şam İslami Devleti (IŞİD) ile bağlantıya geçerek savaşçılarıyla birlikte Irak'ın kuzeyindeki Musul kentinde 10 gün geçirdi. Todenhofer bunu yapan ve aktarmak için hayatta kalan ilk Batılı gazeteci.

“Her şey rahatsız ediciydi. Bunun nedeni ise kalmak için kimsenin onları bulamayacağı ya da bulduklarını düşünemeyeceği evleri seçmeleriydi. ABD ve koalisyon güçlerinin bombardımanları yüzünden saklanıyorlardı.

“Musul'da yaşadığımız en zor durumlardan biri bir insansız hava uçağının (İHA) bize eşlik edenlerden bazılarını tespit ettikten sonra bombasını fırlatması oldu.

Musul'da birkaç gün geçirdikten sonra tekrar Rakka'ya dönmek de son derece rahatsız ediciydi. Üç gün gecikmiştik ve bundan tam iki gün önce, orada olmamız gerektiği sırada

kaldığımız apartman Suriyeli uçaklar tarafından bombalanmıştı. Apartmanın ne penceresi ne de kapısı kalmıştı. Her yerde cam parçacıkları vardı. Zamanında dönmüş olmamız halinde ölmüş olacağımızı biliyorduk.

“Sınırı geçmek de son derece korkutucuydu. Sınırı geçmemizden birkaç gün evvel silahlar açılmıştı. Sınıra yaklaştığımızda güvenli bir bölgeye ulaşabilmeniz için yaklaşık bir kilometre boyunca üstünüzdekilerle koşmanız gerekiyor. Bir kilometre koşmak etrafta asker kuleleri olduğunda epey uzun bir yol gibi geliyor.”

(Kaynak: Al Jazeera)

Gazeteciler için dünyanın en tehlikeli bölgesi Suriye

2012’de Suriye’de kaçırıldıktan sonra James Foley’nin 2014’te İslamcı militanlar tarafından öldürülmesi tüm dikkatleri bu ülkeden haber yapmanın tehlikelerinin üzerine çekti.

New York merkezli basın özgürlüğü lobi grubu Gazetecileri Koruma Cemiyeti’nin (CPJ) verilerine göre Suriye iki yılı aşkın süredir gazeteciler için dünyanın en tehlikeli bölgesi.

CPJ, 2011 yılında patlak veren Suriye’deki çatışmalarda haber yapmanın doğrudan bir sonucu olarak en az 69 gazetecinin öldüğünü belirtiyor. Çoğu gazeteci çapraz ateşte kaldıkları için ya da patlamaların bir sonucu olarak öldü, ancak en az altısının kasti bir şekilde öldürüldüğü saptandı.

Suriye’de öldürülen gazetecilerin neredeyse yarısı serbest çalışıyordu – yani birden fazla kuruluş için çalışan ve maaş yerine hazırladıkları haber sayısına göre ücret alan gazeteciler. Bunlardan bazıları ise gönüllü insanlar ya da “yurttaş gazeteciler”di.

Büyük uluslararası basın kuruluşları için çalışan gazeteciler, serbest çalışan meslektaşlarına nazaran bazı avantajlara sahip. Şefleri onlara genellikle can yeleği gibi güvenlik malzemeleri sağlıyor ve aralarından bazıları, ilk yardım dahil bu tür durumlarda çalışmak için eğitimden geçmiş oluyor.

Ancak daha da belirleyici olarak, maaş alan gazeteciler potansiyel olarak tehlikeli durumlarda “haber yapma” baskısı daha az olduğu için, risk almaya da daha az meyilli oluyor.

Fakat bu kez de büyük basın kuruluşlarının, ülkeyi “kendi çalışanları” için fazla tehlikeli görmeleri sebebiyle, giderek daha fazla serbest gazetecilerle bel bağladıklarını görüyoruz.

(Kaynak: BBC NEWS Orta Doğu)

B. Gösteri, toplumsal çalkantı ve diğer şiddet içeren durumlarda haber yapmak

Nedir?

Eğer savaş bölgesinde haber yapma koşulları için nasıl iyi hazırlanabiliyorsanız, diğer olağanüstü durumlarda da kendinizi nasıl en iyi korumanız gerektiğini de bilirsiniz. Bu yüzden bu bölümde sadece ele aldığımız diğer olağanüstüye özel koşullara özgü zorluklar ve güvenlik sorunlarına değineceğiz. Örneğin gösterilerde (özellikle şiddet içerenler) ve buna benzer toplumsal olaylarda haber yapmaya odaklanacağız. Eğer gösteriler barışçıl olursa genellikle gazetecilerin için bir güvenlik riski teşkil etmez. Bu tür durumlarda bir gazeteci dikkatini işini profesyonelce gerçekleştirmeye verebilir – yani olay yerinde bulunmak, açıklamaları ve (varsa) belgeleri toplamak, olup bitenleri aktarmak ve atmosferi tarif etmek. Ancak eğer bir gösteride şiddet varsa gazetecinin neler olup olmayacağını bilmesi son derece önemlidir. Polis ve diğer güvenlik güçleri gaz bombası kullanma yetkisine sahiptir, fakat aynı zamanda bunu sivillere yönelik kullanırken uluslararası kurallara da riayet etmekle yükümlüdür. Bununla ilgili INSI'nin web sayfasında faydalı tavsiyeler bulabilirsiniz: <http://www.newssafety.org/safety/advice/protecting-yourself-from-tear-gas/>

Önemli ayrıntılar:

Bir olayı ne kadar çok gazetecinin takip edeceğini belirleyen bazı faktörler vardır – gösterilerin boyutu ve basın kuruluşlarının Yazı İşleri'nin tepki hızı ve kabiliyeti. Ancak herhangi bir güvenlik riski yoktur. Ancak şunu not etmek lazım: Barışçıl göstericiler bir anda şiddetli bir hal alabilir. Bu yüzden, barışçıl eylemlere şiddet içeren gösterilere olduğu gibi hazırlanmanız gerekir. Bu tür gösteriler bazen bir savaş bölgesi durumlarına dahi benzeyebilir.

Şiddetli gösterilerde haber yaparken muhabirler çeşitli güvenlik sorunlarıyla karşı karşıya kalırlar. Temel olarak, bu sorunları üçe ayırabiliriz:

- 1) Muhabir olayların merkezin fazla uzağında bulunabilir ve yaklaşmaya çalışıldığında göstericilerin engeline uğrayabilir. Bu da gazeteci için bir güvenlik riski teşkil edebilir.
- 2) Muhabir olayların merkezine çok yakın olabilir ve işini yapmasını engelleyen, güvenliğini de tehlikeye sokan şiddetli bir kalabalığın ortasında kalabilir.
- 3) Muhabire birileri gözdağı verebilir hatta doğrudan saldırabilir.

Nasıl haber yapılır?

Her olağanüstü durumda olduğu gibi, eğer Yazı İşleri gösterilerde haber yapmak için birden fazla gazeteci göndermemeye karar verirse, gerektiği zaman desteğe gidecek yedek gazeteci bulundurulmalı, özellikle bunların şiddetli bir hal aldığı durumlar için. Hangi basın kuruluşuna mensup olurlarsa olsun, gazeteciler mutlaka birbirleriyle irtibat kurup telefon numaralarını değiştirmesi gerekir. Eğer mümkünse, sahayı aralarında farklı sektörlere ayırarak gösterilerin meydana geldiği alanın tamamında harekete etme durumunda kalmayı önlemeli ve bu şekilde de güvenlik riskini azaltmalıdırlar.

Muhabir kendini olayların merkezinden fazla uzakta bulursa ve buraya ulaşmak tehlikeli ise, bulunduğu yerde kalmalı ve diğer gazetecileri arayarak onlarla bilgi paylaşmalıdır. Bazen olayların merkezinden uzakken neler olup bittiği daha net bir şekilde görülebilir ya da duyulabilir, oysa bu olayın içindeyken nispeten daha zordur: Mesela spontan bir biçimde patlak veren şiddet olaylarının organize olup olmadığı. Şiddetli gösterilerde olayların merkezine her ne pahasına olursa olsun ulaşmaya çalışmayın.

Eğer kendiniz şiddetli gösterilerin merkezinde bulursanız, yapılacak en doğru şey buradan olabildiğince uzaklaşmaktır. Kaldığınız takdirde yaralanma ihtimali haberiniz için önemli bir bilgi edinme ihtimalinde daha yüksektir. Kalmaya karar vererseniz, gazeteci olduğunuzu göstermeyin. Bu tür durumda gazetecilik statüsü bir mesuliyettir ve size nerdeyse kesinlikle herhangi bir mesleki fayda sağlamaz.

Şiddetli gösteriler esnasında muhabirlere gösteriye katılanlar tarafından gözdağı verilebilir hatta doğrudan saldırıya uğrayabilir, özellikle spontandan ziyade organize bir şiddet varsa. Spontan şiddet genellikle insanları gösteri yapmaya tetikleyenleri hedef alır ya da gösteri sırasında meydana gelen bir olay üzerine patlak verir (örneğin polis şiddetine cevap). Organize şiddetse çoğu zaman gazetecileri hedef alır (mesela radikal siyasi partiler ya da bunun gibi bünyesinde sık sık futbol taraftarı gibi giyinen “profesyonel” holiganlar bulunan grupların toplaşmalarında). Bu tarz gösterilerde çok dikkatli olmak gerekmektedir. Gazeteci olduğunuzu göstermemek, fazla soru sormaktan sakınmak ve olayların merkezinden olabildiğince uzak durmak yapılabilecek en doğru şeydir.

Şiddetli gösteriler esnasında polis ile özel güvenlikler de gazeteciler için bir tehdit oluşturur. Organizatörün kimliği ve beraberindekilerin çalıştığı kuruluş ya da kişiliğinin hakkındaki düşüncelerine bağlı olarak, kamu yararından çok öncelikli olarak parasını aldığı kişinin çıkarları için çalışan eylemin organizatörünün güvenliğinin hedefi haline gelebilirsiniz. Eğer otoriter ya da totaliter bir devlette gerçekleşen bir gösterinin haberini yapıyorsanız polisin de hedefi haline gelirsiniz, zira bu ülkelerde kolluk kuvvetleri gazetecileri, özellikle de rejim karşıtı gösterilerde haber yapanları düşman olarak algılar. Bazen yaşanan durumdan kendilerinin de öfkeli ya da tedirgin dahi olmaları da buna yol

açabilir. Her ne koşulda olursa olsun, eğer birisi sizi tehdit eder ya da size saldırırsa, derhal diğer gazetecilere haber verin ve alanı terk etmeye çalışın.

Polisin şiddetli gösterilerin kaos ortamında sizi tutuklamaya çalışması halinde ve kaçacak durumunuz yoksa onlara gazeteci olduğunuzu söyleyin ve basın kartınızı gösterin. Eğer bu işe yaramazsa, o zaman en iyisi direnmemektir. Bunu bir kez daha, gösterilerin uzağında daha az karışıklığın olduğu bir yerde deneyin, bu karakolda olsa dahi. Orada daha az stres altında ve daha üst rütbeli bir görevli tarafından dinlenme fırsatı bulacaksınız. Bu tür gösterilerde izlenecek en doğru çalışma biçimi ise organizatörlerin açıklamasını toplamak ve bilgilerin büyük bölümünü eylem başlamadan toplamak. İşin bir bölümü olay mahallinden uzakta, haber merkezinde bulunan başka bir gazeteci tarafından yapılabilir (telefon görüşmeleri, bilgileri doğrulama, diğer haberlerin takibi). Şiddet içeren gösterileri takip eden gazetecilerin sahada olup bitenleri rahat bir şekilde gözleyebilmek için göze batmamaları önem teşkil ediyor.

Örnekler/Geçmiş tecrübeler

Muhabir olayların merkezine çok uzakta ise

Sırbistan'ın başkenti Belgrad'da geçtiğimiz yıllarda gerçekleştirilen Onur Yürüyüşleri iki çeşit olay nedeniyle kesintiye uğramıştı – bir keresinde aşırı muhafazakâr gruplar ve futbol holiganlar yüzünden, bir diğer sefer ise güvenlik risklerinin yüksek olması nedeniyle. LGBTİ bireylerin sokaktaki ilk gösterileri 2010'da yapılmıştı. Onur Yürüyüşü, güzergâhının kısa olması nedeniyle mümkün kılınmış, bu sayede polis gösterinin düzenlendiği mahallenin tamamını güvenlik çemberiyle çevreleyebilmiş ve alana giren herkesin kimliği tespit edilerek kontrol edilmişti. Dolayısıyla yürüyüşe karşı olanların korteje saldırma olasılığı azdı ve gösteriyi takip eden gazeteciler de güvendedi.

Ancak bu bile saldırıları teşebbüslerini önlemeye yetmemişti. Muhafazakârlar ve holiganlar polis çemberinin dışındaki arabaları yağmalamış, polislere taş ve Molotov Kokteyli fırlatmış ve çöp konteynırlarını ateşe vermişti. Gazeteciler, orada asıl bulunma nedeni olan LGBT yürüyüşü yerine bu olaylara ilgi göstermişti. Bir Hırvat gazeteci Belgrad merkezli haftalık *NIN* dergisinden bir meslektaşıyla beraber, yürüyüşün iyi korunan alanından görünmeyen olayları izlemek için polis çemberinin diğer tarafına geçmeye çalışmıştı. Bu kez, olup bitenlerin merkezinde bulunmak için, yapılan gösterinin kâğıt üstündeki merkezinden uzaklaşarak çok daha ilginç olan uçlarına erişmesi gerekiyordu.

Hırvat gazeteci, Sırp holiganlar tarafından “kızıl pelerinli” olarak algılanacağını göz önünde bulundurarak, her ikisini polisler *NIN* dergisinde çalışan gazeteciler diye tanıtan meslektaşını sessizce takip etti. Numara işe yaradı. Böylece holiganların yaptıkları

yağmaları çok yakından izleyebildiler, söylediklerini toplayabildiler, hatta aralarından geçen ve olayların hiç de spontan patlak vermediğini ortaya koyan konuşmaları da dinleyebildiler. Buna göre LGBTI'lerin yürüyüşü bir şeyler kırıp dökmek için iyi bir fırsat olarak görülmüş ve organizatörler bu şekilde siyasi bir mesaj vermeyi planlamış.

Belgrad'da 2104'de düzenlenen Onur Yürüyüşü sırasında ise yaklaşık 20 kişilik bir holigan grubu *RTV B92* basın kuruluşunun binasına saldırdı. *B92* gazetecileri milliyetçi holiganlarının sık sık hedefi oluyor, ancak bu kez polis güvenliği çok sağladı. Olayda tek bir polis yaralandı ancak gazetecilere hiçbir şey olmadı.

Muhabir olayların merkezinde ise

Interpol'ün düzenlediği bir konferansı takip etmek için İtalya'nın başkenti Roma'da bulunan bir Hırvat gazeteci boş zamanında bir meslektaşıyla birlikte kent merkezine gitti. Buraya vardıklarında, iki gazeteci dönemin Başbakanı Silvio Berlusconi'ye karşı büyük ama barışçıl bir gösteriyle karşılaştı. Gazeteci merakı onları karışıklığın merkezine, en çok ses çıkaran ve en öfkeli protestocuların bulunduğu kümeye sürükledi. Meydandaki kalabalık tüm koruma ekipmanını takmış polis görevlileri tarafından çembere alınmış haldeydi, hatta meydanı çevreleyen çatılara da birkaç keskin nişancı konuşlandırılmıştı.

O kadar çok polisin varlığı bariz bir şekilde göstericileri daha da öfkelenmişti ve kalabalık her an şiddete başvurabilecek gibi görünüyordu. Polisler önce sözlü saldırılara hedef oldu, ardından da göstericilerin bir kısmı onlara çeşitli objeler fırlattı. İki Hırvat gazetecinin bitişiğinde duran protestocular ise bir anda onlara doğru dönerek bağırma başladı. Gazeteciler önce neler olup bittiğini anlayamadı. Protestocuların onların kim olduğunu bilmelerine imkân yoktu, ki olsa bile herhangi bir öfkeye sebep olacak bir davranışta bulunmayan iki Hırvat gazeteciden rahatsızlık duymaları pek de olası değildi. Fakat o kargaşada gazetecilerden biri birden yanındaki meslektaşının gömleğinin kolunda POLIZIA (polis) yazdığını fark etti. Bu gömlek Interpol'ün konferansına katılan herkese hatıra olsun diye verilmiş bir hediyeydi. Hırvat gazeteci de bu hediyeyi, polise karşı öfke dolu göstericilerle karşılaşabileceğini hiç düşünmeden üzerine giyivermişti. Gömleğinde ne yazdığından protestocular onu itip kakmaya ve gömleğini çekiştirmeye başlayana dek farkında bile değildi.

Hırvat gazetecilerden biri, bir yandan bağırarak kalabalığa polis olmadıklarını söylerken, bir diğer yandan da meslektaşını oradan çıkarmaya çalışıyordu. Diğerleri ise bir hata daha yaptı: Protestoculara İtalyan vatandaşı olmadığını kanıtlamak için pasaportunu çıkarıp onlara gösterdi. Nafile. Kimse onu dinlemedi. Sadece pasaportunu kaybetme tehlikesi yaşamakla kalmadı, bu yaptığı saldırganları daha da sınırlendirdi. Birden, kalabalığın tümü onlara doğru yönelmeye başladı ve ilk yumruklar da o an atıldı. Sonrasında bir grup özel polis kuvveti oraya ulaşarak, gazetecileri etraftaki binalardan birindeki toplanma

noktalarına götürdü. Her iki gazeteci, polis eşliğinde ve güvenli bir mesafede bulunan bir balkondan yaklaşık iki saat boyunca daha süren gösterileri takip etti ta ki polislerden biri güvenli bir şekilde gidebileceklerine karar verene kadar.

Asla iyi düşünülmemiş bir ayrıntıya takılarak daha fazla dikkat çekmeyin. Gazetecilik içgüdünüzün sizi nereye sürükleyeceğini ve hiç kestiremediğiniz bir şeyden bir durumdan dolayı ne kadar büyük sorunlarla karşılaşabileceğinizi önceden hiç bilemezsiniz.

Bir muhabire doğrudan gözdağı verildiği ya da saldırıldığı zaman

2008 yılında Belgrad'ın merkezinde radikal aşırı milliyetçiler, Bosna Hersek'te savaş suçları işlemekle itham edilen Radovan Karaciç'in tutuklanarak Lahey'e iade edilmesi üzerine bir protesto gösterisi düzenledi. Böylesine bir gösterinin şiddet içermesi kaçınılmazdı ve buraya haber yapmaya gelen gazetecilerin de holiganların hedefi olacakları da beklenen bir durumdu, özellikle de milliyetçi olmayan ve savaş suçlarını desteklemeyen basın kuruluşlarına mensup gazeteciler. Ve aynen de öyle oldu. *Fonet* ajansı için çalışan bir muhabir saldırıya uğrayarak kamerası kırıldı. Bu saldırı ise *TV B92* için çalışan kameraman Boško Branković tarafından kayda alındı. *TV B92*'nin çalışanları barışa destek verdikleri ve savaş suçlarına karşı bir tavır aldıkları için birden fazla saldırıya uğradı. Kitlenin tüm öfkesi kameramana yöneldi. Saldırıda Branković'in hem kamerası hem de bacağı kırıldı. Aylarca çalışmadı. Meslektaşıyla dayanışma içinde olmanın bedeli pahalı olmuştu, ancak bunu tamamıyla mesleki görev duygusuyla yapmıştı.

C: Afet ve insan kaynaklı felaketlerde habercilik

Profesyonel gazetecilerin hayatlarında karşılaşabileceği en büyük zorluklardan biri de doğanın ya da bizzat insanların sebep olduğu kendilerini, doğayı ya da binaları tehdit eden durumlardır. Buna benzer durumlar gazetecileri şan şöhrete de kavuşturabilir, fakat aynı zamanda hayatını da tehlikeye sokabilir. Başlıca zorluklarla ilgili bilince sahip olmanın ötesinde, ne pahasına olursa olsun uygulanması gereken tek bir temel kural vardır:

Güvenli bir mesafede durun!

Hiçbir gazetecilik başarısı Ağır bir şekilde yaralanmaya, sakat kalmaya hatta hayatını kaybetmeye değmez. Ayrıca, var olan durumu daha da zorlaştırmamak için yetkililerin verdiği emirlere uymak hayati derecede önemlidir. Bir felaket ile ilgili haber yapmak son derece önemlidir ancak felaketin sonuçlarıyla da başa çıkmak bundan da mühimdir. Bir gazeteci daima çözüme fayda sağlamaya çalışmalıdır ve asla ilave sorunlar yaratmamalıdır.

Nedir?

Bir doğal afet gezegenimizin doğal süreçlerinden doğabilecek en büyük felaketlerdir. Afetler büyük can ve mal kaybına yol açar ve ciddiyeti halkın yaralarını sarma ve direnç kabiliyetine bağlı olarak önemli ekonomik tahribatlara sebep olur. Doğal afetlerin başlıca örnekleri şunlardır:

Depremler; seller; orman yangınları; çığlar; yanardağ patlamaları; tsunamiler; tayfun / kasırga / kar fırtınaları; kuraklık ve sıcak hava dalgaları; büyük salgınlar (11976'dan bu yana birçok kez görülen ve 2014'te Afrika'nın özellikle bazı bölgelerini etkisi altına alan Ebola virüs salgını gibi) veya HIV/AIDS gibi hastalıklar.

İnsan kaynaklı felaketler arasında ise şunları sayabiliriz:

Endüstriyel kazalar; radyasyon kirliliği; büyük ulaşım kazaları; yapısal çökmeler (örneğin yolların).

Tüm doğal ya da insan kaynaklı felaketler her an birdenbire habersiz bir şekilde meydana gelebilir. Şüphesiz, basın kuruluşları için çalışan ya da serbest gazeteciler için bunlar profesyonel hayatlarında karşılaşılabilecekleri önemli fırsatlardır. Ancak, beraberinde getirdikleri zorluklar ve riskler de çok büyüktür. Bunlar arasında dördünü sayabiliriz:

- İletişim hatlarının
- Ulaşım zorlukları ya da ulaşımın tamamen durması
- Elektrik dağıtımının kısmen ya da tamamıyla kesilmesi
- Ölüm ve salgın riski

Yukarıda saydığımız sorunların üstesinden gelebilmek ve en verimli şekilde çalışabilmek için, gazeteciler ve genel olarak basın kuruluşları, ne kendilerini zor duruma düşürebilecek ne de acil durum personelinin (kurtarma ekipleri, polis, ordu, sivil koruma birimleri, vs.) çalışmasına engel teşkil edecek bir şekilde güvenli, hızlı ve pratik habercilik yapabilmek için bazı belirli kurallar izlemelidir.

Meslektaşlarla iletişimi kesintisiz sağlayabilmek için birden fazla iletişim kanalları kurmak son derece önemlidir. Mesela baz istasyonları hasar görüğe alıcı vericilere ihtiyaç duyabilirsiniz. Haber merkezleri de yakınlarında olası felaketler için hazırlıklı olarak, habere giden gazeteciler için ayrıntılı bir iş planı tasarlayıp bunu düzenli olarak güncellemeliler. Daha uzak bölgelerdeki felaketlere gönderilen gazeteciler ise seyahat öncesinde güvenlik prosedürlerini gözden geçirmelidir.

Uygun ekipmana sahip olmak da belirleyici olabilir. Jeneratörler, acil durumlar için üretilen ışıklar, bataryalar, yedek şarjlı alıcı vericiler, GPS konum belirleme cihazları, ilk

yardım kiti bir gazetecinin sırt çantasında mutlaka bulundurması gerekenler arasındadır. Afet bölgelerinde ayrıca konserve ya da paket yemek, içme suyu, portatif yatak ve battaniye / uykü tulumlarına da ihtiyaç duyulabilir.

Basına ait araçları, ilk yardım kiti, işaret fişeği ve battaniye dahil tüm acil durum teçhizatıyla donatılmalıdır. Haber merkezlerinde hastanelerin, acil servisi olan kliniklerin, sığınakların, ulaşım merkezlerinin ve kriz anlarında aileler ya da sığınmacıları ağırlamaya yarayacak okul gibi tüm binaların işaretlendiği büyük ve kalın kapaklı haritalar saklanmalıdır. Sellerin götürebileceği sığ bölgelerin işaretli olduğu topografik haritalar da muhakkak el altında olmalıdır.

Radyoaktivite ya da salgın gibi gözle görülmeyen felaketler de, doğaları gereği son derece ciddiye alınmalıdır. *New York Times*'in 2011'de ilk hazırladığı tedbirlerle ilgili kılavuzuna göre "muhabirlerin tek koruyucu donanımı mesafe, zaman ve kendini güvene almaktır."

Nasıl haber yapılır?

Profesyonel gazeteciler afet ya da insan kaynaklı felaketler durumlarında sakin kalmalı, önce kendi güvenliklerinin risk altında olup olmadığını değerlendirmeli ve yalnızca bundan emin olduktan sora çalışmaya başlamalı. Gazeteciler muhabirden ziyade bir aktivist olmaktan kaçınmalı, ancak çok kritik durumlarda da başkalarına yardım etmeyi reddetmemeli. Daha da önemlisi, acil durumun acil gazetecilik anlamına gelmediğini, bilakis tam tersini gerektirdiğini daima aklında bulundurmalı. Gazeteciler zorlukları aşarak ellerinden gelen en iyisini yapıp kamuoyunu en doğru ve etkili şekilde bilgilendirmeli.

Daha önce belirtildiği gibi, gazeteciler hem kendini riske sokmaktan hem de kurtarma ekipleri ile meslektaşları için bir yük teşkil etmekten kaçınmalı. Bu tür felaketlerin haberini yaparken iki, hatta tercihan üç kişilik gruplar olarak çalışmalı, ekipten bir kişi ise ilk yardım kiti taşınmalı. Gazeteciler yanlarına acil durumlar için bir düdüğü de almalı ve kimlik kartlarına kan grupları ve olası alerjileri ile ilgili bilgilerin de belirtilmesine dikkat etmelidir.

Çalışmaya yalnızca kendilerini güvene aldıktan sonra başlamalıdır. Buldukları koşullar nedeniyle bu şartlar altında haber yapmak son derece zahmetli bir iş. Bu nedenle temel etik ve objektif gazetecilik ilkelerinin bu tür durumlarda daha da anlam kazandığını unutmamak lâzım.

Afet bölgelerindeki binlerce kişi ile dünyanın geri kalanında milyonların sahada yaşananlarla ilgili doğru bilgiler beklediği için profesyonel bir gazeteci her zaman: Durumu abartmadan ya da hafife almadan bilgileri kesin, kısa ve öz bir şekilde aktarmalı; haberlerde devlet yetkilileri ve/veya kurtarma ekiplerinden bir-iki açıklama olmasına da özen gösterilmeleri. Görgü tanıkları önemli bir rol üstlenir; aynı zamanda kültür ve dilden kaynaklanan sınırlara da saygı gösterilmelidir. Felaketler sınır tanımaz ve çok hızlı bir biçimde başka bölgelere ya da ülkelere yayılabilir.

Profesyonel bir gazeteci haberlerinin arka planında her zaman afet bölgelerindeki farklı etnik, dil ya da kültürel özellikleri göz önüne alarak hazırlamalıdır. Hassas ve bilinçli olun. Ölenler, yaralananlar ya da tahliye edilenler ile ilgili haberler her zaman mağdurlara azami saygı göstererek aktarılmalıdır. Bu tarz durumlarda, gazeteciler bir yandan mesafeyi olabildiğince korumaya çalışmalı ancak aynı zamanda önemli ve farklı hikâyeler arayışında olmayı da sürdürmelidir.

Mağdurlar ve akrabaları yaşadıkları şokun ve olayın travmasının etkisini üzerinden atamamış olabilir. Gazetecileri onlara daha çok acı yaşatmamaya dikkat etmeli ve hangi amaçla orada bulunduğunu, onunla konuşmalarının neden önemli olduğunu anlatmaya çalışmalı. Eğer röportaj yapmaya izin vermezlerse, güven ilişkisi tesis edebilmek için insanlara mikrofonsuz ve kamerasız yaklaşmak faydalı olabilir. Hüzün ve dışa vurulan diğer duygulara uzaktan da tanık olunabileceğini unutmamalı. Kayıplarının yasını tutan bir aileye fazla yaklaşmak her zaman bir felaketten bildirmenin en verimli yolu değildir.

Haber yapın ancak aktiviste dönüşmeyin. Profesyonel gazeteci de bir insan, fakat neden felaket bölgesinde bulunduğunu da unutmaması gerekiyor. Bu anlamda, kurtarma çalışmalarında yer almaktan ya da yetkililerinin ihmalinin araştırmaktan kaçınarak hikâyenin her iki tarafını da aynı şekilde aktarmayı unutmamalıdır.

Son dakika haberlerinde dahi bir gazeteci her basın bildirisine şüpheyle yaklaşmalı, her ne kadar bir hükümet ajansı ya da kolluk kuvvetleri tarafından iletilmiş olsa da. Burada yer alan iddialar araştırılmalı. Ayrıca felaket haberciliğinde bir bilgiyi ilk vermenin, eğer haber yanlışsa hiçbir önemi yoktur.

Yukarıdaki tüm noktalardan çıkan sonuç ise haber merkezlerinin felaket durumlarında haber yapmakla ilgili kuralların tanımlandığı bir kılavuz bulundurması ve bölgeye gönderilecek gazetecilerin en doğru şekilde hazır olmalarını sağlamak için eğitimler de düzenlemeli gerekiyor. Eğitimlerin ve tanımlanmış kuralların büyük bölümü ise bir olaydan bildirirken öğrenmenin mümkün olmadığı konulara kapsamı gerekiyor, mağdurların içinde buldukları travma ya da felaket sonrası haberciliğin nasıl yapılacağı gibi.

Örnekler/Geçmiş tecrübeler

Doğal afetler

2010 Haiti depremi

“Basının diğer insanların da hayatına değer vermesini istiyoruz. Port-au-Prince’de yaşayan anne ve anneannemin sağ ve güvende olduklarını ancak sekiz gün beklemiştim, bu yüzden o bekleyiş süresi boyunca beni dünyaya getiren, bana cömert ve azimli olmamı

öğreten kişi hakkındaki iyi hatıralarıma sarılmak istedim. Bu korkunç trajediyi fırsat edinerek basın kaynaklarımızdan daha iyisini talep edelim: Herkes için onur.”

Manoucheka Celeste, Haitili gazeteci

2004 Endonezya tsunamisi

“Hayatımda hiç buna benzer bir yer görmemiştim. Çok sayıda depremin haberini yapmıştım, ama bu o güne kadar gördüğüm bir toplumun başına gelebilecek en kötü şeydi. Tsunamiden etkilenmeyen kimse yoktu. Tanıştığınız herkes ya bir yakını kaybetmişti ya da kendisinin başına tsunami sırasında bir şey gelmişti. Böyle bir durumda hepimiz birer birey olarak orada yaşayan insanlara yardım etmek istiyoruz ve her birimiz zaman zaman yararlı bir askeri hastaneye götürebilir ya da bir kişiye yardım edebiliriz. Fakat o denli bir felaketten etkilenmiş bir şehre gittiğinizde, her şeye müdahil olmamak aslında o kadar kötü bir şey değil. Herkese yardım etmek çok profesyonel bir davranış olmaz.”

David Loyn, BBC World temsilcisi

2014 Sırbistan selleri

“Yetkililer bizi saatlerce Obrenovac kentinin dışında saatlerce bekletti. Buraya girdiğimizde gördüklerimi görünce, bunun doğru bir karar olduğunu anladım. Sadece biz, polis, ordu ve su vardı. O güne kadar sellerin on binlerce kişilik kentleri sular altında bırakarak adeta haritadan sildiğine hiç tanık olmamıştım. Ama burada böyle bir şey yaşanmıştı.”

Manuela Strinu, Rumen gazeteci

İnsan kaynaklı felaketler

1986 Çernobil nükleer santralı patlaması

“Saint Petersburg’da, yaklaşık 40 yıl boyunca sürgünde yaşayan piyanist Vladimir Horowitz’in Rusya’ya dönüşünden sonra verdiği ilk konserin haberini yapıyordum. Otelime bu haberi göndermek için vardığımda, *The Washington Post*’un Mokova bürosundan bir teleks mesajı aldım. Mesajda özetle Ukrayna’nın batısında küçük çapta bir nükleer kaza meydana geldiği yazıyordu. Bazı ölümlerin olduğu belirtiliyordu. Ama o tarihte, küçük denilenin aslında çok önemli ve tüm dikkatimi

gerektiren bir olay olduğunu bilecek kadar uzun süredir Rusya’da yaşıyordum – ki öyle gerektirdi, yaklaşık üç ay boyunca.”

Mart 2011 Fukuşima nükleer santrali patlaması

“Radyoaktiviteyi oranları artıyor, ancak hiçbir şey hissetmiyorsunuz. Hiçbir kokusu yok, sıcaklık duymuyorsunuz, kesinlikle herhangi bir şey hissetmiyorsunuz. Ve bütün yolculuğun en korkutucu yanı da bu.”

***Tetsuo Jimbo**, Videonews internet sitesinin kurucusu Japon Gazeteci*

Bölüm 2:

Baskı altında habercilik

Genel kurallar

Bir muhabir, savaş bölgesinin ortasında üstüne ateş açılmasa veya şiddetli gösterilerin merkezinden bildirmese de büyük bir baskı altında olabilir. Kamuyu ilgilendiren konuları araştıran gazeteciler yalnızca, bu gazetecilerin yaptıkları işin önemini anlayabilen nadir okuyucuları, izleyicileri ya da dinleyicileri tarafından takdir toplar. Fakat onlar ne suçlular, ne yolsuzluğa bulaşmış siyasetçiler, hatta bazen ne de çalıştıkları basın kuruluşlarının sahipleri, bazı meslektaşları ya da kendi editörleri tarafından pek sevilirler. Muhabirler işlerini yaparken çeşitli şekillere bürünen baskılarla karşılaşır – haberlerin yayınlanmamasından tutun, rüşvet tekliflerine ve açık tehditlere ya da saldırılara kadar. Onlar siyasi ya da finans dünyalarında iktidar sahibi olan kişiler ya da sistemin yozlaşmışlığı yüzünden baskı görebilir. Ve bazen hayatları adeta bir kâbusu andırır, tek fark ise bunun bir rüya değil gerçekten yaşıyor olmalarıdır.

A. Kurum iç baskı (meslektaşlar, şefler, işverenler, medya patronları):

Nedir?

Geçiş sürecinde bulunan Güney Doğu Avrupa ülkelerinde birçok medya patronu yolsuzluklara bulaşmış, siyasetçiler ve büyük işadamlarıyla ilişkilidirler; medya patronluğu bu kişilerin kamu yararıyla hiç ilgisi olmayan çok daha farklı amaçlarına yarıyor. Dolayısıyla, bu tarz medya patronları gerçekten önemi olan konularla ilgili araştırmacı gazetecilik ilke ya da analitik muhabirlik ile ilgilenmiyorlar. Onların başında olduğu basın kuruluşlarında da tecrübeli ve yetkin editörlerden ziyade, yapılan işin kalitesinden çok medya sahibinin çıkarlarını önemseyen ve onların otoritesinin uzantısı olan kişiler bulunabiliyor. Kurumun istedikleri gibi yönetilmesi için itaatkâr gazetecileri tercih ediyorlar. En başarılı profesyoneller ise en iyi ihtimalle dikkate alınmıyor, hatta işlerini yapmaları bile engellenebiliyor.

Kamu yararı açısından önem taşıyan konuları araştıran gazetecilere işverenleri, editörleri veya başka kuruluşlardan meslektaşları tarafından baskı uygulanmanın bazı en yaygın yolları şunlardır:

- 1) Topyekûn görmezden gelme (ya da herhangi bir iş vermeme) veya haberlerini yayınlamama;
- 2) Ücretlerinde kesinti;
- 3) İşlerini kaybedebileceklerine dair tehdit;
- 4) Rüşvet teşebbüsü (örneğin önemi olmayan konular hakkında yazması şartıyla maaş yükseltmek);
- 5) Başka basın kuruluşları aracılığıyla bir gazetecinin inandırıcılığını sarsma çabası.

Nasıl haber yapılır?

Basın kuruluşlarında çalışan gazeteciler için, haberlerinin yayımlanmadığı ya da iş verilmediği bir ortama maruz kalmak bir hayli zordur. Sözleşmeler genellikle bir gazetecinin başka kuruluşlar için de haber yapmasını yasaklayan maddeler içerir. Bu açıdan ilk bakışta serbest gazetecilere baskı uygulamak daha zor gibi görülebilir, ama bu ülkede onların sayısı da çok değildir çünkü bazın kuruluşlarının büyük bölümü kamuoyu için önem taşıyan meselelerle ilgilenmez. Bunlara yer veren kuruluşlar ise çok zengin olmadıkları için ciddi bir gazetecilik çalışmasının maddi açıdan hakkını verme gibi bir imkânları yoktur. Bu yüzden çoğu gazeteciler, baskılara rağmen çok çabuk işlerini terk ederek serbest çalışmayı göze alamaz.

İşverenler maaşlarını düşürdüğü zaman yine benzeri bir durum yaşanır. Çoğu gazeteci hiç para kazanamamaktansa biraz para kazanmanın daha iyi olduğunu düşünür. Hele hele işsiz gazeteci sayısının her geçen gün arttığı bir ortamda. Bu da işten atma tehdidinin daha da etkili olmasına yol açan başlıca nedendir.

Daha az ve kamuoyu için önem taşımayan bir iş karşılığı aynı, hatta daha fazla miktarda para ödenmesi de dürüst gazeteciler tarafından kabul edilmemelidir. Ancak rüşvetin reddi genellikle kovulmaya kadar varan cezalara yol açar. Basın içinde bu tarz baskılara direnmek neredeyse imkânsızdır. Bunun tek yolu başka kuruluşa geçmek ya da serbest çalışmaya başlamaktan geçer. Fakat serbest çalışanlar için çok fazla alternatif yoktur.

İşveren ve editörlerin baskısına karşı en iyi koruma ise dayanışma ile yozlaşmış bir işverendense mesleğe sadakat ve kamuoyunun yararı için çalışan gazetecilerin birbirlerine destek olmasıdır. Ayrıca, serbest çalışabilme imkânı olan gazeteciler, meslektaşlarının maruz kaldığı medya patronu baskısını bildirmesi gerekmektedir.

Patronlarının özel çıkarlarını korumaya ve göklere çıkarmaya hizmet eden basın kuruluşları bazen kamuoyunun yararı için çalışan gazetecilere doğrudan saldırır ve onlara

yolsuzluklara bulaştığını ve birilerini koruyup birilerine saldırmak için maşa oldukları ithamları yöneltir. Gazetecilerin özel yaşantıları da girilir. Yapılabilecek en iyi savunma mesleki standartlara en üst düzeyde riayet etmektir. Ayrıca aynı standartlara sadık diğer gazeteciler ve basın kuruluşları da saldırıya uğrayan meslektaşlarına destek olmalıdır.

Örnekler/Geçmiş tecrübeler

Bu noktada bir kez daha Saša Leković'in tecrübelerinden yararlanacağız. Saša Leković bize çeşitli basın kuruluşları ve medya patronlarıyla yaşadığı iş tecrübelerinden bu kılavuz için faydalı olacağına düşündüğü birkaç örnek sunacak.

“Aynı işverenle yaklaşık 10 yıl çalıştıktan sonra ayrıcalıklı şekilde iyi bir ücret alıyordum, fakat aynı zamanda editörlerim tarafından iki tür baskı görüyordum: Ya haberlerimi yayınlamıyorlardı ya da imzama bırakmalarına rağmen çok sayıda müdahalede bulunuyorlardı. Dürüstlüğümü kaybetmek istemediğimden dolayı istifa ettim.

“Bundan birkaç yıl önde başka türde baskı görmüştüm: Maaşım tek taraflı olarak azaltılmıştı. Buna aynı medya patronuna ait ancak benim gibi bir muhabire ihtiyacı olan başka bir gazeteyle anlaşarak cevap verdim. Ardından maaşımla ilgili sorun yaşamadım. O dönemde aynı medya grubuna ait bir şirket bünyesinde sorunlar çözülebiliyordu. Ancak günümüzde kriz dönemlerinde ve medyadaki işsizlik nedeniyle iş bulma belirsizliğinin artmasından dolayı bunu yapmak çok daha zor.

“Birkaç kere başka bir basın kuruluşu tarafından hem doğrudan hem de dolaylı yolla hedef alındım. Her seferinde beni hedef alan basın kuruluşu etik ve mesleki ilkeleri çiğneyerek, nefret söylemi yayarak düşman olarak gördüğü medya patronlarına saldırma çabasıydı. Bunlardan biri, gazetelerin birinde yayınlanan ve mizah kılıfı altında birçok kişiyi hedef alan bir karikatürdü. Karikatürde çizilen karakterlerden biri bana çok benziyordu, benimkini andıran bir adı vardı ve kötü şöhretli bir suçlu tarafından ‘para ve oğlanlarla’ sarın alınmakla itham ediliyordu.

“Doğrudan saldırı örneği ise kara para aklayan offshore şirketlerle ilgili bir haber yayınlamamın ardından bir internet portalında yer alan bir makaleydi. İddiaya göre esas “araştırmacı gazetecilik” bu makaledeki bulguları ve bana yönelik de, sahiplerini korumak amacıyla bilinçli olarak bazı şirketleri es geçmiş olma suçlaması yöneltilmişti. Bir keresinde de yine aynı internet portalı beni bir siyasetçinin “medyadaki kirli işini” yapmakla suçlamıştı. İlkinde saldırıyı hiç kaale almadım zira beni tanıyan herkes iddiaların asılsız olduğunu hemen anlayabilirdi. Diğer seferinde ise bir savunmada buldum, ama o dönem serbest çalışmaya başladığım için bunu sosyal medya aracılığıyla yaptım. Bu yüzden arkamda duracak Yazı İşlerim yoktu, medyanın genelinde de tepki eksikti.”

B: Dış baskı (siyasetçiler, şirketler, reklamcılar, dini gruplar, suçlular/mafya üyeleri, kamuoyunda nüfuzu olan kişiler)

Nedir?

Çoğu zaman medya patronlarından gelen baskılar siyasetçilerin, işadamlarının ve özellikle de büyük reklamcıların yaptığı baskıların doğrudan bir sonucu olarak ortaya çıkar. Siyasetçiler, devlet yetkilileri, reklamcılar ya da hakkında ne çok haber yapılan şirketlerin sahipleri ya da çalışanları çoğu zaman doğrudan gazetecilerle değil sahipleriyle iletişime geçer. Gazeteciye baskıyı ise medya patronları yapar, genellikle bir editör aracılığıyla. Bu tür durumlarda bir gazetecinin baskının tam olarak nereden geldiğini, hatta baskı olup olmadığını kanıtlaması çok kolay değildir. Buradan doğan başlıca sıkıntılar ise şöyledir:

Güçlü siyasetçiler doğrudan bir haberin yayımlanması ya da yayımlanmaması için baskı uygulayabilir. Bunun yanı sıra, bazı basın kuruluşlarına röportaj ya da demeç vermeyi reddedebilir, veya başka bir medyaya özel bilgi vererek diğerlerini “cezalandırabilir.” Devlet yetkilileri ise gazetecilere yasal olarak vermekte yükümlü oldukları bilgileri vermeyerek baskı yapabilir.

Reklamcılar reklam sayısını azaltabilir, hatta tamamen reklam vermeyi durdurabilir. Bu firmalar bu şekilde medya patronlarının ve editörlerin, mesela haklarında veya partnerleri ile ilgili olumsuz haberler yapılması kararlarına etki edebilir.

Rüşvet de son derece etkili bir baskı aracıdır, özellikle gizli reklam, seyahatler ve buna benzer avantajlar söz konusu olduğunda.

Nasıl haber yapılır?

Bir gazeteci her tür rüşveti ve diğer baskı araçlarını reddetmeli ve mesleki standartları benimseyerek çalışmalıdır. Bunun için:

Asla küçük sayıda üst düzey kaynaklara bağımlı olmayın.

Profesyonel ya da özel yaşantınızda “kara lekeler” bulunmasın. Çok kolay savunmasız hale gelebilirsiniz.

Eğer baskı altındaysanız ancak bunu kanıtlayamıyorsanız, gazetecilerin kendi çevrelerinde bunun bilgisini yayın. Böylece size saldıranlar onlardan korkmadığınızı anlayacaktır.

Baskıya kanıt sayılacak her delili (SMS, e-mail, belge, ses ya da video kaydı...) güvenli bir şekilde saklayın ve güvendiğiniz biriyle paylaşın.

Herhangi bir kanıt bırakmayan doğrudan baskı gibi durumlarda ise gazeteciler cemiyetleri ve kamuoyu bilgilendirilmelidir. Eğer söz konusu suç unsuru teşkil edebilecek (mesela tehdit) bir eylemse, polise haber verilmelidir.

Örnek/Geçmiş tecrübeler

Saša Leković'in tecrübelerinden başka bir örnek:

“Bir seferinde eski İçişleri Bakanlarından biri benim bir haberim yüzümden çalıştığım bir gazeteye röportaj vermeyi reddetti. Söz konusu haberin mesleki standartlara uygun olması nedeniyle editörüme Bakan röportaj vermeyi kabul ederse, bunu yine benim yapmama izin vermesini istedim. O da öyle yaptı, ancak röportajın ardından Bakan “onayı” konusunda ısrarcı oldu. Bu süreçte sadece cevaplarını değil, sorduğum soruları da değiştirdi, hatta bazı soruları da röportajdan çıkardı.

Editörüme Bakanın yaptıklarını yazılması için ısrar ettim, o da bunu yayımlanacağını söyledi. Ancak beni kandırdı. Buna tepki gösterince kısa süre sonra maaşım kesildi.”

2014 Sırbistan selleri

“2014 yılının Mayıs sonlarında Sırbistan'ı yerle bir eden seller Sırp hükümetinin basına uyguladığı baskı ve sansürü de açığa çıkardı. Sırp hükümeti olağanüstü hal ilan ederek kurumlara – çok sayıda yetkiyle birlikte – “İnsanları panik olmaya teşvik eden” kişileri tutuklama hakkı verdi.

İnternet kullanıcıları sosyal medya üzerinden seller ile ilgili yorumlar ve bilgiler paylaşırken, hükümetinin öngörü eksikliğini, bu boyutlardaki bir afet için yeterince uyarı yapılamamasını ve cevabın yetersizliğini eleştirdi.

Bunun üzerine bu kişiler polis tarafından hükümetin kurtarma çalışmalarını eleştirdikleri için gözaltına alındı. Bu dönemde *Druga strana* (öteki taraf) isimli bir blog ve *Teleprompter* adında bir portala erişim tamamen yasaklandı. Dragan Todorović'in blogunun içeriği ise, Başbakan Aleksandar Vučić'in neden istifa etmesi gerektiğini anlattığı bir metni yeniden yayına alınca tamamen silindi.

Bunun üzerine, gazeteciler ile blog yazarları bir araya gelerek, sansür ve medyaya gözdağını açıkça teşhir ettikleri ortak bir blog yazısı yayımladı (Sansüre karşı). Metin

24 Mayıs 2014 günü onlarca basın kuruluşu ve medyada tekrar tekrar yayımlandı. Metinde, yetkililerin kendilerinden farklı düşünen herkesi tutuklayamayacağı için bu kişileri “yalancı” ya da “delirmiş” olmakla suçlayacağı yazıyordu. Ancak metnin çok geniş bir şekilde yayılmış olması ve iddiaların kamuoyu tarafından da kabul edilmesi Sırp hükümetini en azından en kritik günlerde sergilediği uygulamalarla ilgili bazı açıklamalar yapmak zorunda bıraktı.

C. Doğrudan tehditler altında ve davalara maruz kalarak habercilik

Nedir?

Gazeteciler çok nadiren siyasetçiler, reklamcılar ya da diğer işadamları tarafından doğrudan tehdit edilirler. Bu kişiler, daha önce de saydığımız daha sofistike yöntemlere başvururlar. Suçlular daha sık doğrudan tehdit edebilirler, ancak en azılı suçlular bile bir gazeteciye neler yaptığını “dikkat etmesini” ya da çocuğunun hangi okula gittiğini bildiklerini söylemek için aracı kullanmayı tercih ederler. Genellikle gazetecilere doğrudan gözdağı verip tehdit savuranlar daha ziyade suç dünyasındaki “küçük balıklar” ya da çalışmalarından ürken sıradan insanlardır. Otoriter ya da totaliter rejimlere sahip ülkelerde ise doğrudan gözdağı ya da fiziksel saldırılar hükümet tarafından da tertiplenebilir. Sıkça rastlanan zorlukları saymak gerekirse:

Telefon aracılığıyla (anonim veya açıkça) “dostça tavsiye” ya da açık tehdit bu yöntemlerden biri. SMS mesajları ya da e-mailler de bunlar arasındadır, ancak izi daha kolay sürülebileceği için bunlara daha az başvurulur.

Gazetecilerin ailesini tehdit etmek çok etkili bir gözdağı yöntemidir. Bu en güçlü kişileri bile sarsabilir.

Suçluların yanı sıra, istihbarat teşkilatları da gözdağı yöntemleri kullanır. Bunlar rüşvet, şantaj ve doğrudan gözdağının bir kombinasyonu olabilir. Hükümetlerse tutuklamalar ve sahte davalarla tehdit eder.

Ayrıca, fiziksel saldırının aksine, azılı suçlular ve istihbarat teşkilatları kanıtlanması zor bir şekilde dayak atıyor ya da cinayet işliyor.

Bazen basın kuruluşları gazetecilerini korumak yerine bazı durumlarda onlara karşı hareket ediyor.

Nasıl haber yapılır?

Bir gazeteci ya da ailesine yönelik her tehdit ya da saldırı mutlaka polise ihbar edilmeli ve yayınlanmalıdır. Geri adım atmayan ve baskıya direnen bir gazeteci daima sessizlikten daha iyi bir mesajdır.

Bu tür durumlarda gazeteciler arasında dayanışma son derece önemlidir. Her ciddi tehdit ve saldırı vakasının uluslararası alanda bilinmesi gerekir.

Ancak, bir önceki bölümde (dış baskı) verilen tavsiyeleri unutmayın.

Örnekler/Geçmiş tecrübeler

Gazeteci Saša Leković mesleki hayatı boyunca pek çok tehdit aldı. Suçlular telefonla doğrudan tehdit etti, dolaylı olarak ailesine tehdit gönderdi, arabasının frenleriyle oynandı ve arabasını kullanırken biri onu yolun dışına itmeye çalıştı. Bunlarla ilgili susmadı ve bir noktada tehditler durdu. Sizi tehdit eden kişilerin, bu tehditlerle ilgili suskun kalmayacağınızı ve haber yapma şeklinizi değiştirmeyeceğiniz bilmesi önem taşıyor. Ancak bazen bu da yeterli olamayabiliyor.

Hırvat meslektaşı Željko Peratović her çeşit baskıya maruz kaldı. Sayısız tehdit aldı, sokakta saldırıya uğradı, istihbarat teşkilatının baskısı altında kalan editörleri haberlerini yayınlamayı reddetti ve en nihayetinde onu işten çıkarmak için bir mazeret buldu. Kimse onu işe almak istemiyordu ama pes etmedi. Halen son derece aktif bir serbest gazeteci ve aynı zamanda blogcu. Peratović hâlâ aynı konular araştırmayı da sürdürüyor: İstihbarat teşkilatları ve hukuksuz faaliyetleri.

Hırvat gazeteci Helena Puljiz, cumhurbaşkanlığı muhabiri olduğu dönemde, istihbarat teşkilatı tarafından kendi amaçları doğrultusunda çalışması için işbirliği teklifi aldı. Bunu reddedince, 2004 yılında istihbaratçılar ona takip edildiğini söyleyerek, özel hayatına dair onu zor durumda bırakacak bir video yayınlamakla ve polis teşkilatında çalışan kardeşini kovmakla tehdit ederek şantaj yapmaya çalıştı. Yazı İşler Müdürleri onu yüzüstü bıraktı ve uzun süre iş bulamadı. Ancak enseyi karartmadı ve suç duyurusunda bulundu. On yıl süren uzun ve zahmetli davayı da 2014'te kazandı.

Azeri araştırmacı gazeteci Hatice İsmailova ise 2014'ün sonlarında sahte “intihara teşvik” suçlamalarıyla hapse atıldı. Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in karıştığı birçok yolsuzluk skandalını ortaya çıkaran İsmailova'ya bu şekilde gözdağı verilerek cezalandırılması isteniyordu. Çok sayıda gazeteci ülkelerindeki Azerbaycan temsilciliklerine protesto mektupları yazdı ve meslektaşlarının serbest kalması talebiyle gösteriler düzenledi. Dünya

Araştırmacı Gazeteciler Ağı da İsmailova'ya yönelik soruşturmayı takip etmeye karar verdi. Böylece İsmailova'nın maruz kaldığı baskıya uygun bir cevap verilmiş oldu.

Maalesef, günümüzde birçok ülkede gazetecilerin hapse atılarak yaptıkları çalışmalar için cezalandırıldıklarını görüyoruz. Bazı ülkelerde gazeteci cinayetleri sık sık meydana gelebiliyor. Kimi gazeteciler ise polis koruması altında yaşıyor. Örneğin, Sırp gazeteci Brankica Stanković yaklaşık on yıldır Belgrad merkezli *TV B92* kanalındaki “Köstebek” isimli programında üst düzey kriminal ve yolsuzluk skandalları ortaya çıkardı. Stanković sürekli olarak tehdit alıyor, hatta hakkında ölüm emri verildiği dahi biliniyor. 2009'dan bu yana polis koruması altında yaşıyor. Bu açıdan bir gazeteci olarak işini yapması önlenmeye çalışıldı ancak o pes etmedi. Takımı hâlâ faal ve editör olarak onları yönlendirmeyi sürdürüyor. Yaşadıklarıyla ilgili bir de kitap kaleme aldı.

Gazetecilik faaliyetleri yüzünden yedi sene hapiste kalan Türkiyeli gazeteci Füsün Erdoğan'ın mektubu

17 Ocak, 2013

Merhaba,

Adım Füsün Erdoğan ve bu mektubu İstanbul yakınlarındaki Gebze Kadın Kapalı Cezaevi'nden yazıyorum. Evliyim ve bir çocuğum var. Hem Türkiye hem de Hollanda vatandaşıyım. Gazeteciyim ve Türkiye'ye döndüğüm 1989 yılından 2006'da tutuklanmama kadar hep İstanbul'da gazeteci olarak çalıştım.

Hapiste yedinci yılıma girdim. Davam daha henüz sona ermedi. Her duruşmada savcı her zamanki klişe “suçunun niteliği ve delillerin durumuna dayanarak” tabirini kullanarak tutukluluğumun genellikle üç ay sonra görülen bir sonraki durulmama kadar uzatılmasını talep ediyor. Bu sözde “delillerin” hiçbirinin benimle bir ilişkisi olduğunu kanıtlanmadı.

Bu klişeler mahkeme tarafından kabul ediliyor ve bu maskaralık 2006'dan bu yana adil yargılamadan yoksun bir infaza dönüşüyor. Artık bu adaletsizliği daha geniş bir topluluğun dikkatine sunma ihtiyacı duyuyorum. Bu yüzden, destek ve dayanışmanız için bireyleri ve kuruluşları durumumla ilgili bilgilendirmek istiyorum.

1995'de önce İstanbul ve çevresinde yerel yayın yapan Özgür Radyo'nun kurucusu ve direktörüyüm. Tutuklanana kadar da hep aynı işi yaptım. 8 Eylül 2006'da İzmir'de kalabalık bir sokakta gündüz vakti yürürken, sivil polisler tarafından sivil bir arabaya zorla bindirilerek tutuklandım. O arabaya itildiğim andan itibaren zaman ve mekan mevhumumu kaybettim çünkü ön ve arka koltuklar arasında sıkışmışım ve gözlerim bağlanmıştı. Beni nereye götürdüklerini bilmiyordum. Bu şartlar altında saatlerce yol aldık.

Aradan saatler geçti ve beni bir eve götürüp ikinci katına çıkardılar. Benden yüzüstü yatan birçok kişi gibi yere yatmamı istediler. Bunu reddedince de beni zorla yere ittiler.

Bu süre zarfında dizlerim ve dirseklerimde daha sonra doktor raporunda da belirtilen yaralar oluşmuştu. Bizi kameralarla videoya çektikten sonra beni tekrar arabaya bindirdiler. Saatin kaç olduğunu bilmiyordum ama geç olmalıydı çünkü sokak karanlıktı ve evlerin ışıkları yanıyor.

Polis karakolunun tabelasını gördüğümde nihayet nerede olduğumu anlamıştım: Nazilli'deydim. Geceyi burada aħşap bir bankta tek kolumdan kelepçeli halde geçirdim. Gündüzün çok erken saatlerinde İstanbul'a götürülmek için gayriresmi bir arabaya bindirildim. Dört gün polis gözaltısının ardından 12 Eylül 2006'da mahkeme önüne çıkarıldım. Savcıya gözaltımın sebebimi öğrenmeden herhangi bir ifade vermeyeceğimi söyledim. Avukatım da bu nedenle beni savunamıyordu. O gün tutuklandım.

Dosyamın "gizli" olması nedeniyle mahkeme tarafından 2007 yılının yazına kadar herhangi bir bilgi verilmedi. Ne avukatım ne de ben hakkımdaki suçlamalarla ilgili herhangi bir bilgi edinebildik.

2007'nin yazında ise iddianame hazırlanmıştı ve ilk duruşma 26 Ekim, 2007'de görüldü. Ancak, polis dosyaları henüz tamamlanmamıştı, bunun sonucu 2008'de görülen üçüncü duruşmaya kadar herhangi bir savunma yapamadım. Dolayısıyla, bu tam iki sene neden tutuklandığımı bilmeden hapis yattığım anlamına geliyor. Mağduriyetimin bununla sınırlı kalmış olmasını isterdim.

Maalesef 2008'den beri sistem beni polis tarafından ana delil olarak hazırlanan bir bilgisayar çıktısına dayanarak sürekli hapiste tuttu. [Türkiye'de yasal olarak] Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) tüm özel radyo istasyonlarının yöneticilerinden bilgilerinin bir nüshasını da Basın Yayın Genel Müdürlüğü'ne ya da emniyete vermelerini talep ediyor.

Bunların arasında güncel ev ve iş adresleri ve telefon numarası gibi bilgiler var. İstanbul Emniyeti nerede yaşadığımı ve çalıştığımı biliyordu. Polisin beni bir iş seyahati için gittiğim İzmir'de bir sokağın ortasında kaçırmasının hiçbir nedeni yoktu. Aklıma gelen tek sebep, beni polisin o dönem yürüttüğü bir operasyona ilişkilendirmeleriydi.

Yasadışı bir örgüte yönelik bir operasyona!

Gazeteci eşim ve asistanı da bu operasyon kapsamında gözaltına alınmıştı. Aslında tutuklanmamız için tek bir gerçek neden vardı: Polis ilerici, bağımsız, demokratik ve alternatif basına mensup kişilere gözdağı vermeye çalışıyordu. Uzun lafın kısası, var olan

sisteme yönelik herhangi bir muhalefet (radyo ve gazeteler) susturulmalıydı. Bildiğimiz gibi yalnız değilim ve [Türkiye'deki] cezaevlerinde çok sayıda tutuklu gazeteci var.

Peki, suçum neydi? Yasadışı bir örgütün lideri olmakla suçlanıyorum ve savcı şartlı tahliyesiz müebbet hapsimi talep ediyor. Bunun gibi ağır bir ceza için, insan o kişiyle ilgili son derece sağlam deliller bekler.

[Davaya ilişkin] bütün klasörleri inceledim (binlerce sayfalık yaklaşık 40 dosya bulunuyor). Ancak bana karşı tek bir somut delil bulamadım. 300 sayfalık iddianamede de bana karşı elle tutulur bir delil yok. İddianamede yer alan tek bilgi kayıt talebimle ilgiliydi.

Evet, *Özgür Radyo*'nun kurucusu ve direktörüydüm. Yaptığım tüm faaliyetler kamuoyunun gözü önündeydi. Madem yasadışı bir örgütün Merkez Komitesi'nin bir üyesiyim, neden polis derhal evimi ve işyerimi aramadı? Aramayı tutuklandıktan iki hafta sonra, 21 Eylül'de yaptılar. Ancak bu aramaya ilişkin dosyalarda da herhangi bir delil yok.

Peki, bana karşı kullanılan deliller neler? İki tane belge vardı. Biri polis tarafından sunulan birkaç sayfa uzunluğunda (tam yedi sayfa) bilgisayar çıktılarıydı. Güya bu sayfalarının sonunda adım ve soyadım yer alıyordu. Bu kadar! Bu sayfaları benim hazırladığıma dair herhangi bir delil olmaması bir yana, bana ait ne bir ıslak imza ne de parmak izi bulunmuştu.

Polis ısrarla bu sayfaları Nazilli'nin Ocaklar köyündeki bir evde bulunduğunu, ve yasadışı örgüte ait bilgisayarlardan çıktığını söylüyordu. Bu nasıl toplanmış bir "delil" olarak sayılabiliyordu? Polislerin mahkemede verdiği ifadesinden dahi bu sayfaların kanunun öngördüğü protokoller kapsamında toplanmadığı belliydi.

[Yasalara göre] arama sırasında, köyün muhtarının tanık olarak evde bulunması gerekiyordu. Ancak muhtar arama sona erdikten çok sonra eve gelmişti. Polisler muhtara her şeyi gördüğünü beyan ettiği boş bir kılıf belge imzalatıldı.

Bu yedi sayfadan bana ait olan kısmı 2005 yılında Türkiye'nin farklı illerinde meydana gelen yasal gösterilerle ilgili bilgi ve değerlendirmeler içeriyordu. Bu sayfaların yanında, yine altında ismim yazan rakamlarla dolu bir belge daha vardı. Toplam yedi satır! Bu belge bana yönelik, 1 Kasım 2007'de açıklanan örgütün mali işlerden sorumlu üyesi suçlamasının atılması için kullanıldı.

Bunun sonucunda bana, eşime ve yakın akrabalarımın ait banka hesapları ve hisseler de incelendi. 2009'un Şubat ayında dahi, İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nün Terörle

Mücadele masası bir operasyon düzenleyerek *Özgür Radyo*'nun eş kurucusu, muhasebecisi, sekreteri ve temizlik personelinin, hatta eşimin yeğeninin, eşimin çalıştığı gazetenin muhasebecisi ve daha nice tanımadığım insanların da dahil olduğu çok sayıda kişiyi tutukladı.

Tüm şüpheliler mahkemeye çıkarıldıktan hemen sonra beraat ettiler. O dönemde dava Yargıtay'a intikal etmişti. Ancak savcı bu iki belgenin beni yasadışı bir örgütün lideri olarak ilan etmek ve ağırlaştırılmış müebbet hapis talep etmek için yeterli buldu.

Dosyalara ise geçmişimle ilgili şu ek bilgi dahil edildi: 1996'da gözaltına alınmış ve tutuklanmışım, daha sonra da ilk duruşmanın ardından serbest kalmışım. Yardım ve yataklık suçlamaları geri alındı. Başka bir sefer de Ankara Ulucanlar Cezaevi'ndeki katliamla ilgili bir basın açıklamasında yer aldıktan sonra tutuklanmışım.

Olayın resmi versiyonu ise iddianamenin 226 sayfasında şöyle yer alıyor:

“... anayasal düzeni şiddete başvurarak yıkmak; Merkez Komitesi üyesi ve örgüt yöneticisi olmak; yasadışı örgütün mali işlerinden ve yasal faaliyetlerinden sorumlu olmak; dolayısıyla, Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 314/3 maddesi ve 220/5 maddeleri uyarınca örgütün ve üyelerin işlediği tüm suçlardan sorumlu olmak...”

Evet, işte! Hepsi bundan ibaret! Altı buçuk yıldır hapis yattım. Adalet nerde? Ne polis ne de savcı herhangi bir yasadışı faaliyete karıştığıma dair somut bir delil sunamıyor. Polis tarafından hazırlanan bir belgeye dayanarak, önce bir örgütün yöneticisi ilan edildim ardından da faaliyetlerinden hesap vermem istendi.

Maruz kaldığım şiddetli muameleyi ve savcıların bana yönelttikleri suçlamaları özetlemeye çalıştım. Tüm hukuki meseleler ile birlikte, tutuklandığımdan beri çok sayıda sağlık sorunu yaşadım: Yüksek tansiyon, Hepatit B, her iki göğsümde kistler ve miyoplüğümün -2.5'ten -5.0'a artışı.

Bu yeterli değilmiş gibi, tiroit kanseri teşhis edildi ve 13 Kasım 2012'de operasyon geçirdim. Halen ilaç tedavisi görmekteyim. Sürekli beton bir yüzeyde bulunmaktan dolayı ne kadar çok eklem sorunu yaşadığımı saymayacağım bile.

Yukarıda saydığım tüm nedenlerden dolayı tutukluluğum artık soruşturma kapsamında bir güvenlik önlemi olarak görülemez ve bir İNFAZ haline geldi. Bana yönelik bu adaletsizlik kamuoyuna duyurulmalı ve sona erdirilmeli. Tüm haklarım geri verilmeli. Dünyanın neresindeyseniz olun, tüm bireyleri ve kuruluşları bana dayanışma göstermeleri ve dışarıda sesim olmaları için çağrıda bulunuyorum.

İlginiz, empatiniz ve gelecekteki desteğiniz için daha şimdiden teşekkür etmek isterim. Bir sonraki duruşmam 12 Mart 2013'te İstanbul Çağlayan Adliyesi'nde 10. Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülecek. Aranızdan bazılarını orada görmeyi ümit ediyorum.

Hepinize selamlar ve sevgiler,
Füsun ERDOĞAN
Posta adresim:
Kapalı Kadın Hapishanesi A7
Gebze-Kocaeli
Türkiye

Not: Füsun Erdoğan Mayıs 2014'te cezaevinden tahliye edildi.

Apple Daily

Basına yönelik doğrudan bir tehdit ise Hong Kong'da 12 Ocak 2015'in erken saatlerinde yaşandı. Saldırganlar Tsang Kwan O'da bulunan *Apple Daily*'nin binası ve gazetenin sahibi Jimmy Lai'nin Kowloon'da bulunan evine küçük bombalar attı. Saldırının ardından Hong Kong'un farklı yerlerinde iki yanmış araba bulundu.

Saldırıdan birkaç saat sonra bir soyguncu Kowloon, Hung Hom'daki bir bayiden çok büyük miktarda *Apple Daily* gazetesi çaldı. Polis daha sonra hırsız arabasında yakaladı ve iddiaya göre aracı polise doğru sürmesi üzerine ateş açtı. Olayda bir polis memuru yaralandı.

Bu olayla *Apple Daily* ve çalışanları ilk kez tedhite uğradı. 2014'te en az dört basın çalışanı saldırıya uğradı ya da tehdide maruz kaldı. Bu ayrıca 1993'ten beri Jimmy Lai'nin evinin saldırıya uğradığı üçüncü olay ve bugüne kadar herhangi bir şüpheli bulunabilmiş değil.

(Kaynak: Uluslararası Gazeteciler Federasyonu / International Federation of Journalists - IFJ)

Charlie Hebdo saldırıları: “Bu bir katliam, bir kıyım. Herkes öldü”

Paris'te saat sabah 11'i gösteriyor. Corinne Rey, nam-ı diğer Coco, Fransız mizah dergisi *Charlie Hebdo* için çalışan bir karikatürcü kızını yakındaki bir kreşten henüz daha yeni almıştı. Döndüğünde “Derginin binasının ön kapısına gittiğimde silahlı iki maskeli adam bizi şiddetli bir biçimde tehdit ettiğini” anlatıyor Rey. “İçeri girip yukarı çıkmak

istiyorlardı. Ben de giriş şifresini tuşladım... Son derece akıcı Fransızca konuşuyorlardı. El-Kaide'den olduklarını söylediler.”

Charlie Hebdo'nun bürosu Nicolas Appert sokağının 10 numarasında bulunuyor, anonim küçük, kirası ucuz bir binada bulunuyor. Binanın çatlaklarla dolu krem rengi ön cephesinin üzeri, 11'nci arrondissement'ın bir nebze pejmürde köşesinde her yerde görülen graffitileri kaplamak için açık renkteki yamalarla bezenmiş.

Rey, saldırganların CW 518 XV tescil numaralı, siyah pencere ve siyah renkte bir Citroën marka arabayı kullanan üçüncü bir şahıs tarafından binanın dışında getirildiklerini söyledi. Polis, saldırganların işini bildiklerini belirtiyor: Maske ve kurşun geçirmez yelekler taşıyorlardı, silahlarını deneyimli bir şekilde tutuyorlardı ve “sakin hareket ederek kararlı görünüyorlardı.”

Ne zaman saldırıyı düzenleyeceklerini de belirlemişlerdi. Çarşamba sabahı *Charlie Hebdo* için baskı günü ve personelin haftalık toplantısı için toplandığı gün. İkinci kattaki konferans odasında 15 kişi – karikatürcü, editör ve yazar – gündüz ortası toplantısı için biraraya gelmişti. Derginin en ünlü dört ismi de bunlara dahildi: Karikatürcüler Cabu, Wolinski ve Tignous ile 2012'den bu yana derginin genel yayın yönetmenliğini üstlenen, karikatürcü Stéphane Charbonnier, ya da lakabıyla Charb.

Meydana gelecek kıyıma tanık olanlar saldırganların binaya girdikten sonra önce tam olarak ne tarafa doğru gideceklerini bilemediklerini anlatıyor. *Charlie Hebdo*'nun hemen yanında bulunan Bayoo adında bir medya yapım şirketinde çalışan Yves Cresson'un tweetlerine göre saldırganlar önce kendi bürolarına gelmişler.

Cresson tweetinde şöyle diyor: “Saat 11:25'te, postacının binaya girmesinde faydalanarak, iki maskeli saldırgan büromuza girdi. *Charlie* için gelmişlerdi.” Cresson saldırganların iki el ateş ettiğini ve kurşunların birinin bir kapıya, diğerinin ise pencereye isabet ettiğini söyledi.

Libération gazetesine konuşan bir görgü tanığı saldırganların resepsiyoniste *Charlie Hebdo*'nun bürosunun kaçınıcı katta olduğunu sorduklarını aktardı. İkinci katta *Charlie Hebdo*'nun bulunduğu koridorun karşı tarafındaki bir ofiste çalışan ve haberde adı verilmeyen bir kadın ise *France Info* radyosuna yanındaki iş arkadaşlarıyla birlikte önce büyük bir patlama sesi duyduklarını söyledi ve şöyle devam etti: “Biri aniden ofisimizin kapısını açtı ve *Charlie Hebdo*'nun nerede olduğunu sordu. Elinde bir tüfek vardı. Geri çekildik. Gittikten sonra silah sesleri duyduk. Pencere başına gittik. Elleri silahlı koşan iki adam gördük... Dışarıda bağırıyorlardı ve sonra yeniden ateş açtılar.”

(Kaynak: *The Guardian*, Çarşamba 7 Ocak 2015)

3. Bölüm:

Etik ve objektif gazeteciliğin temel ilkeleri

ABD'nin en nezih gazeteciler cemiyet olan Profesyonel Gazeteciler Birliği'ne (Society of Professional Journalists), etik gazeteciliğin dört temel ilkesi şunlardır:

- 1) Gerçeği araştırıp bildirmek;
- 2) Verilen zararı en aza indirmek;
- 3) Bağımsız olmak;
- 4) Hesap verilebilir ve şeffaf olmak

Bu dört temel ilkeye ek olarak, profesyonel bir gazeteci her koşulda ve her şekilde tarafsız kalmaya çalışmalı ve sadece kendisinin dikkatini çeken hakkında haber yapmalıdır. Etik ve tarafsız gazeteciliği şöyle tanımlayabiliriz: Etik ve objektif gazetecilik, bir gazetecinin temel ilkeleri benimseyerek işini en profesyonel şekilde yapmasıdır. Biraz açmamız gerekirse, profesyonel bir gazeteci her zaman şunları yapabilecek durumda olmalıdır:

- a) Okur, dinleyici ya da izleyenlere etik tercihleri ve süreçleri açıklayabilmek;
- b) Bu kitleler ve çalışmasında yer alan diğer taraflarla diyalogdan kaçınmamak, hatta teşvik etmek;
- c) Adil, açık ve doğruluk konusundaki sorulara çabuk cevap verebilmek;
- d) Hataları kabul ederek en kısa sürede ve en iyi şekilde onları düzeltmek;
- e) Düzeltmeleri titiz ve açık bir şekilde açıklamak;

Aynı zamanda, gazetecilerin etik dışı davranışlarını derhal teşhir etmelidir ve diğerlerinden beklediği yüksek standartlara riayet etmelidir. Tüm bunlar kulağa çok mu teorik geliyor? O zaman bazı somut örnekler vererek neler yapılması ve nelerden kaçınılması gerektiğini daha açık bir şekilde ifade edelim.

A. Yolsuzluk

Nedir?

Yolsuzluk üzerinde çok fazla analiz yapılmasını gerektiren bir durum değil. Dünyanın her köşesinden herkes hayatında en az bir kez yolsuzlukla karşılaşmıştır. Yolsuzluğa kimlerin bulaştığını araştırarak bunları teşhir etmenin gazetecilerin temel görevlerinden biri olduğunu söyleyemeye bile gerek yok. Peki, basın bünyesinde yolsuzluk varsa? Basın ve çalışanları çoğu zaman “toplumun aynası” olarak tasvir edilir, bu da bir anlamda toplumun yaşadığı sorunlardan muaf olamayacakları demektir. Dolayısıyla, toplumda olduğu gibi basında da karşılaşılan en büyük zorluklardan biri yolsuzluktur. Basında yolsuzluk nasıl bir şekil alır? Hangi gazetecilere “yozlaşmış” denmelidir ve neden?

Bu tür sorulara verilecek cevap asla basit değildir. Nerdeyse herkes için, rüşvet iyi bir haber ya da özel bir şirket tarafından karşılanan basit bir seyahat halini alabilir. Birçok kişi için ise, bir basın kuruluşuna bir şirketin aleyhinde haber yapmaması için reklam aracılığıyla akıtılan büyük miktarlarda para da yolsuzluk diye tanımlanabilir.

Yozlaşmış bir sitem, devlet ya da başka bir kurum ile ilgili haber yapmak ilk bakışta kolay görünebilir, ama aslında bu çok zor bir iştir. Öncelikle gazetecinin bulunduğu koşulların (bir hükümetin ne kadar demokratik ya da otoriter olduğu, sivil toplum mekanizmalarının ne kadar gelişip gelişmediği ya da yolsuzlukla mücadele araçlarının ne denli etkili olup olmadığı) değerlendirilmesi gerekir. Bir basın kuruluşu için çalışırken yolsuzluk ile ilgili haber yapmak (kurum içi yolsuzluk) bazı açık nedenlerden dolayı (işini kaybetme korkusu, meslektaşlarıyla ilişkiler, vs.) daha da zordur.

Gerek serbest gazeteciler, gerekse basın kuruluşu çalışanları için yolsuzlukla ilgili haber yapmak sağlıklı, objektif bir tavır ve üstte saydığımız ilkelere bağlılık gerektirir.

A. Kurum dışı yolsuzluk hakkında haber yapmak

Bir gazeteci daima aşağıdaki yöntemleri uygulamalıdır:

Hükümetin ve kamu kuruluşların faaliyetlerinin gözlemciler ve çeşitli mekanizmalar tarafından denetlenme ihtiyacını vurgulamayın.

Basının kamu ve hükümetin faaliyetlerini denetlemesi gerektiğini dile getirin.

Kamu faaliyetlerinin şeffaf ve belgelerin herkese açık olmasını temin edin.

Haberlerinizde mutlaka olayların arka planını sunun. Bir haber öne çıkarırken ya da özetlerken yanlış bir şekilde yansıtmamaya ya da aşırı biçimde basite indirgemeye özen gösterin.

Bir haberin ömrü boyunca bilgi toplamayı, güncellemeyi ve düzeltmeyi ihmal etmeyin.

Kaynakları açık bir şekilde tanımlayın. Kamuoyunun, bu kaynakların güvenilirliği ve amaçlarını değerlendirmek için olabildiğince çok bilgili olma hakkına sahiptir. Kaynakların anonim olması halinde, neden isim vermediğiniz açıklayın. Yolsuzlukla ilgili bir haber yaparken, açık bir neden vermeden bilgi saklamanın çelişkili olarak yorumlanacağını unutmayın.

Haberde adı geçen kişileri, hakkındaki eleştiri ya da iddiaları yanıtlayabilme fırsatı vermek için özen ve ısrarla arayın.

Geleneksel ve açık bilgi toplama yöntemleri yetersiz kalmadığı sürece gizli kapaklı yöntemleri kullanmayın.

İktidarı olan kişilerden hesap sormak için dikkatli ve cesur olun. Söz hakkı olmayanların seslerini duyurun.

Görüşlerin açık ve sivil bir biçimde paylaşılabilmesini destekleyin, bu görüşlere katılmadığınızı zaman bile.

İnsanları belirli kalıplar içine sokmaktan kaçının. Gazeteciler kendi değerlerinin ve deneyimlerinin haberlerini nasıl şekillendirdiğini incelemeli.

Kaynağınızdaki malzemelere uygun ve gerekli gördüğünüzde erişim sağlayın.

Asla olayları çarpıtmayın.

Zayıf olanların, yanlış yansıtılanların ve yolsuzluklardan etkilenenlerin seslerini, bu yolsuzlukları destekleyen ya da yedikleri naneleri açıklamaya çalışanlardan daha fazla duyurun.

B. Kurum içi yolsuzluk

Bir gazeteci birinci önceliğinin işveren, arkadaşları ya da meslektaşları değil, kamuoyu olduğunu asla unutmamalı. Dolayısıyla:

Çıkar çatışmalarından ya da öyle algılanabilecek davranışlardan sakınmalı ve kaçınılmaz çatışmaları ifşa etmeli.

Aynı zamanda, her koşulda hediye, iyilik, her türlü para, ücretsiz seyahat ve özel muameleleri reddetmelidir. Çalışma hayatının dışında da dürüstlüğüne ya da tarafsızlığına gölge düşürecek ya da zarar verecek her türlü faaliyetten kaçınmalıdır.

Reklamcılara ya da başışta bulunan kişilere özel muamele göstermeyi reddedin. Haberciliğinizi etkileyebilecek kurum içi ya da kurum dışı baskılara karşı da direnin.

Haberler ile reklamlar arasında ayırım yaparak, aralarındaki sınırı flulaştıran “hibrid” haberlere karşı çıkın. Bir sponsorun girişimi üzerine yayımlanan içerik de olabildiğince açık bir şekilde belirtilmeli.

Örnekler/Geçmiş tecrübeler

2015’in Ocak ayının başında, Balkan Araştırmacı Gazetecilik Ağı (BIRN) Sırbistan’ın devlet elektrik üretim firması Elektroprivreda Srbije’nin Tamnava madenini yenileme çalışmaları için açılan ihaleyi, bu alanda daha önce hiç deneyimi olmayan bir konsorsiyuma – dolayısıyla toplam maliyeti de kayda değer bir şekilde arttırarak – verdiğine dair bir haber yapmıştı. Sırbistan Başbakanı Aleksandar Vučić iddiaları reddedip haberi yapan BIRN’in gazetecilerini yalancılıkla suçlamakla kalmadı, aynı zamanda kuruluğu AB’den Sırp hükümetini karalamak için fon almakla suçladı. BIRN ise Vučić’in suçlamalarını reddederek haberin yüzde 100 doğru olduğunu savundu. Olay üzerine, AB’den de Sırp hükümetini basının eleştirilerinden kaçma çağrısında bulunulan sert bir bildiri geldi.

B. Hataları önleme ve düzeltme

Nedir?

İnsanlık hali herkes hata yapıyor, belki de yalnızca çalışmayanlar hata yapmıyor. Sürekli zaman sınırlamalarıyla, binbir çeşit baskıyla ve kaynaklarının güvenilirliği konusunda şüphelerle çalışmak durumunda olan profesyonel bir gazeteci, bu nedenle kâğıt üstünde hata yapmaya çok müsaittir, kâh muhabir, kâh yazı işleri müdürü veya kâh köşe yazarı olsun. Gazeteciler arasında farkı yaratan ise bu hatalara ve bunlardan doğan zorluklara nasıl cevap verdikleridir.

Gazetecilerin yaptıkları hataların bazı temel nedenlerini sayarsak:

Bilgileri ikinci kez kontrol etmek için zamanın yeterli olmaması;

- Zaman sınırının fazla dar olması;
- Yanıltıcı / yanlış bilgi;
- Üstlerinin baskısı;
- Kendi becerileri ve içgüdüüne aşırı güven;
- Kuralların ihlali.

Listede belirtilen çoğu hata dış etkenler kategorisine giriyor. Kuralların ihlali ise çoğunlukla gazeteci, yayımladığı haberde kasten yanlış algılar yaratmak ve/veya bir kişiye ya da kuruluşa zarar vermek için doğru olmadığını bildiği bilgiler olduğunu önceden bildi zaman meydana geliyor. Bu tarz “hatalar” doğrudan, mesleğin temel ilkelerini çiğniyor, bu nedenle son derece ciddi yaptırımlarla cezalandırılması gerekiyor. Diğer hataları ise, her ne kadar ciddi olursa olsun, daima düzeltmek mümkün.

Hatalar nasıl önlenmeli ve düzeltilmeli

Öncelikle, profesyonel gazeteciler yanlış ya da yanıltıcı bilgi için hiçbir geçerli bahane olmadığını unutmamalı. Kamuoyu, işveren ve meslektaşları bir hatayı affedebilir ama muhtemelen çok kolay unutmazlar. Dolayısıyla yüzde 100 emin olmadığımız hiçbir şeyin haberini yapmamak gerekir.

Hata her zaman olduğu için, bu durumlarda neler yapılması gerektiğini hep aklıda bulundurmamak fena olmaz. İlk aşama elbette hatayı kabul etmek ve olabildiğince çabuk ve iyi bir şekilde düzeltmek. Bununla beraber, düzeltmenin neden yapıldığını anlatmak ve hatanın nasıl gerçekleştiğini dikkatli ve açık bir şekilde belirtmek her zaman gereklidir. Eğer cevap verme talebi olursa, bu fırsat mutlaka tereddütsüzce derhal sağlanmalı ve yorumsuz bir şekilde sunulmalı.

Örnekler/Geçmiş tecrübeler

Yukarıda belirtmiş olduğumuz prensiplere dayanan bazı hata düzeltme örnekleri:

The New York Times

“Pazar günü, geçen haftaki saldırıda yaşamını yitiren ABD’nin Libya Büyükelçisi J. Christopher Stevens hakkında yayımlanan bir haberde Sayın Stevens’in, o dönem Fransa Cumhurbaşkanı’nın eşi olan Cécilia Sarkozy’nin Libya diktatörü Albay Muammer Kaddafi ile 2007’deki bir görüşmesi ile ilgili sözlerine eksik bir şekilde atıf yapılmıştır. Sayın Stevens Kaddafi’nin görüşme sırasında robdöşambrını açtığı ve altında çıplak olduğu dedikodusunu yaymış olsa da, Sarkozy’nin eski eşi, artık kullandığı soyadıyla Sayın Attias, Sayın Stevens’in o görüşmede bulunmadığını ve tekrarladığı anekdotun doğru olmadığını söyledi.

Haberde ayrıca Sayın Stevens’in eski bir diplomat, John Bell, ile daha önce çalıştığı ülkenin adı da yanlışti. İki diplomat Suriye’de değil, Mısır’da birlikte çalışmışlardı.”

(18 Kasım 2012, Pazar)

The Guardian

“Muhafazakâr Parti bünyesindeki gay üyelerin sayısıyla ilgili bir haberde, haberi kaleme alan Evan Davis, Financial Times’ın gazetecisi Ben Fenton’un bazı beyanlarına değinmişti. Burada bir hata yapıldı: Davis, ParliOut isimli lezbiyen, biseksüel, gay ve transbirey grubun eski başkanı Ben Furnival’a atıfta bulunmak istemişti. Fenton’un bu habere herhangi bir katkıda bulunmadığını ve Davis’in onu habere dahil etmesi için hiçbir nedeni olmadığını, zira Fenton’un ne gay olduğunu ne de siyasi eğilimleriyle ilgili herhangi bir bilgi vermediğini belirtmek isteriz. Hatadan dolayı özür dileriz.”

(Tory ve gururlu, 21 Nisan 2012, sayfa 37, haftasonu)

The Economist

“7 Ocak’ta yayımlanan “İyi bir editörün değeri” isimli haberde yanlışlıkla Puerto Rico üniversitesinden Joshua Rosenthal’e haberin devamında ‘Bayan Rosenthal’ diye atıf yaptık. Bu cinsiyet vurgusu meslektaş Sandra Garrett’i alıntılanmak için yapılmıştı. Her ikisine de özürlerimizi sunarız.”

The Sun

“*The Sun*’ın 23 sene önce yaşanan Hillsborough trajedisiyle ilgili haberciliği şüphesiz gazete tarihinin bugüne kadarki en karanlık günü.

Hillsborough Bağımsız Paneli’nin felaketle ilgili raporunda Güney Yorkshire polisinin olayla ilgili sorumluluğunu utanç verici bir şekilde bir yalan perdesi arkasında gizlemeye çalıştığını açıkça ortaya koydu.

Rapor, üst düzey polis yetkilileri tarafından suçu masum kişilere yüklemek için Liverpool taraftarları hakkında korkunç sahte iddialar üretmek – ve daha sonra bunlarla basını beslemek – için danışıklı bir kampanya yürütüldüğünü açığa çıkardı.

Olayda ölen 96 kişi dahil, tüm Liverpool taraftarlarının itibarını lekeleyen bu yanıltıcı bilgileri haberde gerçek bilgi sunmak *The Sun* gazetesini daima şüpheye düşürecektir.

Bugün buradan Hillsborough’ta ölen herkesten, ailelerinden, Liverpool taraftarlarından, Liverpool şehrinde ve okurlarımızdan verdiğimiz bu yanlış hüküm nedeniyle açıkça özür dilemek isteriz.

Adaletsizliği ortaya çıkarmak, iktidar mevkilerinde olanların iddialarını titizlikle incelemek bir gazetenin görevidir.

Hillsborough trajedisinin ardından bunda başarısız olduk.”

Not: Tabloid gazete 13 Eylül 2012, Perşembe gün birinci sayfasından özür diledi.

Ve *BBC* gibi bir medya devi tarafından yetersiz bir özür örneği. “Kuzey Kore panoraması” isimli yayınıyla ilgili özür metni:

“Zorlu ya da tehlikeli bölgelerde haber yapmak *BBC*’nin en önemli güçlü özelliklerinden biridir. Kuzey Kore’de böylesine bir program yapmak için kamuoyunda ciddi bir ilgi vardı, ancak The Trust’ın görüşüne göre, *BBC* Panorama programının birlikte seyahat ettiği genç yetişkin insanların tümünün buna bilgili bir şekilde izin vermenin getirdiği potansiyel risklerinin yeterli derece farkında değildi. Bu ciddi bir hata be *BBC* bununla ilgili şikâyetle bulunanlardan özür diler.

(17 Nisan 2014, Cumartesi)

Her ne kadar kanal hataları kabul ederek özür dilese de, hatanın bir televizyon programı sırasında meydana gelmesine rağmen bunu yayında yapmadı. Özür kısa ve sadece yazılı olarak yer alan bir açıklamayla sınırlı kaldı.

C. Bir etnik grubun, dilin mensubu, siyasi hareketin üyesi ya da spor takımının taraftarı olmanın etkisiyle haber yapmak

Nedir?

Toplumun bir parçası olarak gazeteciler de bir etnik grubun ya da dilin mensubu yahut bir siyasi hareketin ya da başka grupların üyesi olabilir. Bu son derece normaldir ve herkes dilediği her şeyin üyesi olabilir. Ancak bu çalışmalarını doğrudan ya da dolaylı olarak etkilediğinde sorun yaratır. Zira etik ve objektif gazeteciliğin temel ilkeleri buna izin vermez. Peki, buna nasıl engel olunur?

Bir gazeteci için en büyük zorluk bağlı olduğu bir grup ile arasına mesafe koyabilmektir. Örneğin, okulda komşu ülkenin hep kendi vatanına zarar vermek istediğini öğrenen bir gazeteci bu ülke ile ilgili olumsuz haberler yapmaya meyillidir. Bir siyasi partiyle ilişkili bir gazeteci, o partinin siyasi rakipleri ile ilgili olumsuz görüşler ifade etmemeyi zor bulur, bir takımın taraftarı ise genellikle o takım lehine haber yazar.

Nasıl haber yapmalı?

Gazetecilerin bir etnik gruba ya da farklı bir dili kullanan bir topluluğa mensup olmayı önleyemeyeceği aşikâr. Profesyonel bir gazeteci ise, her şeye rağmen, siyasi bir harekete üye olmaktan kaçınmalıdır. Elbette, tarafsız olmak da beraberinde ayrı zorluklar getirir.

Dolayısıyla bir gazeteci:

- Çıkar çatışmalarından ya da öyle algılanabilecek her türlü durumdan kaçınmalıdır;
- Dürüstlüğüne gölge düşürebilecek ya da güvenilirliğini zedeleyebilecek her türlü dernek üyeliğinden sakınmalıdır;
- Her zaman kaçamadığı çıkar çatışmalarını açığa vurmmalıdır;
- İktidar sahibi olanlardan hesap sorabilmek için dikkatli ve cesur olmalıdır;
- Danışmanlıkla habercilik arasında ayırım yapmalıdır. Olayları çarpıtmamak adına, analiz ve yorumlar açıkça belirtilmelidir;
- Kamu faaliyetlerinin şeffaf ve belgelerin herkese açık olmasını talep etmenin bir gazeteci için özel bir görev olduğunu vurgulayın.

Mutlak objektiflik imkânsız olabilir ancak tarafsızlık daima bir gazetecinin başlıca hedefi olmalıdır. Sadece haber yapmak için değil, fikir sahibi olmak için de para alanlar – köşe yazarları, editoryal yazı yazarları, talk şov sunucuları ya da blogcular – bir olayla ilgili tüm görüşlerden en azından haberdar olmalı ve mümkün merteye bunları okurlarına ya da izleyicilerine sunmalıdır.

Özellikle siyasi gelişmeleri ya da spor gündemini takip eden gazeteciler ile ilgili en önemli gösterge tarafsızlıkları olmalı. Eğer tarafsız olamazlarsa, gerek kendi güvenilirliklerini gerekse işverenlerinkini de zedeleyebilecek hatalar yapmamaları için derhal başka göreve verilmeyi istemeleri gerekir. Bu gazetecinin diğer uca giderek oy bile vermemesi anlamına gelmiyor elbette. Ancak burada güvenilirliklerini kaybetmeleri söz konusu ve tarafsızlık olmazsa olmaz.

Çok sayıda etik ikilemlere yol açan, gazetecilerin kendi aileleri ya da yakınları ile ilgili meselelerde de aynı durum geçerli. Gazeteciler yakınlarının kamusal faaliyetleri ile ilgili haber yapmayı her ne pahasına olursa olsun reddetmeli. Zira bu durumun, hiçbir şey yapmasalar dahi onları korudukları iddiasıyla sonuçlanması bir hayli muhtemel.

Peki açık bir siyasi görüşü destekleyen ya da takımın taraftarı olan bir gazeteci ne yapmalıdır? Yapılacak fazla bir şey olmadığından bu zor bir soru. Bir basın kuruluşunda çalışan herkes ve kamuoyu tarafından bilinen açık bir editoryal politika bazı sorunları çözmekte yardımcı olabilir. Eğer başka bir seçenek yoksa, basının bazın adayları ya da partileri desteklemesi teşvik edilmelidir. Bu özellikle Kuzey Amerika’da alışılmış bir uygulamadır ve bir nevi gazetecilerin sırtındaki yükü hafifletmeye de yarar. Okurları ve izleyiciler hangi adayların gazetenin bakış açısını paylaştığını bilmesine izin vermek de buna dahil. Ancak profesyonel bir gazetecinin yapması gereken ise her uygun fırsatta haber ile görüş arasındaki farkı açıklamaktır.

Bu noktada gazeteciler sendikası da önemli bir rol oynamalı. Sendikalar üyelerine ve işverenlerine benzer standartlar uygulamaları için baskı yaparak daha adil bir çalışma ortamı yaratılmasına katkı sunabilir.

Örnekler/Geçmiş tecrübeler

İyi uygulamalar

ABD’nin Denver kentinde çıkan yerel bir gazetenin editörü ve aynı zamanda yayımcısı tüm çalışanlarından tüm gelirleri müzik grubu tarafından bir Senato adayının kampanyasına bağışlanan bir konsere gitmemelerini istedi. Bu talebi haber merkezinden mektupların alındığı odaya kadar herkes için geçerliydi.

Yine ABD’de, *NPR* ve *ABC* gibi bazı ulusal medya kuruluşlarının yayın ilkelerine göre gazetecilerin haber değeri olan gösterilere ve yürüyüşlere katılmaları yasak.

Kötü uygulamalar

BBC gibi bir devlet kanalının İskoçya’daki referandum ile ilgili yayını.

Yunan medyasını Türkiye ya da Makedonya ile ilgili haberciliği. Ana akım medyada bu ülkelerle ilgili nerdeyse her olayı kınayan ve Yunanistan ya da Kıbrıs’a karşı kışkırtıcı olarak niteleyen bir dil kullanılıyor. Basın organlarının farklı siyasi eğilimlerine rağmen, Yunan basını Yunanistan’ın resmî dış politikasını sorgulamadan benimsemiş gibi görünüyor.

4. Bölüm:

Yeni teknolojilerden doğan zorluklar

Günümüzdeki koşullar bundan önceki yıllara nazaran çok daha farklı. Dizüstü bilgisayarlar, dijital hatta küçük ancak yüksek çözünürlüklü kameralar, ya da akıllı telefonlar ve kablosuz internet muhabirlere, mesela bir savaş cephesinden anında metin, fotoğraf ve video gönderme imkânı sağlıyor. Bu durum günümüzdeki savaş muhabirleri için hatta her türlü haberci için, bundan 20 yıl öncesiyle karşılaştırıldığında zaman büyük bir avantaj.

Ancak, he yeni teknoloji için olduğu gibi, bunun bir olumsuz tarafı da var. Bu teknolojilerle, gazetecilerin ve elbette savaş muhabirlerinin faaliyetlerini takip etmek çok daha kolay. Ne zaman hareket ettiklerini kontrol etmek, kimlerle iletişime geçtiklerini ve bilgisayarlarında ya da telefonlarında hangi bilgileri sakladıklarını öğrenmek artık çok daha kolay. Bunun sonucu olarak, gereken ekipmanlara sahip – ki bunlar çoğunlukla pahalı ya da kullanışı zor cihazlar değil – güvenlik birimleri, istihbarat servisleri ve ilgili herhangi kişi ya da kurum bir muhabiri tehlikeye sokabilir yahut onu tehdit edebilir.

Bu nedenle savaş bölgesine götüreceğiniz dizüstü bilgisayar ya da akıllı telefonun olabildiğince az özel bilgi içermesi gerekiyor. Zira bu tür bilgiler kötü emelleri olan birinin eline geçmesi halinde size, işinize ya da başka insanlara zarar verebilir. İşiniz için gerekli tüm isimler, telefon numaraları ve diğer önemli bilgilerin eğer ezberlemekte güçlük çekiyorsanız mutlaka bir kağıt parçasına yazılması gerekiyor (ve mümkünse kendinizin bulunduğu bir kodla). Bu kağıt parçası sırt çantanızda, giysinizde ya da ayakkabınızda gizli bir bölmede durmalı. Kullanacağınız kod basit olabilir, ancak bunu tanımlayan kişinin siz olmanız son derece önemli.

Mesela rakamları şu şekilde yazabilirsiniz: 0 rakamı, 1 için bir kod olabilir, 9 ise 2 için, vs. İsimler ise lakaplarla, hatta belirli insanları hatırlamanızı sağlayan ancak başkalarının önemsiz bulacağı kavramlarla yazılabilir. Örneğin “bingo” ismini bahis oynamayı ya da para ödüllü yarışmalara katılmayı seven birinin adı için kullanılabilir, ya da “köşe” köşede oturan biri için, vs. Bu şekilde davranmak hem sizin, hem de irtibat kurduğunuz kişilerin daha güvende olmasını sağlar. Bu yöntem ilk bakışta biraz ilkel gibi görünse de, çok fayda sağlar.

Ne olursa olsun, savaş bölgesindeki iletişim aygıtlarınızda olabildiğince az veri buldurmaya özen gösterin. Önemli ve gizli bilgiler ya da haber gönderdiğiniz zaman ve karşı taraftan alındığına dair bir teyit geçilmişse, bu bilgileri cihazınızdan silin. Ancak, cihazlarınızda bir miktar bilgi bırakın – ancak içinde elinizdeki malzemeleri göstermeniz gerektiğinde şüphe uyandırabilecek fotoğraf, video kaydı ya da belge buldurmayın. Bunun yanı sıra, cihazınızın belleğini, içeriğin bir bölümü herkes tarafından görülebilirken diğer kısmına ise sadece özel bir şifreyle girilebilecek şekilde — ikiye bölme seçeneği de mevcut.

Birçok ülkede hükümetler Internet erişimi için filtreleme sistemleri kullanıyor. Özellikle çatışmalar ya da kitlesel gösteriler sırasında (Örneğin Türkiye’de 2013 yılındaki Gezi Parkı protestolarında olduğu gibi) internet ciddi kısıtlamaları tabi olabilir.

İnternet sansürünü aşmak için birkaç yol:

Proxy sunucuları

İnternet Proxy sunucuları bir bilgisayarın IP adresini gizleyerek internete anonim gezinmek ve bu şekilde de kişisel verilerini gizlemek için yaygın bir şekilde kullanılıyor. Proxy sunucular sayesinde ayrıca devletin filtreleme sistemlerini bypass edebilir ve bazı ülkelerde sıkça erişimi engellenen, YouTube, Facebook ya da Twitter gibi sitelere girebilirsiniz.

Bir internet sitesine girmek için Proxy sunucu kullandığınız zaman, girdiğiniz internet sitesi bilgisayarınızın IP adresi yerine aracı sunucunun IP adresini görür ve bu sayede internette anonim gezinebilirsiniz.

Bu hizmeti veren yüzlerce Proxy hizmeti veren site var, ancak bunları kullanmanın da beraberinde getirdiği bazı güvenlik riskleri de mevcut.

Bir Proxy kullanırken, bu sunucular tarafından iletilen her hassas bilgi güvence altında olmayabiliyor. Dolayısıyla Proxy kullanmak şifre ya da diğer hassas bilgilerinizi çalmaya çalışabilecek hackerlara karşı sizi korumasız bırakabiliyor.

Daha fazla bilgi edinmek için http://en.cship.org/wiki/Main_Page linkine tıklayabilirsiniz ya da bu sistemleri kurabilecek bu konuda daha uzman kişilere başvurabilirsiniz.

VPN hizmetleri

VPN ya da Sanal Özel Ağ (Virtual Private Network) uzakta bulunan internet hizmetleriyle ya da özel ağlarla güvenli bir bağlantı kurmanızı sağlar. Bir VPN aracılığıyla, bir ağdaki tüm bilgi trafiği (veri, ses ve video) hizmeti alan kişinin bilgisayarını ile VPN hizmeti sunan sunucular arasında güvenli bir sanal tünelden geçer ve şifrelidir.

VPN teknolojisi, kimliğinizi koruyarak özel ağlarla güvenli bir bağlantı kurmak için şifreleme, tünel protokolleri, veri kapsülleme ve doğrulanan bağlantılar gibi özelliklerin kombinasyonunu kullanır.

Zamanla, VPN sunucuları internete bağlı herhangi bir cihazla aynı derecede güvenli bir iletişim sağlayabilecek hale geldi. Günümüzde VPN'ler gazeteciler tarafından, kişisel bilgilerinizi korumak ve erişimi engelli veya sansürlü içeriğe ulaşmak adına giderek daha fazla rağbet görmeye başladı.

Tor hizmeti

Tor internetten indirilebilen ücretsiz bir program ve kişisel bilgilerinizi, gizli faaliyetleri ya da ilişkileri ya da devlet güvenliğini tehdit eden bir tür şebeke kontrol yöntemi olan trafik analizine karşı korunmanızı sağlayan açık bir ağıdır. Tor'u kullanmanın en basit yolu Tor'un tarayıcısını bilgisayarınıza indirmektir (<https://www.torproject.org/download/download-easy.html.en>). Bu tarayıcı internete güvenli bir şekilde girebilmeniz için gereken her şeyi sunar.

Yeni teknolojiler gazeteciler için hem çok kullanışlı hem de çok zorlayıcıdır. Mesela savaş bölgelerinde çalışan veya her türlü çatışmadan ya da afetten bildiren gazeteciler, bu tür olaylarda daima çatışan çıkarların olacağını unutmamaları gerekiyor. Kimileri bir felaketin, ölümlerin ya da büyük hataların nedenini kimileri ise yaşananların yol açtığı trajik sonuçları gizlemeye ve örtmeye çalışacak. Kriminal vakalar ya da yolsuzlukla ilgili derinlemesine araştırmalar yapan araştırmacı gazeteciler için de benzer bir durum mevcuttur. Çatışma bölgelerinde bulunmasalar da hedef haline gelebilirler.

Gazeteciler her halükârda diğer meslektaşlarıyla veya kaynaklarla iletişimlerini güvence altına almalıdır. Basın çalışanlarının telefonlarının dinlenmesini ya da çevrimiçi iletişimlerinin izlenmesini engellemeleri için çok sayıda teknik vardır.

Bunun için gazetecilerin bazı yeni bilgiler öğrenmesi ve beceriler geliştirmesi gerekiyor. Her şeye hâkim olmak çok kolay değil. Çoğu gazeteci bunun için kendi çevrelerindeki uzmanlara başvuruyor. Hatta sırf bu amaçla kurulan bazı özel ağlar da bulunuyor. Ancak her gazeteci iletişimlerini korumak için bazı basit tüyolar ve numaralar kullanılabilir.

Mesela bunlardan biri e-mail hizmeti veren alternatif servisler. Ya da, bir kullanıcıyı odasını terk etmeden sanki farklı ülkelerden internete girmişmiş gibi gösteren "değişken" IP adresleri. IP adresini değiştirmek bir ülkede erişime yasak internet sayfalarına girmenizi de sağlayabilir (bir başka deyişle, özel bir program sayesinde kendi yerel IP'nizi başka bir ülkenin IP'si ile değiştirtince, başka bir ülkedeki kullanıcı gibi orada yasak olmayan sayfaları görebilirsiniz). IP adresini değiştirmek ayrıca, sürekli bağlantı yerinizi değiştiriyormuş gibi görüldüğünüz için, başkalarının sizi izlemesini daha zor hale

getiriyor: Diyelim ki Almanya’da bulunuyorsunuz, ancak IP adresiniz sizi sanki Kanada’da, Nijerya’da, İtalya’da ya da Romanya’da imiş gibi gösteriyor.

Kullanılabilecek başka bir hizmet ise şifreli iletişim – gerek e-mailler gerekse telefon görüşmeleri için. İletişimlerin izlenmesinden tamamen korunabilmeniz için kesin bir yol yok ancak gazeteciler güvenlik sorunlarından kaçmak için mümkün olduğu kadar kendilerini koruma altına almaya çalışmalı.

Dijital güvenlik

Snowden vakası dijital güvenliğin sivil toplum için gerçek bir endişe olduğunu gözler önüne serdi. Özellikle gazeteciler ulusal ya da uluslararası yetkililer ya da hackerlerin saldırılarının tehdidi altında. Kişisel güvenliğin önemini vurguladıktan sonra, şimdi de gazetecilerin kendilerini, bilgilerini ve kaynaklarını riske sokmayı önlemek için kullanmaları gereken dijital güvenlik teknikleri ve protokollerini mercek altına alacağız.

Eğer hassas bir konu hakkında bir araştırma yapıyorsanız, her an dijital gözetimin potansiyel bir hedefi haline gelebilirsiniz. Özellikle de şu gibi konular:

- Terör eylemleri ve bunlarla ilişkili kişiler ya da örgütler;
- Organize suç faaliyetleri (uyuşturucu ve silah ticareti, kara para aklama, insan kaçakçılığı, vs.);
- Jeopolitik konular (İsrail/Filistin gibi çatışma bölgeleri, Ukrayna, IŞİD, Irak, Suriye, vs.);
- Potansiyel savaş suçu vakaları.

Bu tür durumlarda birileri bilgisayarınıza tüm faaliyetlerinizi (klavye tuşu darbeleriniz, ekran görüntülerinizi, hatta bilgisayarınızı, içindeki mikrofon ya da kamerayla, bir odada olup biteni kaydetmek için kullanmak da mümkün) kayda almak için gelişmiş ve tespit edilmesi zor bir program ya da cihaz kurabilir. Tabii ki, bunlar sadece masaüstü bilgisayarlarda değil, dizüstü bilgisayarlarda ve akıllı telefonlarda da yapılabilir. Aralarındaki en tehlikeli ve hassas cihaz ise akıllı telefonlar, nitekim:

- internet iletişimlerinizi ortaya çıkarılabilir (yazıştığımız kişilerin listesi ve bunların dökümü);
- telefon görüşmelerinizi kaydedilebilir (konuştuğunuz kişilerin listesi ve görüşmelerinizin içeriği);
- coğrafi olarak fiziksel konumunuzu her an izlenebilir.

Nasıl haber yapılır/Pratik tavsiyeler ve yapılması gerekenler

Yapılması gereken ilk iş hangi bilgileri korumanız gerektiğini belirlemek. Ardındaki aşamalar ise şöyle:

Kaynaklar; ortaklar; veriler, görüşmeler, kendiniz;

Ardından dijital gözetim faaliyetlerini etkilerini azaltmak için nasıl bir tavır alacağınıza karar vermelisiniz;

Anonim kalmak son derece önemli. Ne kadar anonim kalabilirseniz, o kadar güvende olursunuz. Dolayısıyla gizliliğinizi arttıran araçları kullanmayı öğrenmelisiniz.

Bunu yapmanın iyi bir yolu ise insan ve dijital Proxy'leri birlikte kullanmak, bu şekilde de ne pahasına olursa olsun kimliğinizin ortaya çıkmasını engellemek. Örneğin, eğer güvenli bir iletişim için bir bilgisayar satın alacaksınız, bunu kendi üstünüze almayın (özellikle de internetten kredi kartınızı kullanarak). Satın almanız gereken her şey sizinle aile bağı olmayan güvendiğiniz başka bir şahıs tarafından satın alınabilirse çok daha iyi olur.

Dijital Proxy'ler bilgisayarınızın (ki adınıza alınmış olabilir) IP adresini gizleyen ve e-mail ya da diğer iletişim araçlarıyla gönderdiğiniz bilgileri şifreleyen donanımlar yahut programlardır.

Değerlendireceğiniz tehdit seviyesine göre farklı araçlar kullanmanız gerekiyor:

Düşük: Güvenlik duvarları, gelişmiş antivirüsler, VPN (Sanal Özel Ağ) programı ve Truva skanerleri, Truecrypt/BirLocker, güvenli webmail hizmetleri. İşletim programları arasında en iyisi Linux, ardından Apple ve son olarak Windows.

Orta: Live distro: Tails, Whonix, Truecrypt, Protonmail. Dış bellek.

Yüksek: Başka bir şahıs tarafından satın alınan bir bilgisayar. Bilgisayar böcek takılmasını engellemek için her an yanınızda taşınması gerekiyor. Live Distro, GPG kullanarak e-mail şifreleme. Tüm bilgi ve anahtar kelimelerin kayıtlı olduğu şifreli bir dış bellek. Canlı iletişim için OTR ya da Cryptcat, TOR ve şifreleme.

(Kaynak: Avrupa Üniversitesi Enstitüsü (EUI) araştırmacı gazetecilik modülleri, 2014)

Örnek: Sırbistan'da Peščanik'in web sitesi (pescanik.net) 2014'te defalarca hacker saldırısına uğradı. Mültimedya portal ülkede bazı üst düzey kişilerin doktora çalışmalarının intihal olduğuna dair bazı haberlerin yayınlanmasının ardından ağır DDoS saldırılarına da maruz kaldı.

Dijital güvenlik ile ilgili en iyi kılavuzlardan biri Taktik Teknoloji Kolektifi ve Ön Cephesi'nin geliştirdiği “Güvenlik bir kutuda” isimli kitap. Kılavuzun securityinbox.org web sitesinde çeşitli dillerde (İngilizce, Almanca, Türkçe, Rusça, İtalyanca, İspanyolca ve daha niceleri) ücretsiz olarak okuyabilirsiniz. Kitapta değinilen konular şunlar: Bilgisayarınız nasıl kötü huylu programlardan ve hackerlardan korunur; kişisel bilgilerinizi nasıl fiziksel tehditlerden korursunuz; güvenli şifreler nasıl yaratılır ve korunur; bilgisayarınızdaki hassas bilgiler nasıl korunur; kaybolan bilgiler nasıl kurtarılabilir; hassas bilgiler nasıl imha edilebilir; internetiniz ve iletişimlerinizi nasıl koruyabilirsiniz; internette nasıl anonim kalabilir ve sansürü by-pass edebilirsiniz. Kitabın önsözünde ise şöyle deniyor:

“Hak savunucularının dijital güvenlik konusunda endişelerinin artması boşuna değil. Hakların savunulması konusunda bilgisayarlar ve internet son derece güçlü araçlar olsalar da, (zaten saldırılara oldukça açık olan) grupları yeni risklere de maruz bırakıyorlar. Hak savunucuları, daha çok insana, bilgiye, bilgi tasarımına ve iletişim ile seferberlik konusundaki hedeflerine ulaşmak için dijital teknolojilere giderek daha fazla bel bağladıkça, riskler de büyüyor. Hassas konulara odaklanan bir hak savunucusu iseniz veya böyle insanlarla yakın çalışıyorsanız, dijital güvenlik ve mahremiyet tehditlerini deneyimlemişsinizdir (yahut başkalarının yaşadıklarını duymuşsunuzdur). El konulan bilgisayarlar ve yedekleme sürücülerini, esrarengiz şekilde değişen şifreler, hacklenen veya kötü niyetli internet trafiğine maruz kalan yerel web siteleri, artık ulaşılamayan yabancı web siteleri, sahtesi üretilen, engellenen, değiştirilen veya hedeflenen kişiden farklı kişiler tarafından okunan eposta adresleri... Bunlar gerçek hikayelerdir ve işleri iyice kötüleştiren bir çevrede, bilgisayar işletim sistemlerinin sık sık eskimiş, yazılımların korsan olduğu ve virüslerin kol gezdiği bir ortamda yaşanmaktadırlar.”

5. Bölüm:

Genel tavsiyeler

Bir basın kuruluşunun kriminal ya da terörist saldırıdan korunması

Medya ve profesyonel gazeteciler çatışma bölgelerinin uzağında çalıştıkları zaman da tehdit ve saldırıların hedefi olabiliyor. “Barışçıl ülkelerin” basın kuruluşları da terör ya da kriminal saldırıların hedefi oldular. Çoğu gazeteci de gösteriler sırasında saldırılara maruz kaldı. Bu noktada basın kuruluşlarına 9 kalemde verilebilecek tavsiyeler şunlar:

1. Büronuza ve haber merkezimize gelen herkes için bir güvenlik kontrolü tertip edin. Bunun çok pahalı bir kontrol olması gerek yok – ana kapınızın önünde bir güvenlik kamerası ve büroya giren herkesin kontrolü ile sınırlı olabilir. Kapıyı tanımadığınız insanlara açmayın. Güvenli bölgenin dışında da özel bir toplantı odası edinin. Tanımadığınız kişiler ve kaynaklarla görüşmeleri kuruluşun binasının dışında kamusal alanda yapmaya çalışın. Tanımadığınız kişi ve kaynaklarla görüşmeler bir kafe gibi kamusal alanlarda yapın.
2. Size gönderilen paket ya da mektupları açarken dikkatli olun. Basına daima patlayıcı içeren mektuplar gönderilebileceğini unutmayın ki bunlar amatörler tarafından yapılsa da tehlikeli olabilir ve öldürebilir. Bir patlayıcı Noel ya da bayram kartı ya da bir paket kılıfına girebilir. Haber merkezine gönderilen kitap ya da belgelerde de patlayıcı madde bulunabilir. Çoğu zaman bu tarz mektuplar plastik patlayıcılar içerir. Normal bir mektup bir şarbon ya da başka bir biyolojik silah saldırısı için de kullanılabilir. Radyoaktif bir paket alma tehlikesi de hep vardır. Haber merkezine gönderilen her mektup ve paketin radyoaktivitesini ölçebilecek bir cihaz çok faydalı olabilir. Örneğin, 2001’de ABD’de şarbon içeren çok sayıda mektup bazı politikacıların yanı sıra çok sayıda medya bürosuna da gönderilmişti. Bu olayda beş kişi öldü ve 17 kişi hastalığa yakalandı. Ne zaman bir mektupla ilgili bir şüphemiz olursa muhakkak yardım için polisle irtibat kurun.
3. Her tehdidi ciddiye alın ve hepsiyle ilgili polisi bilgilendirin. Kamuoyunu, yerel gazeteci cemiyetlerini ve insan hakları gruplarını, aynı zamanda da uluslararası basın ve SEEMO – aynı zamanda da OSCE, Avrupa Konseyi gibi hükümetlerarası kuruluşlar - gibi basın ve insan hakları kuruluşlarına da bilgi verin.

4. Tanınmadık bir kişi ya da kaynak ile dışarıda yapılan toplantı mutlaka iki gazeteciyle yapılmalıdır. Gazetecilerden biri kaynakla tanışmalı, ikincisi ise her şeyi gözlemlemek için görüşmenin olduğu mekânda yakınlarında beklemelidir ve gerektiği zaman polisi aramalıdır.
5. Eğer mümkünse tüm telefon görüşmelerinizi kaydeden bir sistem edinin.
6. Size gönderilen bütün e-mailleri saklayın ve bir iş arkadaşınıza acil bir durumlar için e-maillerinize erişebilme imkânı tanıyın.
7. Eğer çalıştığınız kurumdaki herhangi bir haber bir şahıs ya da grup bünyesinde olumsuz bir tepkiye yol açıyorsa uluslararası basın özgürlüğü kuruluşları ve polisle irtibata geçin.
8. Medya dayanışması gereği, eğer bir kuruluşta bir sorun olduğunu öğrenirseniz haberini yapın. Saldırıya yol açan haber, fotoğraf ya da karikatür ile ilgili bilgi paylaşın ve diğer kuruluşa vakayla ilgili bilgiyi yayarak yardım edin.
9. Eğer bir haberin tehlikeli bir tepkiye yol açabileceğine dair bir duygu taşıyorsanız – örneğin yerel bir suç şebekesi – haberin ülkenin dışında olan başka bir kuruluşla ortak yayınlanmasını organize edin. Haberi önce diğer basın kuruluşu, siz de kaynak olarak onu göstermelisiniz. Bu yöntemle personelinizi olası tehditlerden korursunuz. Suçluların iyi bir sınırlar ötesi işbirliği vardır, ancak yerel bir suç şebekesi yerli bir gazeteciyi yabancı bir basın kuruluşuna göre daha rahat tehdit edecektir.

İstihbarat teşkilatına karşı koruma

Gazeteciler sıklıkla istihbarat kuruluşlarının hedefinde olur. Her ülkede çok sayıda aktif istihbarat birimleri vardır: sivil, askeri ve Dışişleri Bakanlığı gibi bazı kurumlar özel. Yabancı istihbarat teşkilatları ise diplomatik temsilciliklerin bünyesinde, basılarının bir ülkede kendi elemanları vardır. Bazı ülkelerde yabancı istihbarat teşkilatı ve polis kurumları dahi vardır.

1. Masaüstü ya da dizüstü bilgisayarınızı kullanırken bu ayrıntıyı muhakkak düşünün. “Başka gözler” tarafından korunması gereken çalışmalar için daima internet bağlantısı olmayan farklı bilgisayarlar kullanın.
2. Kullandığınız her dış bellekte özel bir “casus program” olabileceğini unutmayın. Benzer programlar bilgisayarınızla CD’lerle ya da başka cihazlarla yüklenebilir.
3. Eğer bir istihbarat veya polis görevlisi sizinle “işbirliği teklifi” yapılacağı “bilgilendirici bir sohbet” için irtibata geçerse, medyadaki konumunuzu kullanarak devlet temsilcisinin ne yaptığı konusunda kamuoyunu bilgilendirin. Eğer bu devlet

temsilcisiyle tanışmanın bazı işe yarar bilgi edinmek için işe yarayacağını düşünüyorsanız – gazeteci olduğunuzu, yani elinizdeki tüm kaynakları kullanabileceğinizi de unutmayın – asla o kişiye elinizdeki önemli bir bilgiyi vermemeniz gerekir. Özellikle de o bilgi bir insanın hayatını mahvedebilecek nitelikte ise. Asla bir ödeme kabul etmeyin, ne de bir kâğıt imzalamayın. Asla devlet temsilcisinin isteğine bağlı olarak çalışmaya başlamayın. Daima bağımsız kalmalı ve devlet temsilcisiyle görüşmelerinizde toplantıyı “kontrol etmelisiniz” – devlet temsilcisine işinizi ve hayatınızı kontrol etme şansı vermeyin.

4. Şayet seyahat ediyorsanız her otel odasında küçük bir kamera olabileceğini aklınızda bulundurun. Günümüzde bir otel odasına bir kamera konuşlandırmak çok kolay.

5. Asla önemli bir belgeyi otel odanızdaki dizüstü bilgisayarda bırakmayın, hatta resepsiyona giderken beş dakika bile. Bu süre bir istihbarat görevlisi tarafından elinizdekileri kopyalamak için kullanılabilir.

6. Eğer toplantınız varsa – toplantı odası ya da kamusal alanda (restoran, kafe) olsun, her yer gözetim altında olabilir – yan masada oturup sizi dinleyen biri olabilir, ve bu bir kamera ya da mikrofon şekli olabilir.

7. Otel kasalarını açmak genellikle çok kolaydır. Bir otel kasasında asla önemli bir belge bırakmayın.

8. Dizüstü bilgisayarınız ve akıllı telefonunuz her zaman bir şifre ile korunmalıdır. Bu genellikle suçlularla ilgili çalışmaya alışkın olan devlet temsilcilerden kaçabilmenin garantisi değil, ancak en azından biraz vakit kaybettirecek ve çoğu zaman bilgileri alacak olan insanların çok süresi olmuyor.

9. IP adresinizi değiştiren programlar kullanın.

10. Eğer ihtiyaç duyarsanız, farklı cep numaralarını ve ofisinizdeki telefonları kullanın.

Ek bilgi

1. Eğer yurtdışına seyahat ediyorsanız ve ülkenizin yasaları müsait ediyorsa hep iki pasaport bulundurun. Bir tanesi sizin yanınızda olsun, diğeri ise güvenli bir yerde.

2. Eğer bir gösteriye gidiyorsanız asla yanınızda orijinal bir belge bulundurmayın – eğer mümkünse bir kopyasını alın ve asıl belgeyi evinizde, ofiste otelde ya da kaldığınız başka bir yerde bırakın. Eğer ev ya da işyerinizden uzaktaysanız, tüm önemli belgelerinizi mümkünse kaldığınız otelin resepsiyonuna ya da bir bankaya ait bir kasada muhafaza edin. Eğer yerel medyada bir irtibatınız varsa, belgeleri onun ofisinde saklayın.

3. Yanınıza aldığınız tüm belgelerin bir kopyasını evde, bir kopyasını da ofiste bırakın. Acil bir durumda kolaylıkla faks ya da e-mail aracılığıyla bir kopyasına sahip olabilirsiniz. Mümkünse, belgelerinizin scan edilmiş kopyalarını bir internet sunucusu ta da e-maillerinizde tutunuz ki gerektiğinde kolay bir şekilde erişebilirsiniz. Ancak unutmayın ki belgeleri çevrimiçi bir yerde bırakırsanız suçlular, istihbarat görevlileri ve hackerler onlara erişebilir.

4. Yanınızda daima uluslararası bir basın kartı taşıyın. Bu kartlar Uluslararası gazeteciler Federasyonu (IFJ) ya da SEEMO tarafından çıkarılır. Bunun yanında, çalıştığınız basın kuruluşunun veya ülkenizin gazeteciler cemiyetinin verdiği kartı da taşıyın.

5. Asla polis, asker ya da diğer devlet kurumlarının üniformalarını üstünüze giymeyin.

6. Bazı durumlarda arabanızda “PRESS” yazan tabelayı açıkça koyarak gazeteci olarak çalıştığınızı ifşa etmek daha iyidir. Ama bazı durumlarda bu bilgiyi bu kadar açıkça afişe etmemek gerekebilir. Bu nedenle seyahat ettiğiniz ülke ya da bölgedeki siyasi ve kriminal durumla ilgili önceden bilgi edinin.

7. Rehin alma ya da intihar gibi durumlarda asla özel timin canlı görüntülerini asla yayınlamayın. İntihar, rehin alma, savaş, terör ya da kriminal eylemleri sansasyonel habercilik malzemesi yapmaktan kaçının. Medyanın yaptığı habercilik insanların kendi hayatlarına etki edebilir, terör ya da kriminal eylem yapmaya teşvik edebilir. Daima olayları sunmalısınız.

8. Asla bir suç mağdurunun adını ya da kimliğini, o kişi bunu özellikle talep etmediği sürece belirtmeyin.

9. Asla otosansürde bulunmayın. Meslektaşlarınızla birlikte otosansür kullanmaya mecbur bırakıldığınız yerde ise sorunu ifşa edin, basın özgürlüğü ve gazeteci kuruluşlarını bilgilendirin.

10. Eğer olağanüstü durumlarda haber yapan bir muhabirseniz – örneğin bir tarafın birliklerine bağlı bir savaş muhabiriyse ya da polisin eylemlerini polis ekibinin içinden bildiriyorsanız – bu bilgiyi haberinizde açıkça ifade etmeniz gerekiyor. Okurlar / dinleyiciler / izleyiciler haberinizin özel koşullarda ve bir çeşitle sansürle hazırlandığını bilmek zorunda. Böyle bir haber nedeniyle kolaylıkla hedef alınabileceğinizi asla unutmayın.

11. Eğer bir ülkeden güvenlik sorunları yüzünden ayrılmak zorunda kalırsanız, yabancı temsilcilikleri (elçilikleri) yardım için arayın. Eğer ölüm tehditleri alıyorsanız ve ülkenizde hiçbir korumaya sahip değilseniz, o zaman da yabancı temsilcilikler, uluslararası basın özgürlüğü ile gazeteci kuruluşları, AGİT, Avrupa Konseyi gibi

kuruluşlarla irtibat kurun. Bunun yanında gazetecilere verilen mülteci statüsü için başvurularda bulunun. Acil bir durumda bir ülkeden birkaç ay süreyle ayrılmak çoğu zaman bir gazetecinin hayatını kurtarabilir. Cezasızlık, yani bir cezadan muaf olma, yozlaşmış ülkelerde, ya da polis, ordu ve istihbarat birimlerinin özel kanunlarla korunduğu, sicil, idari, disiplin soruşturmalarında imtiyaz sahibi olduğu ülkelerde çoğu zaman adaletin şiddet uygulayan ya da özgürlükleri ihlal eden faillerden hesap sormakta aciz olduğunuzu görürüz.

12. Çalıştığınız ülkenin yasalarını kontrol edin; eğer yurt dışında çalışıyorsanız, yerel kanunlar ve yönetmelikler mutlaka göz atın. Gazetecilerin koruması ve güvende olması her ülkede kanunlar tarafından düzenlenmemiştir. Polis her zaman saldırıya uğrayan gazetecileri korumaz. Bu nedenle, kanunlarda aleyhinize işleyen yasal düzenleme olup olmadığına bakın. Devletin gazetecilerin kaynaklarının gizliliğine saygı gösterip göstermediğini kontrol edin. İftira, hakaret, karalama, gibi durumların kanuni tanımlamalarına göz gezdirin, aynı zamanda bilgiye erişim ve kişisel bilgilerin korunması ile ilgili düzenlemelere de bakın. Çoğu zaman güvenlik ve terörle mücadele yasaları gazetecilerin çalışmalarını çok zorlaştırabiliyor. Gazetecilerin ayrımcılığa uğramadan yetkililere ve hükümet sözcülerine ulaşabilmesi, kamu etkinliklerine ve basın etkinliklerine ise katılabilmesi gerekiyor, ancak çoğu zaman bu böyle olmuyor.

13. “Normal şartlarda” bile gazeteci olarak çalıştığınızda her an bir tehditle karşılaşabileceğinizi bilmeniz gerekir. Dolayısıyla bu daha gerçekleşmeden kendinizi ve ailenizi koruma altına alın. Aileniz ve yakınlarınız işiniz yüzünden hedef alınabilir. Sosyal medya üzerinde ev adresiniz, aile üyeleriniz (özellikle çocuklar) ve dostlarınızla ilgili bilgi paylaşmayın. Twitter, Facebook ve LinkedIn gibi sosyal paylaşım sitelerinde özel detaylar ve fotoğraflar paylaşmaktan kaçının. Kimseye doğum gününüzün tarihini ermeyin (örneğin Kasım 1960 yazabilirsiniz ama gününü belirtmeyin). Birisiyle iletişim bilgilerinizi paylaşırseniz, ofisinizin adresi ve ofis telefonunuzun bilgilerinizi verin, asla evinizin değil.

14. Tehlikelerin fazla olduğu ortamlarda çalışan gazeteciler ya da savaş muhabirleri travma sonrası stres bozukluğuna (PTSD) yakalanmaya daha meyilli oluyor. Farklı araştırmalara göre, savaş muhabirlerinin yüzde 30 ila 40’ı arası hayatları boyunca PTSD’ye maruz kalıyor. Bununla ilgili daha fazla bilgi almak için iyi bir irtibat noktası ise Columbia Üniversitesi’ndeki gazetecilik okulunun bünyesinde bulunan Dart Gazetecilik ve Travma Merkezi. Merkez, şiddet, çatışma ve trajedi gibi durumlarda yenilikçi ve etik habercilikle ilgili çalışmalar yapıyor. Personeli riskli ortamlarda çalışan kuruluşlar için hazırlanan kılavuzda PTSD ile daha fazla bilgi bulabilirsiniz:

6. Bölüm:

Ek belgeler/metinler

1. BM Gazetecilerin Güvenliği için Eylem Planı ve cezasızlık konusu
<http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/freedom-of-expression/safety-of-journalists/un-plan-of-action/>

Bu plan BM yönetim kurulu tarafından 12 Nisan 2012’de onaylanmıştı. Plan, UNESCO Genel Müdürü tarafından Unesco Bilgi ve İletişim Komisyonu’nun talebi üzerine konuyla ilgili birinci BM birimler arası toplantında hazırlanmıştı. Gazetecilerin güvenliği ve cezasızlıkla ilgili BM Genel Kurul kararı 18 Aralık 2013’te alınmıştı.

2. Gazeteciler için Güvenlik ve cezasızlık konusu kararı
<http://www.mfa.gr/missionsabroad/images/stories/missions/un/journalists.pdf>

3. OSCE Gazetecilerin güvenliği kılavuzu <http://www.osce.org/fom/85777>

4. Human Rights Council - The safety of journalists
http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/HRC/27/L.7

5. CPJ Journalist Security Guide <https://cpj.org/reports/2012/04/journalist-security-guide.php>

6. Information security for journalist by The Centre for Investigative Journalism
<http://www.tcij.org/resources/handbooks/infosec>

7. UNESCO - Safety of journalists
<http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/freedom-of-expression/safety-of-journalists/>

8. Report Digital and Mobile Security for Mexican Journalists and Bloggers
<https://freedomhouse.org/sites/default/files/Digital%20and%20Mobile%20Security%20for%20Mexican%20Journalists%20and%20Bloggers.pdf>

9. Digital Security and Journalists by the Internews Center for Innovation & Learning
http://www.internews.org/sites/default/files/resources/Internews_PK_Secure_Journalist_2012-08.pdf
10. Security for journalists: <https://source.opennews.org/en-US/learning/security-journalists-part-two-threat-modeling/>
11. Mapping, digital and mobile security for journalists and bloggers
<http://www.icfj.org/our-work/mapping-digital-and-mobile-security-journalists-and-bloggers>
12. Online security for journalists: never assume you're secure
<http://onlinejournalismblog.com/2013/02/06/online-security-for-journalists-never-assume-youre-secure/>
13. News Innovation Platform <http://www.ipinewsinnovation.org/>
14. Advanced digital security for journalists
<http://www.kbridge.org/en/advanced-digital-security-for-journalists//>

7. Bölüm:

Devletlerle ilgili tavsiye

Gazetecilerin üzerinde baskı olmadığı herhangi bir ülke yoktur. Baskı yasal düzenlemelerden de kaynaklanabilir ya da bazı şahıs veya kuruluşlar (işadamları, mafya, dini gruplar, polis görevlileri, istihbaratçılar, siyasetçiler ya da bilinmeyen bir kişi – mesela bir vaka hakkında haber yapılmasından menün olmayan bir komşu) tarafından uygulanır.

Acil durumlar için iletişim bilgileri

Tehdit ya da saldırı durumunda Türkiye'deki gazeteciler için iletişim bilgileri:

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti
Türkocağı Cad. No: 1 Cağaloğlu, İstanbul
Tel: (0 212) 513 83 00
Faks: (0 212) 526 80 46
tgc@tgc.org.tr

Türkiye Gazeteciler Sendikası
Basın Sarayı Kat:2 34120 Cağaloğlu, İstanbul
Tel: (0 212) 514 06 94
Faks: (0 212) 511 48 17
<http://www.tgs.org.tr/iletisim>

IPI Türkiye – Basın Enstitüsü Derneği
Meşelik Sk. Kısmet Apt. No:32/6
Taksim, İstanbul
Tel: (0 212) 677 01 34
info@basinenstitusuderneği.com

Polis İmdat: 155

Jandarma İmdat: 156

Alo Sahil Güvenlik: 158

Alo Doktor: 113

T.C. İçişleri Bakanlığı

Bakanlıklar, Ankara

Tel: (0 312) 422 40 00

<http://www.icisleri.gov.tr/bakanlik-e-posta-listesi>

Türkiye Barolar Birliği

Oğuzlar Mahallesi Barış Manço Cad.

Av. Özdemir Özok Sk.

No 8 06650 Balgat, Ankara

Tel: : +90 312 292 59 00 (Pbx)

Faks: : +90 312 286 31 00

Türkiye Barolar Birliği Çağrı Merkezi: 444 22 76 – 444 BARO

Diğer önemli iletişim bilgileri:

AGİT'in Basın Özgürlüğü Temsilcisi'nin Ofisi

Wallnerstrasse 6

1010 Vienna, Austria

Office: +43 1 514 36 6800

Fax: +43 1 514 36 6802

pm-fom@osce.org

Güney Doğu Avrupa Medya Örgütü (SEEMO)

www.seemo.org

info@seemo.org

IFEX

IFEX üyeleri için https://www.ifex.org/our_network/. IFEX 1992'de Kanada'nın Montreal şehrinde, bir düzine basın özgürlüğü örgütünün, dünyada basın özgürlüğü ihlallerini hızla ifşa edecek koordineli bir mekanizma kurmak için bir araya gelmesiyle kurulmuş-

tur.

Europol

<https://www.europol.europa.eu/>

Interpol

<https://www.europol.europa.eu/>

Media Support

<http://www.mediasupport.org>

International News Safety Institute (INSI)

<http://www.newssafety.org/home>

Yazarlar ile ilgili bilgi notu

Radomir Ličina

Kıdemli editör, *Danas*, Sırbistan

Radomir Ličina, Belgrad merkezli bağımsız günlük gazete *Danas*'ın kurucusu ve sahibi. Eski Yugoslavya (*Borba ve Naša Borba*) ve Sırbistan'da 40 yılın üzerinde gazetecilik geçmişi var. Muhabir ve editör olarak çeşitli Avrupa, Güney Asya Ortadoğu ülkeleri ile ABD'de çalıştı. Sırp medyası bünyesindeki çalışmalarının yanı sıra, bölgede ve dünyada çok sayıda rapor, yorum, analiz ve röportaja katkı sundu. Bunla birlikte basın özgürlüğü ile basın çalışanlarının arasındaki işbirliğini konu alan pek çok bölgesel ile uluslararası etkinliğe katıldı. Kendisi aynı zamanda Oliver Vujovic ile Güneydoğu Avrupa Medya Örgütü'nün (SEEMO) kurucularındandır.

Saša Leković

Serbest araştırmacı gazeteci ve eğitimci, Hırvatistan

Saša Leković 1979'dan beri profesyonel olarak gazetecilik yapıyor. 2003'den beri ise serbest çalışıyor ve Zagreb merkezli ama Güney Doğu Avrupa'nın genelinde aktif olan sivil toplum kuruluşu Araştırmacı Gazetecilik Merkezi'ni (IFJ) yönetiyor. Kendisi muhabir, gerek editör gerekse eğitimci olarak Güney Doğu Avrupa'dan ve Ermenistan ile Nijerya gibi ülkelerinden yüzlerce gazeteci ve öğrenci ile birlikte çalıştı. Leković Zagreb'de VERN'de ve Belgrad'daki Singidunum Üniversitesi'nde araştırmacı gazetecilik dersler veriyor. Aynı zamanda SEEMO bünyesinde de danışman olarak görev alıyor.

Yorgo Papadakis

Gazeteci, Yunanistan

Yorgo Papadakis gazetecilik kariyerine Selanik merkezli *Antenna* televizyonu ve radyosunda başladı. Daha sonrasında farklı ülkelerde çeşitli Yunan, bölgesel ve uluslararası basın kuruluşları için görevlerde bulundu. Bunlar arasında *Express* ve

Eleftherotypia gazeteleri, Makedon haber portalı MKD.mk, Eurolang haber ajansı gibi yayın kuruluşları bulunuyor. Papadakis halen *European Free Alliance*'ın (www.e-f-a.org) iletişim direktörlüğünü sürdürmekte ve *Nova Zora* (Makedonca) ile *Trakya'nın Sesi* (Türkçe) gibi Yunanistan'da yayımlanan azınlık gazetelerinde köşe yazarlığı yapmaktadır. İletişim alanındaki kariyerinde, UNDP ve çok sayıda Yunan ile yabancı şirketlerde sözcü olarak çalıştı, halkla ilişkiler alanında faaliyetler yürüttü ve danışmanlık yaptı. Papadakis SEEMO bünyesinde yönetim kurulu üyeliği ve SEEMO'nun Azınlık Medyası konusundaki Genel Sekreteri'ne özel danışmanlık gibi görevlerde bulundu.

Sladana Matejević

2000 yılından beri SEEMO ile çeşitli projelerde çalışıyor.

